Z francuskim w świat

Agnieszka Kilijańska

Poradnik metodyczny do programu nauczania
języka francuskiego dla III etapu edukacyjnego (liceum ogólnokształcące i technikum)

opracowany w ramach projektu:

„Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy"

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Fundusze Europejskie Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita Polska

Unia Europejska Europejski Fundusz Społeczny

Redakcja merytoryczna: Beata Luc, Renata Rychlicka
Redakcja językowa i korekta: Eduexpert sp. z o.o.
Projekt graficzny i projekt okładki: Eduexpert sp. z o.o.
Redakcja techniczna i skład: Eduexpert sp. z o.o.

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

w ramach projektu: *Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl

Spis treści

WSTĘP 5

ROZDZIAŁ I

Planowanie pracy w procesie dydaktycznym i wychowawczym 7

1.1. Podstawa programowa nauczania języka francuskiego na trzecim etapie edukacyjnym i jej założenia 7

1.2. Planowanie pracy na lekcji języka francuskiego zgodnie z podstawą programową 9

1.3. Zastosowanie klasyfikacji celów edukacyjnych według Benjamina Blooma 11

1.4. Rodzaje, struktura i cele lekcji 13

ROZDZIAŁ II

Nauczanie języka francuskiego na trzecim etapie edukacyjnym 16

2.1. Interdyscyplinarność w nauczaniu języka francuskiego 16

2.2. Rozwijanie kompetencji kluczowych w nauczaniu języka francuskiego 17

2.3. Metody i strategie nauczania języka francuskiego na trzecim etapie edukacyjnym 19

2.4. Zasady i techniki nauczania poszczególnych sprawności językowych 21

2.5. Motywacja w nauczaniu języka francuskiego 24

2.6. Nauczanie zdalne 25

2.7. Nauczanie języka francuskiego uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi 26

ROZDZIAŁ III

Organizacja procesu dydaktycznego 30

3.1. Sposób realizacji podstawy programowej nauczania języka francuskiego na trzecim etapie edukacyjnym 30

3.2. Organizacja procesu dydaktycznego nauczania języka francuskiego na trzecim etapie edukacyjnym 31

3.3. Rola współpracy z rodzicami 33

ROZDZIAŁ IV

Nauczane treści kształcenia, umiejętności przedmiotowe i ponadprzedmiotowe 34

4.1. Podział treści kształcenia zgodnie z założeniami podstawy programowej 34

4.2. Kształtowanie umiejętności ponadprzedmiotowych na lekcjach języka francuskiego 43

4.3. Rozwój kompetencji kluczowych oraz umiejętności miękkich z uwzględnieniem potrzeb uczniów 44

ROZDZIAŁ V

Monitorowanie i ocenianie postępów ucznia 46

5.1. Sposoby monitorowania i oceniania postępów ucznia na trzecim etapie edukacyjnym z uwzględnieniem specyfiki przedmiotu oraz procesu kształtowania kompetencji kluczowych 46

5.2. Ocenianie bieżące, śródroczne i końcoworoczne 48

5.3. Funkcje i znaczenie oceniania sumującego i kształtującego 50

5.4. Samoocena i ocena koleżeńska 51

5.5. Sposoby badania kompetencji kluczowych oraz diagnozowania postępów uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych z uwzględnieniem ich możliwości psychofizycznych 52

ROZDZIAŁ VI

Zadania nauczyciela w kontekście realizacji założeń edukacji włączającej 56

6.1. Diagnozowanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów podczas zajęć – szanse i możliwości obserwacji pedagogicznej 56

6.2. Specjalistyczne dostosowania dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych 58

6.3. Rola i zasady współpracy z rodzicami 62

6.4. Monitorowanie/ocenianie postępów ucznia ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi 63

6.5. Rozwijanie u uczniów kompetencji społecznych 64

BIBLIOGRAFIA 66

WSTĘP

W Polsce język obcy nowożytny jest nauczany jako przedmiot obowiązkowy od I klasy szkoły podstawowej. Najczęściej jest to język angielski, ale przepisy pozwalają na wprowadzenie także innego języka obcego jako pierwszego. Najbardziej pożądana jest sytuacja, w której nauczanie tego języka trwa konsekwentnie przez cały okres edukacji, jednak w praktyce nie zawsze jest to możliwe. Zgodnie z podstawą programową i ramowymi planami nauczania od klasy VII szkoły podstawowej polscy uczniowie objęci są obowiązkową nauką dwóch języków obcych nowożytnych. Również nauka drugiego języka obcego powinna być kontynuowana na kolejnym etapie nauki, jednak często się zdarza, że uczniowie rozpoczynający naukę w liceum lub technikum zaczynają naukę nowego języka obcego od podstaw (np. francuskiego).

Niniejszy poradnik metodyczny nauczania języka francuskiego jako pierwszego lub drugiego języka obcego w liceum i technikum został opracowany w celu ułatwienia pracy nauczycielom na trzecim etapie edukacji. Jest zgodny z podstawą programową kształcenia ogólnego dla tego etapu. Został stworzony na podstawie programu nauczania *Nauczyciel bliżej ucznia, uczeń bliżej świata* Katarzyny Sobańskiej. Wspomniany program bazuje na trzech teoriach naukowo-dydaktycznych: koncepcji Johna Bowlby'ego o stylach przywiązania dziecka i rodzica, teorii neurodydaktycznej oraz teorii wielojęzyczności.

Poradnik powstał z myślą zarówno o młodym nauczycielu, rozpoczynającym swoją przygodę z nauczaniem, jak i nauczycielu doświadczonym, który poszukuje nowych strategii nauczania i metod pracy. W pracy przedstawiono przykłady ćwiczeń wykorzystywanych w praktyce, sprawdzonych w sytuacji szkolnej i poddających się modyfikacji w razie konieczności.

Poradnik jest złożony z sześciu rozdziałów. Pierwszy dotyczy planowania pracy dydaktycznej. Znajdziemy w nim informacje na temat podziału materiału zawartego w podstawie programowej, elementów i rodzajów lekcji. Dowiemy się również, co uczeń powinien wynieść z lekcji języka obcego w szkole średniej oraz przybliżymy pojęcie celu, który jest kluczowym elementem lekcji. Przedstawimy propozycję planowania lekcji od elementów najprostszych do najtrudniejszych.

Drugi rozdział opisuje metody pomocne w nauczaniu języka obcego nowożytnego na trzecim etapie edukacyjnym. Czytelnik znajdzie tu ich krótką charakterystykę, popartą przykładami ćwiczeń. Nauka języka obcego jest bardziej efektywna, jeśli zostanie połączona z elementem pragmatycznym, np. pracą z tekstem źródłowym, dlatego w tej części poradnika polecane są głównie metody aktywizujące oraz podejście komunikacyjne rozwijające szczególnie sprawność rozumienia i mówienia. Poradnik, oprócz opisu powszechnie znanych metod, zawiera również propozycje gier i zabaw oraz ich wykorzystania na zajęciach, a także wskazuje na rolę motywacji w procesie nauki. Jeśli chcemy odnieść sukces w nauczaniu języka obcego, musimy uświadomić uczniom realne korzyści, jakie uzyskają w trakcie nabywania nowej wiedzy i nowych umiejętności, a także pokazać możliwości ich wykorzystania w rzeczywistości. Dlatego tak ważne jest rozwijanie tzw. kompetencji kluczowych, odnoszących się do praktycznych umiejętności. W poradniku przedstawiamy możliwości rozwijania tych kompetencji oraz poszerzania wiedzy z innych dziedzin życia podczas lekcji językowej, pokazujemy również, jak uczniowie będą mogli wykorzystać znajomość języka obcego w przyszłości, w różnych

sferach życia. Rozdział drugi zawiera również informacje na temat pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE), a także przykłady ćwiczeń i aplikacji do pracy zdalnej.

Rozdział trzeci pokazuje sposoby pracy z klasą zróżnicowaną pod względem poziomu wiedzy, możliwości i umiejętności uczniów. Różnice te wynikają nierzadko z braków nie wychwyconych w szkole podstawowej, z samych predyspozycji uczniów lub problemów, z którymi borykają się osoby ze SPE. W prezentowanym rozdziale znajdziemy również informacje oraz praktyczne rady na temat organizacji pracy z uczniami z dysfunkcjami, a także na temat pracy z uczniem zdolnym. Dowiemy się również, w jaki sposób połączyć realizację podstawy programowej z odpowiednim motywowaniem uczniów do nauki, tak aby proces nauczania był dla nich jak najbardziej przyjazny.

W rozdziale czwartym zaprezentujemy przykład podziału zagadnień z podstawy programowej na poszczególne lekcje leksykalno-gramatyczne i propozycje ćwiczeń do wykorzystania. Znajdująca się w omawianym rozdziale tabela może być pomocna dla nauczyciela przy podziale wprowadzanego materiału, zwłaszcza gdy nie opiera się on ściśle na pracy z podręcznikiem. Wszystkie zagadnienia przedstawiono z uwzględnieniem celu rozwijania kompetencji kluczowych.

Rozdział piąty dotyczy monitorowania postępów ucznia w nauce oraz procesu oceniania. Prezentujemy tutaj funkcje i znaczenie dwóch typów oceniania: dobrze znanego w polskiej szkole oceniania sumującego oraz znacznie korzystniejszego dla ucznia oceniania kształtującego. Przedstawimy wady i zalety jednego i drugiego sposobu. W tym rozdziale możemy znaleźć również informacje na temat wystawiania ocen końcoworocznych oraz zróżnicowanych sposobów oceniania uczniów z różnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów zdolnych. Omówimy także rolę samooceny w procesie dydaktycznym.

Rozdział szósty dotyczy zadań nauczyciela w odniesieniu do założeń edukacji włączającej. Zwracamy tutaj szczególnie uwagę na uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z opiniami i orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego, ale także uczniów zdolnych. W tym rozdziale znajdziemy szczegółowe informacje na temat pracy z takimi uczniami, sposobach monitorowania ich postępów oraz współpracy z rodzicami. Poruszony zostanie także temat diagnozy potrzeb edukacyjnych.

ROZDZIAŁ I

Planowanie pracy w procesie dydaktycznym i wychowawczym

Planowanie jest podstawowym warunkiem skutecznego nauczania i uczenia się. Zapobiega chaotycznym działaniom i pozwala ocenić, czy osiągnęliśmy zamierzony cel. Planując pracę z uczniami w liceum lub technikum, którzy rozpoczynają naukę języka francuskiego jako języka pierwszego lub drugiego, powinniśmy zawsze brać pod uwagę ich możliwości. Musimy wykorzystywać różne metody, głównie aktywizujące, próbować angażować różne zmysły, zmieniać rodzaje ćwiczeń i aktywności. Uczniowie pracują z konkretnym podręcznikiem, który możemy sami wybrać według uznania (zgodnie z listą ministerialną w klasie pierwszej, w kolejnych klasach należy kontynuować pracę z wybranym podręcznikiem). Na rynku jest dostępnych wiele publikacji. Przeglądając je, warto zastanowić się nad stopniem ich trudności.

Wszystkie proponowane podręczniki dopuszczone do nauczania w polskich szkołach oparte są na tej samej podstawie programowej, jednak ich zawartość często jest bardzo zróżnicowana. Ponieważ najczęściej musimy dokonać wyboru podręcznika, nie znając możliwości i potrzeb językowych danej klasy, nie warto wybierać podręcznika ani najtrudniejszego, ani najłatwiejszego. Jeśli przeszacujemy możliwości klasy i wybierzemy podręcznik zbyt trudny pod względem poziomu biegłości językowej, młodzież się zniechęci. Wybierzmy książkę o średnim stopniu trudności.

Uczniowi zdolnemu zawsze można przekazać dodatkowe zadania do wykonania, dostosowane do jego umiejętności. Wydawnictwa zazwyczaj proponują dostosowane do podręczników rozkłady materiału na cały rok szkolny lub cały cykl kształcenia. Warto zapoznać się z takim rozkładem i wprowadzić w nim ewentualne modyfikacje według własnych potrzeb. Planując lekcję, możemy korzystać ze stron internetowych, dodatkowych ćwiczeń w formie tradycyjnej lub multimedialnej oraz innych środków dydaktycznych (np. gier, układanek itp). Przygotowując własne środki dydaktyczne, starajmy się wykonywać je starannie, tak aby służyły nam przez wiele lat.

1.1. Podstawa programowa nauczania języka francuskiego na trzecim etapie edukacyjnym i jej założenia

Rozpoczynając pracę z uczniami w klasie pierwszej liceum lub technikum zawsze bierzemy pod uwagę podstawę programową nauczania języka obcego na trzecim etapie edukacyjnym oraz założenia programu nauczania, który wybieramy, zanim zdecydujemy się na konkretny podręcznik (tutaj mamy na myśli program pt. *Nauczyciel bliżej każdego ucznia, uczeń bliżej* świata Katarzyny Sobańskiej). Pamiętajmy, że uczniowie najszybciej nauczą się komunikować, gdy będziemy się starali używać jak najmniej języka polskiego. Młodzież w wieku licealnym ma już dobrze wyrobione myślenie skojarzeniowe, toteż często odnosi elementy drugiego języka obcego do znanego im jako pierwszego (najczęściej) języka angielskiego, którego zwykle uczy się od dzieciństwa i kończy szkołę podstawową z całkiem niezłą jego znajomością. Możemy to z powodzeniem wykorzystać na lekcji. Nie tłumaczmy niezrozumiałych zwrotów na język polski. Starajmy się wykorzystać gesty, mimikę, synonimy. Możemy dać uczniom wskazówkę *comme en anglais*, jeśli dane słowo czy wyrażenie kojarzy się ze słowem angielskim, być może inaczej wymawianym, lecz o podobnym zapisie w języku francuskim. Na początku nauki warto nauczyć uczniów kilku zdań, których będą używać na lekcji np. *quelle*

page ?, est-ce que je peux sortir ?, est-ce que je peux ouvrir la fenêtre ? i sprecyzować, że wymagamy komunikacji w języku francuskim. Podstawa programowa nauczania języka obcego nowożytnego oraz program trzeciego etapu edukacyjnego obejmuje następujące zagadnienia leksykalne:

1) człowiek (np. dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, rzeczy osobiste, uczucia i emocje, umiejętności i zainteresowania);
2) miejsce zamieszkania (np. dom i jego okolica, pomieszczenia i wyposażenie domu, prace domowe);
3) edukacja (np. szkoła i jej pomieszczenia, przedmioty nauczania, uczenie się, przybory szkolne, oceny szkolne, życie szkoły, zajęcia pozalekcyjne);
4) praca (np. popularne zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy, praca dorywcza, wybór zawodu);
5) życie prywatne (np. rodzina i znajomi, przyjaciele, czynności życia codziennego, określanie czasu, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, konflikty);
6) żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, lokale gastronomiczne);
7) zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary i ich cechy, sprzedawanie i kupowanie, środki płatnicze, promocje, korzystanie z usług);
8) podróżowanie i turystyka (np. środki transportu i korzystanie z nich, orientacja w terenie, hotel, wycieczki, zwiedzanie);
9) kultura (np. uczestnictwo w kulturze, tradycje i zwyczaje, media);
10) sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, obiekty sportowe, imprezy sportowe, uprawianie sportu);
11) zdrowie (np. samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie);
12) nauka i technika (np. wynalazki, korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych);
13) świat przyrody (np. pogoda, pory roku, rośliny i zwierzęta, krajobraz);
14) państwo i społeczeństwo (np. wydarzenia i zjawiska społeczne, urzędy, organizacje społeczne i międzynarodowe, problemy współczesnego świata).

Planując pracę, warto przemyśleć całościowo organizację roku szkolnego. Jest oczywiste, że możemy zmodyfikować założony plan. Nadrzędnym celem jest jednak realizacja podstawy programowej, przy jednoczesnym dostosowaniu treści zajęć, metod i form pracy do grupy, z którą pracujemy. Zazwyczaj po kilku lekcjach potrafimy już ocenić zespół klasowy, wiemy, czy możemy wymagać czegoś ponad podstawę programową, czy musimy bazować tylko na podstawowych wiadomościach ze względu na określone możliwości uczniów. Należy pamiętać, że w klasach licealnych coraz częściej zdarzają się również osoby z dysfunkcjami.

Podczas planowania lekcji musimy zastanowić się, ile jednostek lekcyjnych powinniśmy poświęcić na dany temat. Oczywiście często jest to ujęte już w rozkładzie materiału przygotowanym do danego podręcznika, jednak warto samodzielnie

przeanalizować ten rozkład i dostosować go do potrzeb i umiejętności swoich uczniów. Nierzadko intuicyjnie wiemy, że dany temat będzie wymagał więcej czasu niż zostało to zaplanowane w rozkładzie materiału. Dobrze, by każda lekcja w jakiś sposób odwoływała się do poprzedniej, aby uczeń mógł mieć poczucie celowości procesu edukacyjnego oraz jego spójności. Powyższe stwierdzenie opiera się na koncepcji nauczania spiralnego, bazującej na nauce od elementów ogólnych do bardziej szczegółowych, która nie pozwala zapomnieć uczniowi poznanych wcześniej wiadomości.

Po zakończeniu trzeciego etapu edukacyjnego uczniowie powinni osiągnąć poziom biegłości językowej A2 (według Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego opracowanego przez Radę Europy). Powinni reagować na polecenia w języku obcym, potrafić określić główną myśl i kontekst wypowiedzi, intencje nadawcy, rozróżniać styl wypowiedzi oraz odnaleźć w niej określone informacje. Powyższe zagadnienia dotyczą również wypowiedzi pisemnej. Jeśli przyjrzymy się bliżej punktom zawartym w podstawie programowej, dostrzeżemy, że uczeń po ukończeniu liceum lub technikum powinien opisać zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska, opowiedzieć o czynnościach i wydarzeniach z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, opisać swoje upodobania, wyrazić opinie, uczucia i emocje w języku adekwatnym do sytuacji.

Po czterech lub pięciu latach nauki języka obcego uczeń posługuje się ustnie i pisemnie językiem w prostych sytuacjach życia codziennego (np. składa gratulacje, proponuje różne aktywności oraz odpowiada na propozycje itp. – całość do odczytania w rozporządzeniu dotyczącym podstawy programowej do kształcenia ogólnego w szkole ponadpodstawowej). Oprócz tego uczeń potrafi współpracować z innymi oraz posiada świadomość językową, co ułatwia mu samodzielną pracę nad językiem.

W programie omówiono szczegółowo umiejętności gramatyczne, które uczeń powinien posiadać po zakończeniu trzeciego etapu edukacji. Należy je rozwijać i ćwiczyć równolegle z tematami leksykalnymi – wspólnie z nimi stanowią podstawę skutecznej komunikacji w języku obcym.

1.2. Planowanie pracy na lekcji języka francuskiego zgodnie z podstawą programową

Analizując zagadnienia podstawy programowej zgodnie z wariantem III.2.0, naukę w pierwszej klasie liceum lub technikum rozpoczniemy od powitań i pożegnań oraz prostych pytań np. *comment tu t'appelles ? Où tu habites ?* itp. Pytania tego typu wprowadzamy najpierw ustnie, wszystkie na jednej lekcji. Uczniowie będą potrafili je powtórzyć, zadać kolegom, a z pewnością będą potrafili na nie zareagować. Gdy widzimy, że grupa sobie radzi, możemy wprowadzić zapis ćwiczonych konstrukcji, jednocześnie tłumacząc różnice między transkrypcją niektórych liter polskich i francuskich oraz podstawowe zasady fonetyki (np. *h* nieme, nieczytane końcówki, elizja przed samogłoską itp.). Możemy również wprowadzić zaimki osobowe *il* oraz *elle* i pytanie *comment il/elle s'appelle ?* Najlepiej wykorzystać tutaj różnorodność klasy i zadawać pytania wskazując na kolegów i koleżanki. Kolejne lekcje będą wynikały z ułożenia podręcznika. Radzimy jednak początkowo wprowadzić uczniom liczby, kolory oraz kilka podstawowych rzeczowników, zanim zaczniemy lekcje z podręcznikiem. Będziemy mieli wtedy bazę do rozpoczęcia kolejnych zajęć, planowego poszerzania słownictwa (np. co lekcję możemy wprowadzać na początku jakiś element ubrania, wyglądu, wyposażenia szkolnego). Zadajemy wówczas kilka prostych pytań, np. *Tu as un crayon ? Combien ? Tu portes un*

pantalon ? Quelle est la couleur de ton pantalon ? Tu as un sac à dos ? itp. Uczniowie będą w ten sposób poznawali słownictwo w sposób naturalny, jak dzieci, które uczą się języka ojczystego, a poza tym będą widzieli zastosowanie języka w praktyce.

Pracując z uczniami w szkole ponadpodstawowej, możemy z powodzeniem wykorzystywać różne zabawy i gry. Muszą one być oczywiście na odpowiednim poziomie, ale udowodnione jest, że uczniowie w każdym wieku lepiej przyswajają wiedzę, gdy używają jej w praktyce nie tylko czytając teksty i notując słownictwo, ale przede wszystkim doznając przy tym określonych emocji (np. zaciekawienia, radości).

Dostępne na rynku podręczniki (dopuszczone do użytku szkolnego) do szkół ponadpodstawowych proponują określony układ tematów. W zależności od naszego wyboru będziemy realizować różne tematy w różnej kolejności. Proponujemy kierować się tutaj układem podręcznika (szczególnie na początku nauki), gdyż treści są zaplanowane w publikacjach tego typu w taki sposób, by wynikały jedna z drugiej, dzięki czemu uczeń spotyka się na lekcji zarówno z elementami nowymi, jak i już znanymi, zgodnie z zasadą spiralności w nauczaniu. W starszych klasach, gdy uczniowie opanowali już pewien stopień biegłości językowej, nie zawsze musimy ściśle trzymać się proponowanego układu.

Na każdej lekcji starajmy się wykorzystywać różne środki dydaktyczne, nie tylko podręcznik i zeszyt ćwiczeń oraz ewentualne ćwiczenia dodatkowe (ustne czy pisemne). Uczniowie chętnie współpracują ze sobą w parach, grupach, więc wykorzystajmy te formy pracy, by uatrakcyjnić lekcję. Starajmy się rozwijać wszystkie kompetencje językowe, lecz skupmy się głównie na rozumieniu i mówieniu, bo to powinno być głównym elementem nauki języka.

Na początku roku szkolnego powinniśmy stworzyć przedmiotowy system oceniania oparty na systemie wewnątrzszkolnym, obowiązującym w danej szkole. W tym celu analizujemy dokładnie wszelkie dokumenty (statut, programy wychowawcze i profilaktyczne). Pamiętajmy, że należy przedstawić uczniom wymagania wynikające z przyjętego systemu oceniania. Poza tym nauczyciel powinien zapoznać się indywidualnie z możliwościami każdego ucznia, by odpowiednio zaplanować swoje działania. W tym celu może przeprowadzić rozmowę z wychowawcą, pedagogiem szkolnym, w miarę możliwości również z rodzicami nastolatków, aby uzyskać jak najwięcej informacji na ich temat. Nauczyciel powinien nawiązać współpracę z innymi nauczycielami przedmiotowymi uczącymi w danej klasie oraz zapoznać się z dokumentacją dotyczącą poszczególnych uczniów. Mamy tutaj na myśli opinie lub orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej o potrzebie kształcenia specjalnego lub ewentualnych dysfunkcjach czy zaburzeniach rozwojowych. W wymienionych dokumentach nauczyciel znajdzie wszystkie niezbędne wskazówki do pracy z uczniami, na których będzie mógł oprzeć planowanie lekcji.

Gdy mamy w grupie uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych, planując każdą lekcję musimy wziąć pod uwagę ich możliwości. Ćwiczenia należy zaplanować w taki sposób, by były odpowiednie dla wszystkich, np. gdy uczniowie mają za zadanie odpowiednio odmienić czasownik, uczeń z dysleksją powinien dostać zadanie, w którym prawidłową odpowiedź wybierze z podanych propozycji. Uczeń zdolny otrzyma natomiast zadanie, w którym będzie musiał czasownik odpowiednio dobrać i następnie odmienić go samodzielnie.

Lekcje języka francuskiego wiążą się bezpośrednio z kulturą francuskojęzycznego obszaru językowego. By uatrakcyjnić naukę, możemy zaplanować np. projekt interdyscyplinarny lub szkolny dzień języków obcych, czy też zaproponować współpracę z innymi użytkownikami języka francuskiego, np. za pomocą platformy Etwinning. Przestrzeń klasowa powinna być również dobrze zaplanowana, najlepiej w taki sposób, by ułatwić nam pracę. Należy jednocześnie pamiętać, by mieć łatwy dostęp do uczniów z dysfunkcjami, którzy mogą częściej potrzebować pomocy w wykonaniu zadania. Dobrze, żeby na początku roku szkolnego nauczyciel zaplanował także ścieżkę własnego samorozwoju, wyznaczył sobie cele, wyszukał szkolenia, w jakich chciałby uczestniczyć, by doskonalić swój warsztat pracy.

Nauczyciel w dzisiejszych czasach musi być bardzo elastyczny, przygotowany na różne zadania i sytuacje. W latach 2020-22 postawiono nauczycieli przed wyzwaniem pracy zdalnej, wymagającym ogromnego zaangażowania. Planując lekcję zdalną, musimy na początku brać pod uwagę możliwości sprzętowe uczniów (np. nie wszyscy posiadają w domu drukarkę), więc dodatkowe zadania, których nie mają w podręczniku, powinniśmy wyświetlić na naszym ekranie. Staramy się zaangażować wszystkich uczniów w tok lekcji, musimy jednak zdawać sobie sprawę, że prawdopodobnie nie zrealizujemy takiego samego materiału, co na lekcji w klasie. Należy więc rozsądnie planować liczbę ćwiczeń i ewentualnego zadania domowego. Powinniśmy dokładnie zapoznać się z platformą, za pomocą której będą prowadzone lekcje zdalne oraz dostosować do nich pomoce dydaktyczne. Możemy wykorzystać do tego dostępne aplikacje internetowe dające wiele różnych możliwości np. Learningapps. Niektóre platformy pozwalają wygenerować kod QR do każdego ćwiczenia, który pozwoli na indywidualne wykonanie ćwiczenia na telefonie, tablecie czy komputerze (oczywiście zawsze należy się upewnić, że wszyscy uczniowie mają taką możliwość). Przedmiotowy system oceniania należy również dostosować do nauki zdalnej, np. trzeba wziąć pod uwagę możliwości sprzętowe uczniów oraz zapoznać ich z ewentualnymi zmianami względem lekcji stacjonarnych. Rodzice również powinni zostać poinformowani na początku roku szkolnego o formie kontaktu w razie nauczania zdalnego.

1.3. Zastosowanie klasyfikacji celów edukacyjnych według Benjamina Blooma

Rozpoczynając pracę z młodzieżą w liceum czy technikum, musimy zdawać sobie sprawę, że nie wszyscy będą jednakowo zmotywowani do nauki, a co za tym idzie, nie wszyscy osiągną jednakowy sukces. Do szkoły ponadpodstawowej uczniowie przychodzą już z pewną wiedzą ogólną po szkole podstawowej, niestety poziom tej wiedzy może być bardzo różny. Często musimy zweryfikować nasze plany, gdyż okazuje, że klasa pracuje wolniej, niż sądziliśmy. Mimo że wszyscy rozpoczynają naukę języka od podstaw, może okazać się, że niektórzy posiadają już pewną podstawową wiedzę i będą szybciej przyswajali wiadomości niż inni, może to również wynikać bezpośrednio z ich predyspozycji do nauki. Wszyscy uczymy się od elementów najprostszych, następnie wykorzystujemy je do dalszych działań. Doskonale ilustruje to **taksonomia Benjamina Blooma**, która klasyfikuje cele nauczania oraz dzieli proces kształcenia na trzy sfery: poznawczą (wiedzę), afektywną (uczucia) oraz psychomotoryczną (koordynację umysłowo-fizyczną). Sferę poznawczą dzielimy kolejno na kategorie, które są usystematyzowane od najprostszych do najtrudniejszych. Należą do nich:

zapamiętywanie, zrozumienie, zastosowanie, analizowanie, ocenianie i tworzenie. Powyższe elementy są jednakowo ważne i aby osiągnąć sukces, należy je wszystkie zastosować.

Zapamiętywanie w nauczaniu języka obcego obejmuje naukę słownictwa oraz konstrukcji językowych i wyrażeń. Do wprowadzenia powyższych najczęściej wykorzystujemy obrazki, zdjęcia lub rekwizyty, zadajemy również konkretne pytania, by zweryfikować wiedzę. **Zrozumienie** polega na przykład na tłumaczeniu i klasyfikowaniu słów. Staramy się używać języka francuskiego do tłumaczenia nieznanego słownictwa, synonimów, a także języka niewerbalnego. Pytamy, czy uczniowie zrozumieli podane wyjaśnienia. **Zastosowanie** przejawia się z kolei podczas używania nowo poznanych form i słownictwa w różnych kontekstach czy odnajdywaniu zależności pomiędzy nimi. Pokazujemy zastosowanie w konkretnych sytuacjach. **Analiza** polega np. na szukaniu związków między elementami języka. Uczeń wyciąga odpowiednie wnioski, wykorzystując zdobyte informacje. **Ocenianie** przejawia się w opiniach i argumentacji, ale również polega na świadomości własnych błędów. **Tworzenie** polega np. na połączeniu poznanych elementów i stworzeniu wypowiedzi. W szkole ponadpodstawowej, w przeciwieństwie do nauki w młodszych klasach szkoły podstawowej, możemy wykorzystać taksonomię Blooma w całości. Od młodszych dzieci trudno oczekiwać analizy, syntezy i wyciągania skomplikowanych wniosków, z kolei młodzież w liceum lub technikum powinna już potrafić wykonywać te czynności.

Możemy zaobserwować zastosowanie taksonomii Blooma na przykładzie konkretnej lekcji (klasa III – porównanie *passé composé* i *imparfait*).

Zapamiętywanie: uczniowie poznają różnice między zastosowaniem czasu *passé composé i imparf*ait. Pokazujemy na przykładzie zdania, np. *Marie se promenait dans la forêt, faisait un bouquet de fleurs, ramassait des champignons et tout à coup, elle a vu un grand animal devant elle.*

Możemy to zdanie przedstawić na wykresie, możemy użyć obrazków symbolizujących czasowniki lub je jedynie zapisać. Rysujemy oś czasu, gdzie zdania w czasie *imparfait* są zapisane w dowolnym miejscu, ale rozciągnięte w czasie, a zdanie w *passé composé* podpisane w konkretnym miejscu oznaczone kropką.

Zrozumienie: sprawdzamy, czy uczniowie zrozumieli zagadnienie: na podstawie obrazków tworzą krótką historyjkę w czasach przeszłych.

Np. *La fille est allée avec sa mère dans le magasin. Il faisait très beau.*

Zastosowanie: zadajemy uczniom pytania: *Qu'est-ce que tu as fait hier ? Qu'est-ce que tu aimais faire quand tu* étais *petit ?*

Analiza: uczniowie podzieleni na grupy dostają fragment tekstu do ułożenia pocięty na kawałki, następnie trzeba do zdań dopasować czasowniki odmienione w odpowiednim czasie (również pocięte).

Ocenianie: uczniowie zamieniają się miejscami, sprawdzają ułożone i uzupełnione teksty kolegów, weryfikują poprawność wspólnie z nauczycielem.

Tworzenie: jako zadanie domowe uczniowie piszą własny tekst (np. zakończenie historii), używając poznanych czasów przeszłych.

Kolejna sfera to sfera afektywna, która została wyodrębniona przez Benjamina Blooma, Bertrama B. Masia oraz Davida R. Krathwohla. Dzieli się ona na kategorie takie jak: postrzeganie, odpowiadanie, wartościowanie, organizowanie i charakteryzowanie.

Postrzeganie wiąże się z przyjmowaniem otrzymywanych informacji. Nauczyciel ma jedynie około 12 minut, by zaktywizować ucznia, później jego koncentracja się obniża.

Odpowiadanie to reakcja ucznia na zadawane pytania oraz jego uczestnictwo w procesie uczenia się.

Wartościowanie dotyczy zrozumienia walorów zdobywanych informacji oraz zachowań.

Organizowanie polega na rozróżnianiu i porównywaniu informacji z nabytymi już wcześniej. Charakteryzowanie koncentruje się na działaniu według nabytych wcześniej umiejętności i wartości. Dzięki tej kategorii zachowania człowieka stają się możliwe do przewidzenia, gdyż wynikają z przyjętego systemu wartości.

Sfera psychomotoryczna została bliżej omówiona przez E.J. Simpson. Dzieli się na następujące kategorie: percepcja (postrzeganie), stan gotowości do działania, reagowanie kierowane, mechanizm, kompleksowe lub jawne reagowanie, adaptacja (przystosowanie) oraz oryginalność (powstawanie).

Percepcja polega na identyfikacji za pomocą zmysłów tego, co nastąpi, i wystąpieniu reakcji w postaci ruchu. **Stan gotowości do działania** koncentruje się na nastawieniu do nauki, które jest powiązane z motywacją. **Reagowanie kierowane** to nauka przez naśladowanie. Wiąże się z praktyką prowadzącą do nabywania nowych doświadczeń. **Mechanizm** jest następstwem reagowania kierowanego. Polega on na wyuczonych reakcjach wykonywanych sprawniej z każdą podjętą próbą. **Kompleksowe lub jawne reagowanie** dotyczy automatycznej, natychmiastowej reakcji na konkretny bodziec. **Adaptacja** polega na przystosowaniu doskonale rozwiniętych umiejętności do określonych warunków. **Oryginalność** to nic innego, jak powstawanie nowych modeli zachowań związanych z konkretnymi sytuacjami (Jankowski 2013).

1.4. Rodzaje, struktura i cele lekcji

Lekcja to odbywający się w określonym czasie proces nauczania, w którym uczestniczy zarówno nauczyciel jak i uczeń. W dydaktyce istnieje wiele różnych definicji lekcji. Każda z nich zwraca uwagę na to, że lekcja powinna mieć określone cele i prowadzić do rozwoju uczniów. Biorąc pod uwagę planowane treści, wyróżniamy: 1) lekcje wprowadzające nowy materiał, 2) takie, które służą jego przećwiczeniu i utrwaleniu, 3) lekcje powtórzeniowo-syntetyzujące, 4) korektywno-uzupełniające oraz 5) lekcje sprawdzające postępy uczniów. Na przykład lekcja dotycząca nowego słownictwa (przykładowo: ubrań) to **lekcja wprowadzająca**. Możemy wykorzystać różne sposoby służące zaprezentowaniu słownictwa (np. tablica interaktywna, obrazki, zdjęcia, nagrania audio lub video, wykorzystanie sznurka i klamerek do wieszania obrazków prezentujących ubrania jak pranie na sznurku). **Lekcje ćwiczeniowe i utrwalające** są zbiorem różnego rodzaju ćwiczeń i zadań rozwijających kompetencje, opartych na przerobionym wcześniej materiale. Wykorzystujemy tutaj ćwiczenia ze słuchu, w pisaniu, czytaniu i mówieniu. Do przećwiczenia słownictwa wykorzystujemy wszelkie gry i zabawy (memory, domino, kostki do układania historyjek itp.). Lekcje **powtórzeniowo-syntetyzujące** lub

korektywno-uzupełniające służą do utrwalenia wiadomości i uzupełnienia braków. Wykorzystujemy je często przed sprawdzianem. **Lekcje sprawdzające postępy** to nic innego jak dowolna praca samodzielna uczniów (bez pomocy nauczyciela). Może to być praca indywidualna lub grupowa, jednak w tym drugim przypadku trudniej jest ocenić wiedzę poszczególnych uczniów.

Największe efekty przynoszą lekcje mieszane, gdyż to właściwie podczas nich wykorzystujemy najwięcej różnorodnych ćwiczeń.

Ze względu na organizację pracy możemy wyróżnić lekcje interaktywne (np. z wykorzystaniem monitora, komputera). Dobrze, gdy mamy możliwość zorganizowania warsztatów, wycieczek czy ciekawych projektów. Uczniowie mogą pracować samodzielnie lub w grupach, a także w parach.

Lekcje często różnią się od siebie strukturą. Zależy to od wielu czynników, np. przedmiotu i poziomu nauczania, a także pomocy dydaktycznych, które posiada nauczyciel. Możemy wyróżnić następujące fazy lekcji:

1. faza wstępna (czynności organizacyjne: sprawdzenie obecności, przygotowanie do pracy, sprawdzenie wykonania pracy domowej, jeżeli była zadana i jest związana z lekcją – 2 minuty);
2. powitanie oraz rozgrzewka językowa (krótka zabawa językowa, nie musi być powiązana z tematem lekcji – 3 minuty);
3. faza uwrażliwienia, czyli wprowadzenie do tematu lekcji oraz powiązanie go z przerobionym materiałem, jeżeli istnieje taka możliwość (2 minuty);
4. faza ekspozycji (prezentacja nowego materiału – 10 minut);
5. faza konceptualizacji (ujmowanie nowego materiału w konkretne pojęcia – 5 minut);
6. faza produkcji (utrwalenie wiedzy i praktyka językowa w serii ćwiczeń, zabaw i gier językowych – 20 minut);
7. faza ewaluacji i podsumowanie (pytamy uczniów, czego się dzisiaj nauczyli/dowiedzieli/zapamiętali – 3 minuty);
8. objaśnienie zadania domowego, jeżeli jest planowane (1 minuta), ewentualne sprawdzenie zadania domowego z poprzedniej lekcji, jeżeli nie miało związku z bieżącą lekcją i nie sprawdzaliśmy go na początku zajęć oraz pożegnanie się z uczniami (3 minuty).

Zaproponowany schemat może być zaadaptowany do własnych potrzeb, np. nie zawsze zadajemy uczniom pracę domową, a ten czas możemy przeznaczyć na dodatkowe ćwiczenia.

Każda lekcja powinna się zacząć od podania jasno sprecyzowanego celu lub celów, które należy dostosować do możliwości uczniów. Cele mogą być różne dla zróżnicowanych grup, a nawet dla poszczególnych uczniów, np. ze względu na ich dysfunkcje. Uczniowie muszą być świadomi, czego mają szansę się nauczyć, aby dokonać samooceny w czasie lekcji, podczas fazy ewaluacji. Sprecyzowanie celów pomaga uczniom w osiągnięciu sukcesu, mogą sami określić, co umieją, a czego jeszcze nie, zanim zweryfikuje to nauczyciel.

Cele lekcji języka francuskiego w liceum lub technikum będą opierały się na konkretnej wiedzy, ale również powinny dotyczyć rozwijania umiejętności i postaw. Zatem ważne jest kształtowanie u uczniów logicznego i krytycznego myślenia, umiejętność wykorzystania w praktyce zdobytych wiadomości, umiejętność tworzenia, a także świadomość współistnienia różnych kultur, tradycji oraz problemów współczesnego świata. Dodatkowo należy rozwijać u młodzieży empatię, poszanowanie i akceptację rówieśników, a także kształtować inicjatywę i przedsiębiorczość. Lekcja języka obcego jest doskonałą okazją do pokazania młodzieży, że życie w różnych miejscach świata wygląda zupełnie inaczej. Język jest ściśle powiązany z kulturą kraju jego użytkowników, a więc francuski przynależy nie tylko Francji czy innym krajom europejskim (np. Szwajcarii czy Belgii), ale również niektórym krajom afrykańskim lub zamorskim terytoriom Francji, o których zwykle niewiele wiemy. Organizując np. dzień języków obcych, starajmy się przedstawić inne kraje (poza Francją), gdzie używany jest język francuski.

Cele lekcji dzielimy na ogólne i szczegółowe. Cel ogólny dotyczy tego, co osiągamy na końcu jednostki lekcyjnej, czyli w przypadku języków obcych będzie to przede wszystkim komunikacja, umożliwienie uczniom użytkowania języka oraz uświadomienie im, że warto się go uczyć. Z kolei cele szczegółowe są konkretne, dokładnie sprecyzowane i mają postać operacyjną. Skupiamy się tutaj na konkretnych wiadomościach, na jakiejś części danego materiału.

W podstawie programowej cele są skonstruowane od najbardziej ogólnych do najbardziej szczegółowych z uwzględnieniem sposobu ich realizacji. Na początku wprowadzamy proste słownictwo, następnie je rozbudowujemy i uzupełniamy w kolejnych latach nauczania. Ta sama sytuacja dotyczy gramatyki, p.. gdy uczeń nie będzie potrafił odmienić czasownika être i *avoir,* nie będzie również potrafił stworzyć czasu przeszłego *passé composé*, mimo że zrozumie zasadę jego tworzenia.

Na każdym etapie nauki celem zajęć językowych jest przede wszystkim komunikacja. Uczeń w liceum czy technikum rozwija jednocześnie wszystkie kompetencje językowe, jednak powinniśmy dążyć do sytuacji, by jak najwięcej rozumiał i potrafił zareagować w określonych sytuacjach. Formułując cele lekcji, skupmy się głównie na tym, co uczeń po lekcji powinien wiedzieć, co zrozumieć, a co umieć wykonać.

Przyjrzyjmy się poniższym celom lekcji o opisie mieszkania:

- uczeń potrafi nazwać w języku francuskim meble i umiejscowić je np. w pokoju, używając odpowiednich przyimków;
- uczeń rozumie nagranie lub wypowiedź na temat opisu mieszkania;
- uczeń potrafi opisać swój pokój.

Zauważmy, że uczeń powinien opanować dany materiał w określonym celu: uczy się nazw mebli i przyimków lokalizacji, żeby opisać pokój.

W liceum lub technikum cele każdej lekcji (nie tylko językowej) powinny być ściśle powiązane z rozwojem kompetencji kluczowych. I tak uczeń na przykład powinien umiejętnie komunikować się z innymi, być kreatywnym, wykorzystywać myślenie matematyczne do rozwiązywania problemów językowych, korzystać z technologii cyfrowych. Ważne jest, by potrafił również świadomie kierować procesem własnej nauki oraz dokonać samooceny.

ROZDZIAŁ II

Nauczanie języka francuskiego na trzecim etapie edukacyjnym

Ucząc języka obcego na każdym etapie edukacyjnym, powinniśmy pamiętać o podstawie programowej oraz wybranym programie nauczania i wynikających z tych dokumentów założeniach. Program zawiera szczegółowe informacje dotyczące metod i sposobów realizacji podstawy. Pamiętajmy, by wybrane przez nas metody były zawsze dopasowane do wieku i poziomu uczniów, co nie znaczy, że licealiści nie lubią się bawić i grać. Każdy uczy się bardziej efektywnie, gdy dostanie do ręki jakiś „rekwizyt", gdy lekcja będzie jak najbardziej zbliżona do sytuacji naturalnej, związanej z codziennym życiem i wreszcie – gdy będzie miał jasno określony jej cel i sam znajdzie w sobie motywację do nauki.

Oczywiście rozpoczynamy od elementów najłatwiejszych, by następnie stopniowo zwiększać poziom trudności. Należy pamiętać o uczniach o specjalnych potrzebach edukacyjnych i odpowiednio do nich dostosować naszą lekcję.

2.1. Interdyscyplinarność w nauczaniu języka francuskiego

Na lekcji języka obcego mamy możliwość wykorzystania wielu technik i metod nauczania, uwzględniających rozwój wszystkich kompetencji kluczowych. Interdyscyplinarne podejście do nauczania pozwoli uczniom na wszechstronny rozwój, łączenie wielu dziedzin nauki i wykorzystanie nabytych wcześniej umiejętności do pozyskiwania nowych.

Lekcje językowe możemy połączyć z matematyką czy informatyką, np. gdy wykorzystujemy formy prezentacji z wykresami czy diagramami.

Przykładowo: uczniowie w grupach przygotowują prezentację na określony temat, w której z założenia będą musieli odnieść się do kompetencji matematycznych np. *Les adolescents et les loisirs – faites une enquête et montrez les résultats sous forme de présentation PowerPoint.* Kompetencje informatyczne będą również wykorzystywane podczas pracy z użyciem technik programowanych, e-podręczników czy z materiałami przygotowanymi na tablicę interaktywną. W podstawie programowej nauczania języka obcego znajduje się również punkt dotyczący świata przyrody. I tak podczas lekcji poświęconych ochronie środowiska, zwierzętom czy tematowi dbania o naszą planetę wykorzystamy ogólną wiedzę pozyskaną na lekcjach biologii i chemii, a gdy wprowadzamy słownictwo dotyczące elementów krajobrazu, mamy do czynienia z przywołaniem wiedzy z zakresu geografii.

Na lekcji języka francuskiego możemy również wykorzystać wiedzę historyczną, zwłaszcza dotyczącą znanych i ciekawych postaci (np. Ludwik XIV czy Napoleon Bonaparte). Możemy zaproponować uczniom konkurs na temat najsłynniejszych postaci historycznych, przygotować dodatkowe materiały, a następnie w formie indywidualnej lub zespołowej przeprowadzić quiz pisemny lub ustny z wiedzy o historii Francji.

Uczniowie od dzieciństwa uczą się języka angielskiego i zazwyczaj przychodzą do szkoły ponadpodstawowej z całkiem dobrą jego znajomością. Możemy to wykorzystać, tłumacząc nowe dla ucznia słownictwo francuskie za pomocą angielskich odpowiedników. Często przez porównanie z angielskim odpowiednikiem łatwiej jest zapamiętać nowe słowo po francusku.

Program nauczania, do którego odwołuje się niniejszy poradnik, proponuje realizowanie dodatkowych treści nauczania. Celem tych propozycji jest m.in. rozwój prawidłowych relacji interpersonalnych, a zatem – według autorki programu – należy poszerzyć tematy o emocjach i uczuciach, o komunikacji międzyludzkiej, o stresie oraz depresji. Aby uczniowie mieli świadomość nauki przez całe życie, warto porozmawiać o sposobach poszukiwania i konieczności pracy, o zarobkach, o samodoskonaleniu w wielu dziedzinach (także w nauce języków obcych). Przedstawione tu zaproponowane poszerzone treści wskazują także na interdyscyplinarność nauczania. Nauczyciel języka francuskiego będzie współpracował z wychowawcą, ale również z nauczycielami innych przedmiotów (np. innych języków, biologii czy z nauczycielem doradztwa zawodowego). Działanie to jest konieczne, by przekazać uczniom niezbędną wiedzę dotyczącą powyższych tematów, ale również będzie potrzebne, gdyby nauczyciel języka francuskiego zauważył niepokojące objawy u uczniów w obszarach wymagających pomocy (np. konsultacji z pedagogiem, z rodzicami).

2.2. Rozwijanie kompetencji kluczowych w nauczaniu języka francuskiego

Niemal każdy człowiek nieustannie rozwija swoje umiejętności i zdolności, by osiągnąć sukces, a – co za tym idzie – osiągnąć także pożądany poziom życia w społeczeństwie. Gdy w szkole od najmłodszych lat uczniowie będą pogłębiać wiedzę z różnych dziedzin nauki, jednocześnie będą kształtować także tzw. **kompetencje kluczowe**, które powinny być rozwijane przez całe życie. Wynikają one z zaleceń Parlamentu Europejskiego oraz Rady Unii Europejskiej. Według międzynarodowych badań wielu dorosłych ma problem na poziomie podstawowych wiadomości. Największy deficyt obserwujemy w zakresie czytania ze zrozumieniem, umiejętności cyfrowych i matematycznych oraz rozumienia zjawisk przyrody. Jeżeli w procesie kształcenia będziemy od początku kłaść nacisk na odpowiednią edukację i kształcenie kompetencji kluczowych, w późniejszych etapach wspomniane problemy zostaną ograniczone lub nawet wyeliminowane. Niestety, obserwujemy dzisiaj u dużej części młodzieży w wieku licealnym ogromne braki, głównie w zakresie matematyki.

Ustanowiono osiem kompetencji kluczowych:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie przedsiębiorczości;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji oraz w zakresie wielojęzyczności dotyczą odbierania i przetwarzania tychże informacji oraz przekazywania ich w sposób skuteczny i kreatywny. Chodzi tutaj przede wszystkim o komunikację w każdym języku, zarówno w języku mówionym jak i pisanym, ojczystym jak i obcym, ale także o nabywanie kompetencji różnojęzycznej oraz kształtowanie świadomości uczenia się języków obcych. *Europejskie Portfolio Językowe dla młodzieży* (dostępne online: Europejskie Portfolio Językowe dla

młodzieży ponadgimnazjalnej i studentów – Ośrodek Rozwoju Edukacji) jest narzędziem niezwykle ważnym w rozwijaniu wyżej wymienionych kompetencji. Umożliwia uczniowi dokumentowanie przebiegu nauki oraz zdobywanie doświadczeń wielokulturowych. Komunikowanie się polega także na dopasowaniu komunikatu do sytuacji i rozmówcy. Uczniowie powinni rozróżniać, do kogo będą się zwracać, używając np. formy grzecznościowej *vous*, a do kogo będą mówić *tu*. Kompetencje w zakresie wielojęzyczności to także szacunek względem innych kultur i tolerancja mniejszości narodowych. Szczególnie podczas lekcji językowych mamy możliwość uświadomienia uczniom, że świat jest różnorodny, głównie dzięki omówieniu różnic kulturowych. W ten sposób możemy przekazać wiedzę na przykład o bogactwie zwyczajów (np. planując szkolny dzień języków obcych, możemy zaproponować uczniom przygotowanie potraw typowo francuskich lub z regionów francuskojęzycznych).

Jeśli chodzi o kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii wykorzystywane na lekcji języka francuskiego w liceum lub technikum, możemy podać przykład zastosowania sposobów myślenia matematycznego np. do rozwiązywania problemów gramatycznych (gramatyka, tak jak matematyka, opiera się na konkretnych zasadach, „algorytmach"). Kompetencje w zakresie technologii i inżynierii możemy z powodzeniem wykorzystać podczas lekcji języka obcego w technikum, gdy wprowadzamy uczniom dodatkowe słownictwo związane bezpośrednio z wybranym przez nich kierunkiem nauki. W klasach informatycznych możemy poświęcić lekcję języka francuskiego na wprowadzenie słownictwa związanego z komputerem i jego budową.

W zakresie umiejętności cyfrowych możemy z powodzeniem wykorzystywać wszelkie aktywności związane z użyciem komputera, tablicy interaktywnej, tabletu oraz telefonu z dostępem do internetu. Uczniowie w szkole ponadpodstawowej mogą korzystać z telefonów na lekcji (za pozwoleniem nauczyciela), by sprawdzać potrzebne słownictwo lub rozwiązywać quizy dostępne online. W celu rozwijania kompetencji cyfrowych zaproponujemy uczniom tworzenie prezentacji, quizów oraz innych zadań w przestrzeni wirtualnej. Uczniowie mogą się również komunikować w dowolnej formie (bezpośrednio przez komunikator lub pisemnie) z innymi użytkownikami języka francuskiego. Jeśli tylko mamy możliwość zorganizowania takiej współpracy, możemy być pewni, że przyniesie ona ogromne korzyści naszym uczniom.

Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się oraz kompetencje obywatelskie dotyczą głównie współpracy, znajomości różnych zasad postępowania w różnych sytuacjach oraz świadomości nauki przez całe życie. Uczeń w wieku licealnym powinien być świadomy, w jakim celu uczy się języka obcego oraz powinien potrafić ocenić stopień swojej wiedzy. Podczas lekcji językowej często wykorzystujemy formę pracy w grupie bądź w parach, uczniowie wspólnie wykonują ćwiczenia lub realizują projekty. Jednocześnie uczą się efektywnie zarządzać czasem i wykorzystywać posiadane informacje.

Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości wiążą się z rozwijaniem kreatywności, wyobraźni oraz planowania. Podczas lekcji językowej wykorzystujemy wszystkie trzy umiejętności, gdy uczniowie muszą wykonać zadania samodzielnie. Dobrym przykładem będzie tutaj np. projekt polegający na prezentacji wybranego muzeum francuskiego

i jego zasobów, przy czym nauczyciel określa jedynie ramy czasowe prezentacji, a cały proces przygotowania wystąpienia należy do uczniów.

Przygotowując wyżej wymieniony projekt, uczniowie rozwijają jednocześnie kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej. Uczniowie mogą się również samodzielnie angażować w pogłębianie wiedzy na temat innych kultur (praca metodą WebQuest, która polega na wyszukiwaniu i selekcjonowaniu informacji). Kompetencje związane ze świadomością i ekspresją kulturalną są zresztą kształtowane podczas niemal każdej lekcji języka obcego, ze względu na to, że język jest częścią kultury danego kraju lub regionu.

Rozwijanie powyższych kompetencji jest jednym z ważniejszych zadań realizowanych w liceum i technikum podczas lekcji języka obcego, a w szczególności kompetencji komunikacyjnych, które są niezbędne do funkcjonowania we współczesnym świecie i nabywania wiedzy z wszystkich dziedzin. Niezwykle ważne jest połączenie teorii i praktyki językowej, wzbogacanie słownictwa zarówno w języku ojczystym, jak i obcym.

Dzisiejszy świat zorientowany jest na technologię informacyjną. Uczniowie muszą być przygotowani do mądrego funkcjonowania w rzeczywistym i wirtualnym otoczeniu, wykształcić w sobie postawę krytyczną, by umieć czerpać informacje z różnych źródeł. Powinni być przygotowani do krytycznego odbioru oraz właściwego wykorzystania mediów. Przy czym należy również podkreślić, że nauka w liceum i technikum powinna również rozwijać postawy obywatelskie, społeczne i patriotyczne u uczniów. Kształtować u młodzieży tożsamość narodową i regionalną, zachęcać do akcji na rzecz szkoły i środowiska lokalnego.

Wszystkie kompetencje kluczowe powinny być rozwijane w sposób równomierny, gdyż są jednakowo ważne. Odpowiedni ich rozwój od najmłodszych lat daje dorosłym możliwość osiągnięcia sukcesu, znalezienia dobrej pracy oraz udanego życia w społeczeństwie.

2.3. Metody i strategie nauczania języka francuskiego na trzecim etapie edukacyjnym

W dydaktyce istnieje wiele metod, technik i strategii nauczania języka obcego. Każdy nauczyciel musi dobrać takie, którymi będzie mu się najlepiej pracowało i które przyniosą uczniom jak najwięcej korzyści. Nie ma metod lepszych i gorszych. Pamiętajmy, by je zmieniać, urozmaicać, łączyć ze sobą. Lekcja będzie wtedy ciekawa, zaskakująca dla uczniów, a zarazem obudzi w nich chęć i motywację do nauki.

Główną metodą polecaną do nauki języka na wszystkich etapach edukacji jest **podejście komunikacyjne**, które rozwija szczególnie kompetencje rozumienia i mówienia. Polega na stworzeniu sytuacji językowych podobnych do tych znanych nam z życia codziennego. Pozwala uczniom opanować język w takim stopniu, by komunikować się z osobami francuskojęzycznymi, co może być przydatne w przyszłości na rynku pracy.

Kolejnym rozwiązaniem godnym polecenia są **stacje uczenia się**. Sposób ten możemy wykorzystać w pracy na wcześniejszych etapach edukacyjnych, dostosowując jedynie do poziomu i możliwości uczniów. Jest to podejście mocno aktywizujące uczniów, a jednocześnie minimalizuje rolę nauczyciela podczas lekcji. Polega ono na

przygotowaniu kilku stanowisk z odpowiednimi ćwiczeniami, które uczniowie wykonują zazwyczaj w grupach. W ten sposób można połączyć wszystkie nauczane sprawności językowe. Można przygotować ćwiczenia o różnym stopniu trudności i pozwolić uczniom zdecydować o poziomie wykonywanych zadań. Wykorzystując tę metodę w pracy, rozwijamy u uczniów kreatywność, umiejętność przekazywania informacji oraz współpracy w grupie.

Godną polecenia w nauczaniu języka obcego jest również **metoda projektu**. Nauczyciel wspólnie z uczniami określa cele projektu oraz formy jego realizacji. Następnie sami uczniowie wybierają zagadnienia, które chcą przedstawić, oraz sposób, w jaki chcą projekt wykonać. Metoda ta pozwala uczniom na działanie, rozwija w nich kreatywność, poczucie odpowiedzialności, zmienia tradycyjną rolę nauczyciela, który staje się przewodnikiem, służy jedynie pomocą w sytuacjach problemowych.

Metoda **WebQuest** jest pokrewna metodzie projektu, jednak cała praca oparta jest na wyszukiwaniu i przetwarzaniu informacji z internetu. Tutaj również uczeń przejmuje odpowiedzialność za wykonanie zadania, jednak nauczyciel wcześniej opisuje konkretny rezultat, jaki uczniowie powinni osiągnąć (Sobańska 2019: 36). Nauczyciel niejako organizuje proces pracy (dzieli uczniów na grupy, określa ramy czasowe itp.), a następnie podaje źródła, z których uczniowie powinni skorzystać, co pozwala w pewien sposób na wstępną selekcję informacji. W metodzie projektu to uczniowie całkowicie decydują o doborze treści, tutaj są już w pewien sposób ukierunkowani. Ważne jest, by uczniowie od początku znali kryteria oceny wykonywanego zadania. Podsumowując pracę, nauczyciel sugeruje uczniom, by zastanowili się nad opracowanym tematem oraz przeanalizowali własny proces uczenia się. Biorąc pod uwagę te wytyczne, widzimy, że metoda WebQuest jest złożona z konkretnych części, takich jak wprowadzenie, zdefiniowanie zadania, zaplanowanie procesu, podanie źródeł, ewaluacja i podsumowanie.

W swoim programie nauczania Katarzyna Sobańska proponuje również **metodę odwróconej lekcji**. Metoda ta polega na wcześniejszym zapoznaniu się z materiałem, który będzie omawiany na lekcji. Uczniowie pracują samodzielnie, następnie nauczyciel planuje takie zadania, by uczniowie zdobytą wiedzę wykorzystali w praktyce. Odwrócona lekcja może opierać się na obejrzeniu w domu krótkiego filmu, który wprowadza dane zagadnienie. Nauczyciel może na lekcji rozdać uczniom zadania, by sprawdzić zrozumienie tematu. Dla ucznia zdolnego taki typ lekcji może być wyzwaniem, natomiast uczniowi o mniejszym potencjale należy wiadomości uzupełnić lub wytłumaczyć powtórnie.

W pracy w liceum lub technikum proponujemy również wykorzystanie **metody bezpośredniej**, która polega na używaniu jedynie języka obcego na lekcji. Metoda ta sprawdzi się, gdy wprowadzamy słownictwo – możemy tutaj wspomóc się gestami, zdjęciami, rekwizytami, jak również możemy używać synonimów lub antonimów do wyjaśnienia nieznanego słownictwa. Jeśli chodzi o zagadnienia gramatyczne, metoda ta może powodować niepełne zrozumienie tematu, więc radzimy ją wykorzystywać jedynie częściowo.

Obok metod wykorzystywanych do nauczania języka francuskiego istnieją również **strategie**, które na poziomie edukacji w szkole ponadpodstawowej są bardzo ważne i przydatne w procesie nauki. Nauczyciel może zaproponować uczniom pewne techniki,

które mogą wykorzystywać, jednak każdy powinien je dostosować do własnych potrzeb. Skuteczne używanie strategii będzie zależało od właściwego ich doboru, np. uczniowie mają różne możliwości, jeśli chodzi o przyswajanie informacji – jedni są wzrokowcami, inni słuchowcami, a jeszcze inni kinestetykami. W zależności od percepcji, która jest dominująca, powinni wybrać określone strategie. I tak np. uczeń, który zapamiętuje wzrokowo, może korzystać z fiszek językowych (bardzo przydatnych w nauce), samodzielnie obrazować słownictwo trudne do zapamiętania za pomocą małych rysunków lub jakiegoś skojarzenia. Słuchowcy powinni powtarzać materiał na głos podczas nauki, mogą np. tworzyć ustne opowieści lub zdania z wyrazami do zapamiętania (najlepiej dziwne lub śmieszne). Kinestetyk może powtarzać słownictwo, wykonując przy tym jakiś ruch, który może mu się kojarzyć z danym słowem np. *un avion* – prostuje ręce udając samolot, *regarder* – wskazuje na oczy, écouter – wskazuje na uszy itp.

Nauczyciel może zaproponować uczniom strategie pamięciowe, które opierają się na różnym rodzaju skojarzeń, np. skojarzenia myślowe (scenariusz do programu *Dlaczego właśnie sport?* – tworzenie mapy myśli; scenariusz do poradnika *Où* était *le trésor* ? – ćwiczenia z użycia czasów przeszłych – uczniowie zapamiętują informacje na bazie skojarzeń; scenariusz do poradnika *Gdzie umieścić biurko w pokoju? – ćwiczenia* – zabawa *jestem w sklepie*); skojarzenia dźwiękowe (scenariusz do poradnika *Gdzie znajduje się dworzec? – ćwiczenia leksykalne* – uczniowie odgadują słowa związane z podanymi dźwiękami); skojarzenia wzrokowe (scenariusz do programu *Ja Wam jeszcze pokażę!* – ilustrowanie słów za pomocą rysunków; scenariusz do poradnika *Ile kosztują spodnie i bluza? – w sklepie z ubraniami* – zapamiętanie szczegółów ze zdjęcia); skojarzenia dotykowe (scenariusz do programu *Opisujemy owoce i warzywa* – uczniowie poznają nazwy owoców i warzyw w języku obcym, dotykając prawdziwych.

Ze strategii uczenia się korzystamy w całym dorosłym życiu, nie tylko w czasie nauki języka obcego, dlatego ich dobór jest niezwykle ważny. Rozwijają one u uczniów samodzielność, kształtują odpowiedzialność za własną naukę.

2.4. Zasady i techniki nauczania poszczególnych sprawności językowych

Pracując w liceum lub technikum, mamy obowiązek kształtować u naszych uczniów jednocześnie wszystkie sprawności językowe, tj. rozumienie ze słuchu, mówienie, pisanie oraz czytanie ze zrozumieniem. By opanować język w stopniu komunikacyjnym, ważne jest również rozwijanie słownictwa oraz znajomość struktur gramatycznych. Aby skutecznie rozwijać wszystkie umiejętności językowe, należy zapoznać się ze sposobami ich nauczania. Poniżej przedstawiamy propozycje technik, które można wykorzystać na lekcji języka francuskiego.

Nauczanie słownictwa. Słownictwo można wprowadzać za pomocą sposobów przedstawionych w opisie metody bezpośredniej, jednak należy je zawsze jeszcze utrwalić i ewentualnie powtórzyć. Możemy tutaj wykorzystać wiele pomysłów, zarówno ćwiczeń tradycyjnych, jak i interaktywnych. Na każdej lekcji możemy poprosić uczniów o wyjaśnienie konkretnych słów w języku francuskim (definicja, przykład użycia), możemy zapisać słowa na tablicy, następnie zasłonić i poprosić, aby uczniowie podali je z pamięci. Gdy np. powtarzamy słownictwo dotyczące ubrań, możemy wyświetlić zdjęcie grupy osób różnie ubranych i poprosić uczniów, by w ciągu jednej minuty zapamiętali jak najwięcej szczegółów, a następnie zadajemy pytania (to samo ćwiczenie możemy wykorzystać przy powtórzeniu słownictwa dotyczącego krajobrazu, mieszkania, wyglądu

itp.). Możemy zaproponować uczniom *memory* w formie tradycyjnej lub interaktywnej. Świetnie się też sprawdza drużynowy konkurs *dobble* (możemy przygotować grę samodzielnie lub znaleźć gotową na stronie internetowej pinterest.com lub printoteka.pl – strona częściowo płatna; dostęp: 4.11.2022). Doskonałym rozwiązaniem są wszelkiego rodzaju zabawy słownikowe, np. gra w skojarzenia, kalambury, wymyślanie słów na podaną literę, „podaj dalej bombę" (opisane bliżej w programie), gra w 7 rodzin (można przygotować samodzielnie lub znaleźć w internecie). Na stronie fiszkoteka.pl (dostęp: 4.11.2022) uczniowie mogą sami przećwiczyć słownictwo za pomocą istniejących fiszek lub można je stworzyć na potrzeby własnej lekcji. Sposób ten pokazuje uczniom, że biorą odpowiedzialność za własną naukę, czują się docenieni i godni zaufania.

Nauczanie gramatyki. Istnieją dwa sposoby nauczania gramatyki – dedukcyjny, w którym nauczyciel podaje nową strukturę gramatyczną, a następnie uczniowie wykonują do niej ćwiczenia, oraz indukcyjny, w którym uczniowie sami odkrywają jakąś regułę, nauczyciel jedynie uzupełnia informacje. W celu wprowadzenia zagadnienia gramatycznego można zastosować opisaną wcześniej lekcję odwróconą lub np. mapy myśli, w których uczniowie wypisują wszystkie przykłady np. z tekstu i sami odkrywają regułę (np. końcówki czasowników regularnych).

Utrwalenie lub powtórzenie zagadnień gramatycznych można ćwiczyć na różne sposoby. Interaktywnie można używać gotowych quizów na portalach internetowych typu Learningapps, Wordwall itp. Oczywiście można wykorzystywać tradycyjne ćwiczenia z podręcznika lub zeszytu ćwiczeń, lecz gdy przypiszemy je na duże kartki, zalaminujemy i zaproponujemy w tej formie uczniom do wykonania pisakiem suchościeralnym, będą one znacznie bardziej aktywizujące.

Uczniowie mogą się bawić w głuchy telefon (powtarzając nową strukturę gramatyczną), mogą zadawać pytania dotyczące np. czynności, które mają naklejone na plecach (czas przeszły – *qu'est-ce que j'ai fait hier* ?), pozostali odpowiadają w czasie przeszłym; można zaproponować ćwiczenie, by uczeń znalazł kogoś, kto np. lubi czekoladę, nie lubi mleka itp. – ćwiczą przykładową strukturę: *tu aimes le chocolat ?, tu n'aimes pas le lait ?.*

Nauczanie rozumienia ze słuchu. Rozumienie ze słuchu jest oparte w dużej mierze na znajomości słownictwa i oczywiście podstawowych struktur gramatycznych. By rozwijać tę kompetencję, starajmy się do każdego tematu wykorzystać nawet krótkie nagranie lub film, będziemy wówczas przyzwyczajać uczniów do słuchania języka francuskiego. Bardzo lubianą formą ćwiczeń doskonalących rozumienie ze słuchu jest wykorzystywanie piosenek francuskich. Z tekstu możemy usunąć odpowiednie słowa lub struktury gramatyczne, uczniowie słuchają i uzupełniają. Możemy również pociąć tekst piosenki na wersy, uczniowie w grupach słuchają i układają tekst z pociętych elementów.

Zanim uczniowie posłuchają konkretnego nagrania, możemy przybliżyć im słownictwo, które będzie w nim występować, możemy również pokazać uczniom obrazki wspomagające nagrany tekst lub poprosić ich o postawienie hipotezy na temat tekstu, którego będą słuchać. Jeśli chcemy zaproponować ćwiczenia po wysłuchaniu nagrania lub obejrzeniu filmu, warto je pokazać uczniom wcześniej, będą wiedzieli, na czym należy się skupić, słuchając lub oglądając. Najlepiej wykorzystać ćwiczenia typu pytania

jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru oraz prawda/fałsz. Można też przygotować elementy do dopasowania, poprawić lub dokończyć zdania związane z tekstem. Po wspólnym przeanalizowaniu nagrania lub filmu uczniowie mogą napisać opowiadanie lub dialog oparty na wysłuchanym lub obejrzanym fragmencie.

Rozumienie ze słuchu to nie tylko praca z nagraniami, to również słuchanie komunikatów lub informacji podawanych przez inne osoby. Dobrym przykładem będzie tutaj gra na zasadzie „statków", w której uczniowie podzieleni na dwie grupy dostają meble narysowane w pokoju (każda grupa inaczej umiejscowione) i mają za zadanie opisać kolegom swój obrazek. Druga grupa rysuje to, co usłyszy (opisane ćwiczenie sprawdza się również z opisem krajobrazu). Przy okazji rozwijamy również u uczniów sprawność mówienia.

Nauczanie czytania ze zrozumieniem. Tak jak rozumienie ze słuchu, umiejętność czytania ze zrozumieniem jest oparta na znajomości słownictwa. By kształtować tę sprawność u uczniów, należy przykładać dużą wagę do nauki słownictwa. Za każdym razem gdy wprowadzamy nowy temat, w podręczniku znajdziemy propozycję dialogu lub krótkiego tekstu. Zazwyczaj jest on też w jakiś sposób zilustrowany. Przystępując do pracy z tekstem, możemy zapytać uczniów, o czym ich zdaniem będzie tekst. Możemy zacząć również od wyjaśnienia trudniejszego słownictwa, zanim przejdziemy do czytania. Po przeczytaniu (wspólnym, samodzielnym w grupach) uczniowie mogą wykonywać do tekstu ćwiczenia tradycyjne typu prawda/fałsz, odpowiedzi na pytania otwarte. Można klasę podzielić na grupy, każdej grupie dać inny fragment tekstu, a następnie wszyscy uczniowie wspólnie układają cały tekst z fragmentów. Można również dopasować lub nadać fragmentom odpowiednie tytuły. Tekst może być także układany z rozsypanki zdań, należy jednak pamiętać, by zdań nie było zbyt wiele. Można też wspomóc historyjkę obrazkami, które uczniowie na początku układają na tablicy w odpowiedniej kolejności, następnie dostają pocięte fragmenty tekstu, który należy ułożyć zgodnie z obrazkami. Jeśli chcemy utrudnić ćwiczenie, możemy usunąć z tekstu niektóre słowa, które trzeba będzie dopasować lub samodzielnie dopisać.

W parach uczniowie mogą stworzyć krótki dialog dotyczący tekstu i zaprezentować go klasie. Gdy tekst jest długi, należy podzielić go na fragmenty dla każdej grupy. Zbyt długie zadanie sprawi, że ćwiczenie przestanie być interesujące, a dodatkowo nie wystarczy nam czasu na prezentacje wszystkich grup.

Nauczanie mówienia. Kompetencje komunikacji (przede wszystkim rozumienie i mówienie) są najważniejsze w całej nauce języka. Oczywiście nauczamy wszystkich sprawności językowych, lecz to właśnie komunikacja jest naszym głównym celem. Uczniowie powinni właściwie podczas całej lekcji komunikować się w języku francuskim, wiemy jednak, że w praktyce nie zawsze jest to możliwe. Starajmy się mówić do uczniów wyłącznie w języku francuskim i za każdym razem, gdy oczekujemy odpowiedzi, pilnujmy, by była w języku obcym. Zazwyczaj uczniowie mają możliwość użycia języka francuskiego wyłącznie podczas lekcji, więc dobrze byłoby, żeby korzystali z tej sposobności.

Kompetencje mówienia możemy rozwijać w różny sposób. Prowokujemy wypowiedź, gdy pokażemy uczniom ilustrację bądź zdjęcie (można je wykorzystać do opisu, zadawania pytań, zapamiętywania jak największej ilości szczegółów, porównań itp.). Można z uczniami tworzyć historyjki na bazie pojedynczych słów, całych zdań

wymyślonych na bieżąco, kostek opowieści (uczniowie opowiadają historię na bazie wyrzuconych na kostce obrazków). Do kształtowania sprawności mówienia możemy również wykorzystać multimedia, proponując uczniom nagrywanie prostych filmików (np. różnych scenek tematycznych u lekarza, w sklepie itp.). Będzie to dla licealistów bardziej interesujące niż odgrywanie scenek i dialogów przed klasą. Gdy mamy sprawną językowo grupę, możemy zaproponować dialogi spontaniczne, precyzując jedynie sytuację.

Nauczanie pisania. W dzisiejszym świecie umiejętność pisania w języku obcym jest stosowana dosyć rzadko. Jednak istnieje szansa, że część naszych uczniów w dorosłym życiu będzie jej potrzebowała, więc nie możemy zaniechać jej nauczania. Zaczynamy naukę od form prostych, np. prostych zdań dotyczących obrazka (pokazujemy zdjęcie krajobrazu lub pokoju i prosimy o umiejscowienie poszczególnych elementów). Uczniowie mogą też pisemnie odpowiedzieć na proste pytania *Quel type de cheveux as-tu ? Qu'est-ce que tu aimes porter quand tu es de bonne/mauvaise humeur ? Quel temps fait-il en automne ? Quel temps aimes-tu ?* Następnie możemy prosić uczniów o napisanie krótkiego testu, np. kartki pocztowej lub maila (może to być tekst wspierany konkretnymi informacjami lub ilustracjami) albo dokończenie rozpoczętych już zdań.

Pisanie może się uczniom przydać, gdy zaproponujemy im tworzenie bloga lub gdy będą chcieli nawiązać kontakt przez internet z innymi użytkownikami języka francuskiego.

Pamiętając o wszystkich uczniach, nauczyciel powinien przygotowywać materiały, które będą atrakcyjne dla każdego z nich, czyli takie, które będą miały ten sam sposób użytkowania, a będą się różnić jedynie dostosowaniem do różnych dysfunkcji, np. gdy dajemy uczniom tekst do ułożenia w odpowiedniej kolejności, uczeń zdolny otrzyma więcej zdań, uczeń z dysfunkcją otrzyma mniej fragmentów. Ćwiczenia powinny być tak przygotowane, by uwzględniały tempo pracy każdego ucznia, np. uczeń pracujący szybciej będzie musiał przeczytać tekst, zaznaczyć odpowiedzi prawdziwe lub fałszywe, po zaznaczeniu odpowiedzi fałszywej uzasadnić, dlaczego taką wybrał, natomiast ten pracujący wolniej po przeczytaniu zaznacza jedynie poprawne odpowiedzi. Wszystkie ćwiczenia powinny mieć proste zasady wykonania. W miarę możliwości nauczyciel powinien wykorzystywać multisensoryczność. Mamy wtedy szansę dotrzeć do uczniów różnymi kanałami odbioru, wykorzystując różne sposoby percepcji. Zatem ćwicząc dane zagadnienie, na jednej lekcji używajmy zadań w formie słuchania, pisania, mówienia i czytania. Rozwijamy wtedy wszystkie sprawności językowe u uczniów.

2.5. Motywacja w nauczaniu języka francuskiego

Motywacja jest bardzo ważnym elementem w procesie dydaktycznym na każdym etapie nauki. Pracując z młodzieżą w liceum lub w technikum nie zawsze będziemy mieć do czynienia z uczniami zmotywowanymi do nauki. Uczniowie często nie widzą sensu nauki drugiego języka obcego. W sytuacji, gdy znają już język angielski na poziomie komunikacyjnym, uważają, że w zupełności ta wiedza wystarczy im w dorosłym życiu. Musimy uświadomić naszym podopiecznym, że współcześnie na rynku pracy znajomość języka angielskiego jest wymogiem podstawowym, a to właśnie znajomość drugiego języka obcego jest atutem. Gdy uczniowie uświadomią sobie ten aspekt, dla części z nich stanie się ona motywacją sama w sobie. Należy zatem znaleźć sposób, by zmotywować

uczniów, którzy nie osiągają spektakularnych sukcesów, takich, którzy nie chcą się uczyć lub nie potrafią tego zrobić, np. ze względu na posiadaną dysfunkcję. Uczeń w wieku licealnym musi przede wszystkim odkryć motywację w sobie, nauczyciel może mu w tym jedynie pomóc, wskazać drogę i cel.

Motywację dzielimy na zewnętrzną i wewnętrzną. Zewnętrzna to system nagród. Nie zależy od ucznia i jego własnej chęci rozwoju, lecz od oczekiwań środowiska (w tym przypadku rodziców, nauczycieli). Ten typ motywacji jest również związany ze strachem przed porażką, nie na takiej motywacji nam zależy. Motywacja wewnętrzna wiąże się z chęcią posiadania wiedzy i zrozumienia danego zagadnienia. Uczniowie mają poczucie sensu pracy, którą wykonują podczas zajęć (warto przeczytać o tym na stronie: edumaster.pl; dostęp: 4.11.2022).

By pomóc uczniom wzbudzić w sobie motywację wewnętrzną, na początku roku szkolnego warto określić cele i zasady oraz sprecyzować własne oczekiwania wobec uczniów. Nauczyciel powinien poznać swoich podopiecznych nie tylko z imienia i nazwiska, ale również poznać ich zainteresowania, stworzyć im odpowiednie środowisko do nauki. W tym celu możemy poprosić ucznia, by przygotował część lekcji na temat swoich zainteresowań. Podstawa programowa obejmuje tak wiele zagadnień, że na pewno będziemy w stanie połączyć taką prezentację z naszą lekcją.

Jeżeli nauczyciel będzie szanował swoich uczniów, oni odpłacą mu tym samym. Gdy będzie do nich pozytywnie nastawiony, uczniowie będą bardziej entuzjastycznie podchodzili do lekcji. Starajmy się zaangażować wszystkich uczniów na każdej lekcji. Nie jest to łatwe, szczególnie w licznych grupach, ale próbujmy, by każdy miał szansę użyć języka francuskiego, np. gdy pracujemy z tekstem, dzielimy go na małe części, tak aby każdą część przeczytała inna osoba.

Nauczyciel powinien stosować na lekcji różne metody, zmieniać strukturę zajęć, starać się używać jak najwięcej ciekawych ćwiczeń i gier. Interesujące zajęcia są motywujące dla młodych ludzi, zachęcają ich do działania. Ważne jest również osiągnięcie sukcesu – uczeń powinien mieć szansę go osiągnąć zgodnie ze swoimi możliwościami (więcej informacji pod adresem: crtd.wrotapodlasia.pl; dostęp: 4.11.2022).

Oceny nie są motywujące dla wszystkich uczniów w tym wieku. Gdy uczniowi nie zależy na ocenie, traci ona swoją funkcję motywującą. „Idealny sposób nauczania nie istnieje. Co jest dobre dla jednego ucznia, dla innego będzie bezużyteczne" (na podstawie strony: edukacja.edux.pl; dostęp: 4.11.2022). Starajmy się więc zmotywować jak największą liczbę osób stosując rożne sposoby, jednak jednocześnie zdając sobie sprawę, że zapewne nigdy się nam to w pełni nie uda.

Nauczyciel odgrywa bardzo istotną rolę w budzeniu motywacji wewnętrznej ucznia. Oczywiście musi to być nauczyciel pozytywnie nastawiony, który nie faworyzuje ani nie etykietuje ucznia, traktuje go indywidualnie, docenia jego zaangażowanie i akceptuje takiego, jaki jest. Gdy na lekcji panuje przyjazna i miła atmosfera, uczeń chodzi na nią z przyjemnością i chętniej się uczy.

2.6. Nauczanie zdalne

Dzisiejsza rzeczywistość wymaga od nauczyciela ogromnego zaangażowania w pracę, w przygotowanie lekcji. Czasami zostajemy z dnia na dzień postawieni w sytuacji,

w której nigdy nie byliśmy i nigdy nie pracowaliśmy. Tak było w momencie przejścia na pracę zdalną z powodu epidemii. Wielu nauczycieli zarówno w szkołach podstawowych, jak i ponadpodstawowych nie miało żadnego doświadczenia w prowadzeniu tego typu zajęć.

Lekcja zdalna wymaga od nauczyciela nie tylko narzędzi, np. platformy, za pomocą której może się połączyć z uczniami w czasie rzeczywistym, ale również znalezienia sposobu, by uczniów – w nieco inny sposób niż w szkole –zainteresować. Musimy zrezygnować z wielu aktywności, do których byliśmy przyzwyczajeni w szkolnej sali, jednak mamy dostęp do wielu różnorodnych narzędzi, które pomogą nam lekcje uatrakcyjnić. Warto poznać takie dostępne w sieci aplikacje, jak np. Genially, Wordwall i Learningapps, gdzie znajdziemy gotowe ćwiczenia interaktywne lub gdzie za pomocą prostych narzędzi możemy stworzyć własne pomoce. Dzięki nim będziemy mogli z powodzeniem wprowadzać nowe słownictwo, tworzyć układanki językowe, historyjki, memory, quizy, krzyżówki oraz interaktywne ćwiczenia gramatyczne. Pracując zdalnie, możemy również korzystać z dostępnych filmów i lekcji interaktywnych na stronach zpe.gov.pl lub francaisavecpierre.com (dostęp: 4.11.2022). Na podanych stronach są dostępne różne lekcje tematyczne, za pomocą których możemy np. wprowadzić wybrane słownictwo.

W pracy zdalnej, obok standardowych podręczników i zeszytów ćwiczeń, możemy wykorzystać również najbliższe otoczenie uczniów, np. przy omawianiu tematu mieszkania i mebli możemy zapytać o wystrój pokoju widoczny na ekranie np. *Quelle est la couleur de ta chaise ? Qu'est-ce qu'il y a dans ta chambre à côté de l'armoire ? Tu as un tapis ?* itp.

Podczas lekcji zdalnych możemy sprawdzić wiedzę uczniów na kilka sposobów. Możemy oczywiście odpytywać ich w tradycyjny sposób, zadając pytania i słuchając udzielanych odpowiedzi, nie będziemy mieli jednak pewności, czy np. pozytywną ocenę otrzymali uczciwie. Na pewno ważne są motywacja wewnętrzna i świadomość własnego procesu kształcenia, które zniechęcają uczniów do korzystania z nieuczciwych metod przy sprawdzianach czy odpowiedziach ustnych. Jeśli chodzi o odpowiedzi pisemne, czy też interaktywne, możemy przygotować testy w wersji elektronicznej, np. za pomocą strony testportal.pl (dostęp: 4.11.2022). Narzędzie to pozwala stworzyć pytania różnego typu, np. jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru, opisowe lub krótkie odpowiedzi. Dzięki dostępnemu edytorowi ćwiczeń można w teście umieścić nawet nagrania audio lub video. By test był bardziej wiarygodny, możemy ustawić czas na wykonanie każdego pytania oraz zaznaczyć losową kolejność pytań. Proste kartkówki możemy wykonywać również za pomocą aplikacji quizizz.com (dostęp 4.11.2022), w której najczęściej wykorzystuje się pytania jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru.

Jeśli chodzi o uczniów, którzy planują zdawać maturę z języka francuskiego, w sytuacji nauczania zdalnego najlepiej poświęcić im dodatkową lekcję w ramach np. kółka językowego, podczas którego można (wspólnie lub indywidualnie) rozwiązywać testy maturalne dostępne na stronie francuski.testy.dlamaturzysty.info (dostęp: 4.11.2022).

2.7. Nauczanie języka francuskiego uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Zgodnie z ustawą o prawie oświatowym (Dziennik Ustaw z 14 grudnia 2016, art.1, pkt. 5, 6, 7 i 8) wszyscy uczniowie, również niepełnosprawni, niedostosowani społecznie

lub zagrożeni niedostosowaniem społecznym mają prawo uczęszczać do szkół ogólnodostępnych, które mają obowiązek zapewnić im dogodne warunki do nauki, w tym także pomoc psychologiczno-pedagogiczną. Szkoła powinna umożliwić uczniowi niepełnosprawnemu kształcenie zindywidualizowane, a uczniowi zdolnemu realizowanie indywidualnego programu nauczania.

Edukacja włączająca ma na celu brać pod uwagę specjalne potrzeby uczniów. Nie wystarczy umieścić wszystkie dzieci w szkołach ogólnodostępnych, należy stworzyć im warunki do rozwoju na miarę możliwości każdego z nich. Najtrudniejszą pracę wykonuje nauczyciel uczący w grupach o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych.

W klasach ogólnych w szkołach ponadpodstawowych możemy dziś spotkać młodzież o mocno zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych, w tym uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego ze względu na różne niepełnosprawności. Zawsze należy brać pod uwagę informacje zawarte w orzeczeniu i starać się dopasowywać techniki i metody pracy do konkretnego ucznia i jego trudności. Podobna sytuacja dotyczy uczniów uzdolnionych. Każdego podopiecznego powinniśmy najpierw poznać i zweryfikować jego możliwości. Może się zdarzyć, że ćwiczenia przez nas zaproponowane mogą być dla ucznia zdolnego zbyt łatwe. Powinniśmy mieć więc zawsze przygotowaną wersję bardziej rozbudowaną, by zmotywować ucznia do działania.

Przedstawiamy propozycje pracy z uczniami o różnych potrzebach edukacyjnych i rozwojowych.

Uczeń z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi (ADHD, ang. *attention deficit hyperactivity disorder*). Uczeń ma problem z odróżnieniem informacji ważnych i mniej ważnych oraz z dłuższą koncentracją uwagi. Dlatego proponujemy, by miał zawsze jasno określone cele i istotne treści – na karcie pracy można mu je zaznaczyć na kolorowo. By pobudzić koncentrację, należy stosować naprzemiennie różne typy ćwiczeń rozwijające wszystkie sprawności językowe. Dodatkowo należy zastosować techniki wzmagające skupienie uwagi, np. mapy myśli, naukę słownictwa z użyciem piłki, zabawę w skojarzenia.

Uczeń niedowidzący. W pracy z uczniem z wadą wzroku warto wykorzystywać techniki bazujące na multisensoryczności. Mamy wtedy możliwość dotrzeć do ucznia przy użyciu innych kanałów odbioru niż wzrok. Jednak nie można wykorzystywać tylko zadań słuchowych, rezygnując całkowicie z ćwiczeń, gdzie trzeba posłużyć się wzrokiem, ponieważ może to zaburzyć np. naukę czytania w języku obcym. Ucznia niedowidzącego należy posadzić blisko tablicy: gdy coś na niej zapisujemy, pamiętajmy, by odczytać głośno zapis, oraz by pisać czytelnie i wyraźnie. Oczywiście wszystkie karty pracy dla ucznia niedowidzącego powinny być przygotowane z użyciem dostosowanej czcionki.

Uczniowie niedostosowani społecznie lub zagrożeni niedostosowaniem społecznym. Zaburzenie to jest powiązane z czterema stylami przywiązania dziecka i rodzica, które następnie przekładają się na sukcesy i niepowodzenia w nauce. W przypadku takich uczniów wspieranie ich będzie polegało głównie na działaniach dotyczących zachowania, a nie samego języka. Uczeń o stylu lękowo-ambiwalentnym może mieć trudności z samodzielnym wykonywaniem zadań. Nauczyciel musi zatem zapewnić takiego ucznia o niezbędnej pomocy w razie potrzeby, ale również uświadomić mu, że największą część pracy powinien wykonać samodzielnie. Uczeń lękliwy powinien

mieć zawsze określony czas na wykonanie zadania, daje mu to większe poczucie bezpieczeństwa. Jeśli mamy w grupie ucznia o stylu lękowo-unikającym, musimy dbać o budowanie z nim jak najlepszych relacji. Nie należy takiemu uczniowi zadawać bezpośrednich pytań o charakterze oceniającym. Uczeń lękowy czuje się dobrze, gdy może kontrolować sytuację – pozwólmy mu więc wybrać kolejność zadań do wykonania lub gdy np. proponujemy pracę plastyczną (np. plakat), pozwólmy mu na podjęcie decyzji w sprawie doboru informacji itp. Taki typ pracy angażuje ucznia, sprawia mu przyjemność oraz nie powoduje zbytniego stresu, bo cel do osiągnięcia jest znany. Praca z uczniem o stylu zdezorientowanym jest trudna. Są to osoby charakteryzujące się brakiem wiary w siebie, często reagują negatywnie na otoczenie. Nie lubią zmian, więc powinni poznać plan działania już na początku lekcji (podobnie jak uczniowie z zaburzeniami ze spektrum autyzmu). Nauczyciel powinien dostarczyć uczniom (w razie ryzyka wystąpienia np. ataku paniki lub złości) zadania, których typ uczeń zna i akceptuje np. wypełnianie luk, odnajdywanie właściwych elementów, selekcjonowanie.

Uczeń z trudnościami w nauce, w tym z dysleksją. Uczeń z dysleksją może mieć problemy z nauką języka obcego, zarówno jeśli dotyczy to słownictwa, jak i zapamiętywania struktur gramatycznych. Niektórzy uczniowie z dysleksją rozwojową są zwolnieni z nauki drugiego języka obcego nowożytnego. W pracy z takimi uczniami musimy stosować odpowiednio dobrane strategie, np. wprowadzając nowe słownictwo, musimy dokonać selekcji słów do zapamiętania (wybieramy te najbardziej przydatne w komunikacji). Wyjaśnianie słów może polegać na przedstawieniu ich w kontekście, podaniu synonimu lub pokazaniu obrazka. Struktury gramatyczne powinny być również ćwiczone w odpowiedni sposób, np. poprzez podkreślenie elementu do zapamiętania w zdaniu lub dodatkowe polecenie dające uczniowi wskazówki do wykonania zadania. Uczniowie z dysleksją mogą mieć również trudności w opanowaniu sprawności czytania w języku francuskim. Nauczyciel wprowadza zasady czytania, ilustrując je konkretnymi wyrazami, np. *trois*, *choix*, *bois*, *doigt*. Podkreśla w nich odpowiednie litery, czyta, prosi uczniów o przeczytanie. Następnie rozdaje uczniom kartki z zapisanymi słowami bez ćwiczonych liter i prosi o ich wpisanie, a w następnej kolejności o przeczytanie (można dodać kilka nowych, podobnych słów).

Uczeń z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. W zależności od zaawansowania dysfunkcji uczeń z zaburzeniami ze spektrum autyzmu może potrzebować nauczyciela wspomagającego. Jest to niewątpliwie duże ułatwienie dla nauczycieli uczących wszystkich przedmiotów. Jednak nie zawsze istnieje taka potrzeba. Uczeń z zaburzeniami ze spektrum autyzmu może lubić przewidywalność, będzie się więc denerwować, gdy lekcja ma inny przebieg niż zwykle. Pamiętajmy, by takiego ucznia zawsze poinformować o zmianach, najlepiej przygotowując mu krótki plan działania, z którym może zapoznać się na początku zajęć. Należy tutaj naukę wspierać konkretami, bazując na obrazkach, przykładach i rekwizytach. Uczniowie z zaburzeniami ze spektrum autyzmu potrzebują krótkich, jasnych poleceń, które zawierają wszystkie niezbędne informacje, np. jeśli zadajemy pytania w formie pisemnej typu *Aimes-tu regarder la télé ?*, powinniśmy sformułować polecenie następująco: *odpowiedz na pytanie i uzasadnij.* Gdy nie dodamy drugiej części polecenia, otrzymamy odpowiedź *oui/non*, bez rozwinięcia.

Uczeń niedosłyszący. Uczeń z wadą słuchu najprawdopodobniej będzie wzrokowcem, jednak nie możemy tego założyć. Oczywiście powinniśmy takiemu

uczniowi proponować głównie techniki wzrokowe, lecz nie możemy ingerować w jego preferencje. Uczeń w szkole ponadpodstawowej jest już raczej świadomy sposobów uczenia się, wie najlepiej, jakie strategie i techniki wybrać. Uczniowie niedosłyszący mają zaburzone umiejętności zapamiętywania, więc najlepiej dotrzeć do nich wielozmysłowo, np. słowo *un chapeau* przedstawiamy na obrazku, słownie oraz gestem (rysując w powietrzu nad głową). Ponadto, nauczyciel może zachęcać uczniów do gier i zabaw językowych, które ułatwiają w dużym stopniu zapamiętywanie. Nie jest prawdą, że uczeń z wadą słuchu nie jest w stanie nauczyć się poprawnej wymowy. Musimy mu jedynie wskazać słowa ważniejsze od innych lub zaproponować tworzenie własnej listy słów. By doskonalić umiejętność czytania i pisania, nauczyciel może zaproponować uczniowi zadania w formie interaktywnej. Dobrym sposobem na ćwiczenie pisania jest komunikacja za pomocą maila lub czatu w języku obcym.

Uczeń przewlekle chory. Uczeń przewlekle chory ma spore trudności w nauce ze względu na częstą absencję oraz inne problemy natury fizycznej (ból, ograniczenia wynikające z choroby, leki powodujące zaburzenia koncentracji). Nauczyciel powinien stworzyć uczniowi warunki do zdobywania ocen w dogodnym terminie, z mniejszej części materiału, zachęcać kolegów do udzielania pomocy, stosować pochwały i zachęty do nadrabiania zaległości.

Uczeń zdolny. Uczeń uzdolniony językowo należy również do uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Należy dla niego przygotowywać zadania o większym stopniu trudności, pozwalać mu pełnić rolę asystenta lub samodzielnie przeprowadzić lekcję. Można uczniowi zdolnemu zaproponować udział w kółku językowym, różnych konkursach, olimpiadach oraz międzynarodowych egzaminach językowych.

ROZDZIAŁ III

Organizacja procesu dydaktycznego

Każdy proces dydaktyczny jest oparty na relacji uczeń – nauczyciel. Jako nauczyciele powinniśmy zadbać, by relacja ta była jak najbardziej pozytywna. Wzmaga to motywację ucznia do nauki, a jednocześnie powoduje, że lekcja jest przyjemna i nie budzi negatywnych emocji u żadnej ze stron. Gdy zadbamy o to, by uczniowie lubili lekcje języka francuskiego, nawet ci, którzy nie będą chcieli się uczyć, będą współpracować.

Bardzo istotną rolę odgrywa tutaj skuteczna komunikacja. By spełniała ona swoje zadanie, każda ze stron powinna znać jej zasady. Nauczyciel musi przekazywać proste, jasne komunikaty, szczególnie, gdy w klasie ma uczniów z dysfunkcjami, np. uczeń z zaburzeniami ze spektrum autyzmu może mieć między innymi problem z rozumieniem przenośni, starajmy się więc jej nie używać lub kierować do takiego ucznia osobny komunikat. Zawsze należy się upewnić, czy wszyscy zrozumieli polecenie. Gdy damy uczniom poczucie, że jesteśmy gotowi ich wysłuchać, będą się chętnie do nas zwracali w razie problemów. Na początku naszej współpracy możemy zasygnalizować, że zawsze, gdy istnieje taka potrzeba, powinni prosić o ponowne wytłumaczenie danego zagadnienia. Unikniemy w ten sposób sytuacji, w której np. nieśmiały lub lękliwy uczeń nie będzie rozumiał nowego materiału. Pamiętajmy, że w komunikacji ważny jest również język niewerbalny. Trzeba mieć świadomość, że np. uczeń z zaburzeniami ze spektrum autyzmu nie potrafi odczytać komunikatu z naszej mimiki, musimy mu go przekazać w formie werbalnej i upewnić się, że dobrze zrozumiał.

Komunikacja w nauczaniu zdalnym pełni jeszcze istotniejszą rolę niż podczas lekcji stacjonarnych. Tutaj, oprócz dbałości o jasność podanego komunikatu, musimy zweryfikować, czy wszyscy uczniowie usłyszeli podawaną informację. Nie mając wielu możliwości użycia języka niewerbalnego podczas lekcji zdalnych, opieramy się głównie na komunikacie ustnym. W każdej sytuacji niejasność polecenia powoduje nie tylko nieprawidłowe wykonanie zadania, ale również frustrację u uczniów, co prowadzi do zniechęcenia do nauki.

3.1. Sposób realizacji podstawy programowej nauczania języka francuskiego na trzecim etapie edukacyjnym

Podstawa programowa danego przedmiotu, w naszym przypadku podstawa programowa nauczania języka obcego nowożytnego na trzecim etapie edukacyjnym, zawiera informacje na temat sposobu jej realizacji. Głównym celem nauczania języka jest skuteczne porozumiewanie się, a zatem mówimy tutaj głównie o mówieniu i rozumieniu komunikatu. Nie znaczy to, że uczniowie nie powinni doskonalić pozostałych sprawności językowych, jednak największy nacisk powinien być położony na komunikację.

Szkoła ma za zadanie zapewnić uczniowi odpowiednie warunki do nauki, by czas przeznaczony na nauczanie języka obcego był wykorzystany w sposób optymalny. Najlepiej, by uczeń miał możliwość kontynuacji języków nauczanych w szkole podstawowej, w grupach o zbliżonym poziomie językowym. Zależy to jednak od dyrektora szkoły i możliwości organizacyjnych szkoły (czasem podział klasy na grupy nie jest możliwy). Jeśli uczymy w technikum, musimy pamiętać o konieczności wzbogacenia treści kształcenia ogólnego o tematy z podstawy programowej kształcenia w zawodach, np. o bezpieczeństwie i higienie pracy.

Odpowiedni wystrój sali językowej jest niezwykle istotny. W sali językowej powinny znaleźć się elementy wystroju związane z Francją, np. umieszczamy w niej zdjęcia popularnych miejsc, flagę, symbole Francji itp. Sala, w której odbywają się zajęcia z języka obcego, powinna być odpowiednio wyposażona. Mamy tutaj na myśli komputer z dostępem do internetu, odtwarzacz plików dźwiękowych, słowniki, pomoce wizualne. Dobrze, by w sali językowej była tablica suchościeralna lub interaktywna, jednak jest to zależne od szkoły. Ma to wpływ na możliwość wykorzystania przez nauczyciela autentycznych materiałów, np. filmów w języku francuskim. Nauczyciel jest zobowiązany do stworzenia uczniom takich warunków nauki języka, by były one jak najbardziej zbliżone do sytuacji autentycznych, by pokazywały praktyczne użycie języka zarówno w życiu codziennym, jak również w przyszłym życiu zawodowym. Nauczyciel na bieżąco monitoruje i weryfikuje wiedzę uczniów, przekazuje informację zwrotną zarówno uczniom, jak i rodzicom (opiekunom prawnym). Uczniowie powinni być zachęcani do samodzielnej pracy nad językiem, np. z wykorzystaniem książek, filmów, stron internetowych, do samooceny wiedzy, do stosowania różnych form uczenia się. Żeby zachęcić uczniów do nauki, nauczyciel może zorganizować w szkole wydarzenia związane z językiem, np. konkursy, seanse filmowe, dni językowe itp. Dzięki takim wydarzeniom motywujemy uczniów, ale również uwrażliwiamy ich na inne kultury, rozwijamy tolerancję wobec inności.

Kształcenie językowe musi odbywać się równolegle z innymi przedmiotami kształcenia ogólnego. Wiele metod i technik stosowanych na lekcji języka obcego rozwija umiejętności ogólne, np. współpracę, wyciąganie wniosków, planowanie i analizowanie, twórcze wykorzystanie języka, ale stwarza okazje do doceniania przez kolegów.

Obserwując opisane założenia podstawy programowej widzimy, że są one bardzo mocno związane z rozwojem kompetencji kluczowych, które są podstawą udanego życia w społeczeństwie w przyszłości. Kładąc nacisk na ich kształtowanie u młodych ludzi, dajemy im szansę na znalezienie dobrej pracy i na osiągnięcie sukcesu.

3.2. Organizacja procesu dydaktycznego nauczania języka francuskiego na trzecim etapie edukacyjnym

Organizacja procesu dydaktycznego w dużej mierze zależy od nauczyciela. Oczywiście jest on zobowiązany do realizacji założeń podstawy programowej oraz programu nauczania, ale jednak to on decyduje, jak będzie wyglądała lekcja języka obcego. Przygotowując lekcje, starajmy się, by były jak najbardziej ciekawe dla uczniów. Używajmy różnych metod, głównie aktywizujących, angażujmy wszystkich w pracę, starajmy się te metody często zmieniać i dostosowywać do możliwości uczniów.

Organizacja wiąże się z planowaniem. Każdy nauczyciel ma obowiązek sporządzić roczny plan nauczania (rozkład materiału), który pozwala określić cele oraz działania, by te cele osiągnąć.

Uczniowie na lekcji języka francuskiego mogą pracować indywidualnie (ćwiczenia gramatyczne, leksykalne np. opis pokoju, wszelkie zadania sprawdzające wiedzę), w parach (scenki sytuacyjne np. dialog w sklepie, pytania – odpowiedzi, np. zapytaj o preferencje kolegi, gry typu *memory*), w grupach (różne zabawy językowe wymagające podziału na drużyny – np. stacje językowe, quizy, konkursy, projekty), całą klasą

wspólnie z nauczycielem (powtórzenie słownictwa, podaj definicję i zgadnij, czytanie i omawianie tekstu). Pamiętajmy, by odpowiednio dopasować uczniów do grup. Można to zrobić na dwa sposoby: uczniów pracujących wolniej łączymy we wspólną grupę i w razie problemów służymy im pomocą, uczniowie zdolni pracują samodzielnie. Drugi podział polega na stworzeniu grupy złożonej z uczniów zróżnicowanych pod względem poziomu umiejętności i możliwości – w tej sytuacji uczeń z trudnościami w nauce skorzysta z wiedzy kolegi. Starajmy się, żeby uczniów o różnych potrzebach edukacyjnych łączyć w pary lub grupy z kolegami pozytywnie do nich nastawionymi, by nie prowokować konfliktów. Dla młodzieży praca w grupach jest bardzo ważna, uczy wzajemnego szacunku, słuchania opinii innej osoby, kompromisu. Uczniowie, współpracując, mogą się lepiej poznać. Dobrym sposobem na tworzenie grup lub par jest losowanie. Możemy tutaj zastosować wiele różnych form losowania, np. uczniowie wybierają karteczki z różnymi symbolami, wszyscy z takim samym symbolem będą stanowili jeden zespół. By stworzyć pary, możemy wykorzystać np. kartoniki z gry *memory*. Młodzież losuje obrazki – osoby z identycznymi będą pracowały wspólnie.

Przestrzeń, w której pracujemy, powinna być odpowiednio zorganizowana. To nauczyciel decyduje o ustawieniu ławek w Sali językowej. Sami możemy zdecydować, czy będzie to ustawienie tradycyjne, czy ustawimy stoły inaczej, np. w okręgu lub w tzw. podkowę. Druga propozycja ma wiele zalet – uczniowie mają wzajemny kontakt wzrokowy, nauczyciel zawsze może podejść i bezpośrednio udzielić uczniowi odpowiedzi na pytanie. Dodatkowo, na środku mamy przestrzeń do wykorzystania np. przy odgrywaniu scenek, przy zabawach językowych itp. Przestrzeń w klasie możemy modyfikować w zależności od potrzeb, np. łączyć stoły lub przestawiać krzesła do pracy zespołowej. Atutem takiego ustawienia jest korzystanie z wzajemnej pomocy – uczeń z trudnościami w nauce może skorzystać z wiedzy tego, który radzi sobie lepiej. Nie mamy większego wpływu na kolorystykę ścian w sali, ale powinniśmy dobrze przemyśleć, co na tych ścianach umieścimy. Dobrze, by zawsze były to plansze, które uczniowie mogą wykorzystać w czasie lekcji (wydawnictwa podręczników do nauki języka francuskiego oferują darmowe plakaty, którymi możemy wzbogacić wystrój sali lekcyjnej).

Pamiętajmy, by zawsze odpowiednio przygotować pomoce dydaktyczne. Gdy np. mamy w grupie ucznia niedowidzącego, powinien on dostać ćwiczenia odpowiednio powiększone. Starajmy się, by pomoce były estetyczne i różnorodne, mamy wtedy szansę zaciekawić ucznia. Do ich przygotowania możemy wykorzystać wiele dostępnych materiałów, które w rzeczywistości służą do innych celów, np. szpatułki laryngologiczne mogą posłużyć jako klocki, na których zapiszemy wyrazy tworzące zdania lub odmienione czasowniki, które trzeba dopasować do odpowiedniej osoby; na plastikowych zakrętkach z butelek (większych) możemy nakleić obrazki i słowa do dopasowania; klamerki mogą być wykorzystane do oznaczania prawidłowej odpowiedzi na planszach (np. przy wprowadzaniu liczb każdy uczeń lub grupa dostaje kartonik z różnymi liczbami, nauczyciel losuje i wypowiada je w języku francuskim, uczniowie przypinają klamerkę w odpowiednim miejscu). Warto również przygotowywać pomoce dydaktyczne do wielokrotnego wykorzystania przy niewielkiej modyfikacji, np. na dużym kartonie rysujemy grę planszową (tradycyjną, typu start, meta, pola do przejścia), gdzie przyklejamy koperty. W takiej postaci możemy wykorzystać ją wiele razy, zmieniając jedynie pytania w kopertach w zależności od potrzeby.

Dobrze zorganizowana i przemyślana lekcja przynosi korzyści zarówno uczniom, jak i nauczycielowi. Uczniowie, wychodząc z zajęć, mają świadomość własnego rozwoju, a nauczyciel, wiedząc, że lekcja była udana, ma poczucie satysfakcji i dobrze spełnionego zadania.

Organizując pracę uczniom, musimy czuwać nad etapami lekcji, by były zachowane wszystkie jej elementy oraz dążyć do osiągnięcia zaplanowanych celów. Na początku podajemy te cele i upewniamy się, że wszyscy uczniowie znają nasze wymagania. W technikum warto co jakiś czas zorganizować lekcje językowe dotyczące tematów zawodowych związanych ze specjalnością wybraną przez uczniów, np. w klasie fotograficznej możemy wprowadzić słownictwo związane z fotografią itp.

W czasie nauczania zdalnego dobra organizacja lekcji jest równie ważna jak przygotowanie zajęć w klasie. Musimy zadbać o dyscyplinę, ale także o to, czy wszyscy uczniowie nas słyszą i widzą, co dzieje się na ekranie. W tej sytuacji planujemy więcej ćwiczeń interaktywnych na podstawie np. filmów (na stronie zpe.gov.pl znajdziemy wiele ciekawych propozycji do wykorzystania; dostęp: 4.11.2022). Uczniowie mogą takie ćwiczenia wykonywać indywidualnie lub wspólnie z nauczycielem. Niektóre platformy, np. Microsoft Teams pozwalają także na pracę w parach lub grupach. Powodzenie naszej lekcji będzie zależało głównie od naszej pomysłowości.

3.3. Rola współpracy z rodzicami

W liceum bądź technikum współpraca z rodzicami wygląda nieco inaczej niż w szkole podstawowej. Tutaj mamy do czynienia z prawie dorosłymi ludźmi, którzy potrafią wziąć odpowiedzialność za własną edukację. Jednak czasem kontakt z rodzicami jest potrzebny, szczególnie w przypadku ucznia, który ma problemy z nauką lub ma trudności ze względu na dysfunkcje, albo ucznia zdolnego.

W szkole ponadpodstawowej współpraca z rodzicami jest głównie oparta na organizowaniu zebrań według wcześniej ustalonego harmonogramu. Rodzice zazwyczaj spotykają się z wychowawcą klasy, lecz niejednokrotnie chcą porozmawiać również z nauczycielami przedmiotowymi. Pamiętajmy, że mają oni prawo do pełnej informacji dotyczącej ich dziecka, starajmy się więc jej udzielić jak najrzetelniej, z wyjaśnieniem wszelkich wątpliwości. Co jakiś czas organizujmy imprezy okolicznościowe, np. święto szkoły, dni językowe itp. W takich sytuacjach możemy czasem potrzebować wsparcia ze strony rodziców, w organizacji pomogą nam chętnie uczniowie. Najczęściej kontaktujemy się z rodzicami za pomocą dziennika elektronicznego. Ta forma komunikacji jest bardzo wygodna, a w czasie pandemii stała się właściwie niezastąpiona. Za pomocą platform internetowych są przeprowadzane również zebrania z rodzicami. Niestety, nie zastąpią one bezpośredniego kontaktu, jednak często ułatwiają komunikację. Jako nauczyciel przedmiotowy starajmy się wyjaśnić wszelkie wątpliwości rodziców, odpowiadać w sposób konkretny na ich pytania. Pamiętajmy, że pozytywna współpraca z rodzicami jest bardzo ważna, to rodzic najlepiej zna swoje dziecko i ma na nie największy wpływ. Przyjaźnie nastawiony rodzic będzie się starał pomóc, znaleźć jak najlepsze rozwiązanie w sytuacji konfliktowej, ale jego ogólne nastawienie będzie zależało głównie od podejścia nauczyciela.

ROZDZIAŁ IV

Nauczane treści kształcenia, umiejętności przedmiotowe i ponadprzedmiotowe

Człowiek w ciągu całego życia nabywa wielu kompetencji, które go charakteryzują. To one pozwalają mu na wybór określonego zawodu i na osiągnięcie sukcesu. Kompetencje kształtujemy od najmłodszych lat edukacji. Możemy je podzielić na twarde i miękkie. Te pierwsze związane są z wiedzą, którą nabywamy w trakcie nauki, drugie wiążą się z psychiką, determinują nasze zachowania w konkretnych sytuacjach. Mimo że posiadamy je od urodzenia, możemy je nieustannie rozwijać i doskonalić. Dobry nauczyciel nie tylko umie przekazać wiedzę, potrafi również zmotywować uczniów do nauki. Charakteryzuje się umiejętnością słuchania, kreatywnością, potrafi obiektywnie ocenić swoją pracę. Biorąc pod uwagę podstawę programową, nauczyciel powinien doskonalić kompetencje uczniów nabyte w szkole podstawowej oraz rozwijać nowe, niezbędne w dorosłym życiu.

Poza tym nauczyciel powinien zachęcić uczniów do pracy, pokazać im, że nauka może być przyjemna i potrzebna, oraz uświadomić konieczność rozwijania się przez całe życie. Uczniowie potrzebują nauczyciela cierpliwego, zmotywowanego do pracy, który będzie dla nich przewodnikiem i który swoją postawą i zachowaniem będzie stwarzał odpowiednie warunki do aktywnej nauki. To od nauczyciela zależy również sposób prowadzenia lekcji. Oczywiście muszą być one zgodne z podstawą programową i programem, jednak to nauczyciel decyduje, jaki sposób nauczania wybierze, czy będzie to lekcja, w której uczniowie będą uczestniczyli z przyjemnością.

4.1. Podział treści kształcenia zgodnie z założeniami podstawy programowej

Podstawa programowa nauczania języka obcego jako pierwszego lub drugiego w szkole ponadpodstawowej zawiera treści kształcenia dotyczące nauki zarówno słownictwa, jak i zagadnień gramatycznych. Zaczynając pracę w klasie pierwszej, rozpoczynamy od tematów najłatwiejszych, stopniowo przechodząc do trudniejszych. W każdym podręczniku zawarte są treści z podstawy programowej, więc gdy wybierzemy jeden z nich, możemy realizować podstawę programową zgodnie z zaproponowanym rozkładem materiału, ale również możemy uzupełnić go o dodatkowe treści. W dalszej części rozdziału zamieszczamy propozycję realizacji początkowych treści z podstawy programowej dla liceum lub technikum.

Naukę zaczynamy, przeprowadzając lekcję bez podręcznika, na której wprowadzamy proste pytania typu *comment tu t'appelles ?* oraz uczymy odpowiedzi na nie. Uczeń po pierwszej lekcji powinien potrafić przedstawić siebie oraz swojego kolegę (zagadnienie to zostało omówione bardziej szczegółowo w rozdziale 1.2.). Następnie wprowadza się proste słownictwo dotyczące członków rodziny (mama, tata, brat, siostra) i łączy się je ze znanymi już pytaniami. Pamiętajmy o wprowadzeniu również liczebników do 20, gdy chcemy pytać o wiek np. rodzeństwa. Przy powyższych zagadnieniach wprowadzamy również czasowniki être *i avoir* (liczbę pojedynczą). Gdy uczniowie znają już kilka prostych rzeczowników (również np. *un chien, un chat, un hamster*), możemy wprowadzić kolory i podstawowe słownictwo dotyczące opisu wyglądu osób lub zwierząt. Gdy wprowadzimy słownictwo związane z formami spędzania wolnego czasu oraz czasowniki

aimer i détester, a następnie odmianę czasownika 1-ej grupy, możemy te zagadnienia śmiało połączyć ze słownictwem dotyczącym członków rodziny, przyjaciół i pytaniem o ich preferencje. Kolejnym tematem może być mieszkanie, jego części i wyposażenie (meble oraz ich umiejscowienie) oraz zwroty *il y a, il n'y a pas*, które możemy przy tej okazji przećwiczyć.

Starajmy się, by tematy lekcji wypływały płynnie jeden z drugiego, by na lekcji były zawsze obecne elementy znane, jak i nowe. Daje to poczucie bezpieczeństwa uczniom, szczególnie tym z dysfunkcjami, a dodatkowo ciągle powtarzamy poznany już materiał. Uczniowie mają poczucie posiadania podstawowej wiedzy, właściwie po kilku tygodniach nauki potrafią sporo powiedzieć w języku francuskim, a to motywuje ich do dalszej pracy. By zachęcić uczniów do nauki, starajmy się wystawiać im pozytywne oceny, gdy tylko na to zasługują.

Kolejne tematy lekcji wynikają często z układu podręcznika, co nie znaczy, że wszystkie musimy realizować w podanej kolejności. Radzimy jednak dobrze zapoznać się z jego konstrukcją, gdyż zazwyczaj treści poukładane są w taki sposób, by nie sprawiały trudności uczniom i wynikały jedna z drugiej.

Jeśli jednak nie chcemy realizować podstawy programowej, opierając się na rozkładzie materiału zaproponowanym w podręczniku, możemy skorzystać z innych propozycji. Oto autorskie, przykładowe połączenia zagadnień leksykalnych i gramatycznych oraz możliwe do wykorzystania ćwiczenia i sposoby ich realizacji.

1. **Zagadnienia leksykalne**: *Comment tu t'appelles ?*

Zagadnienia gramatyczne: czasowniki être i *avoir*, czasownik *s'appeler* (l. poj.).

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie w parach losują obrazki znanych ludzi, postaci z książek lub filmów;
- zadają sobie wzajemnie pytania o imię, wiek itp.;
- pytają kolegów z innej grupy (*comment il s'appelle ?*).

2. **Zagadnienia leksykalne:** *Où tu habites ?* – znane osoby

Zagadnienia gramatyczne: narodowości i państwa – rzeczowniki w formie męskiej i żeńskiej.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie w domu przygotowują zdjęcia znanych osób różnych narodowości;
- wywieszają je na tablicy;
- nauczyciel drukuje kartki z nazwami państw i narodowości w formie męskiej i żeńskiej;
- uczniowie je dopasowują.

3. **Zagadnienia leksykalne:** państwa i ich mieszkańcy.

Zagadnienia gramatyczne: przyimki przed nazwami państw i miast, narodowości.

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel przygotowuje uniwersalną grę planszową na dużym kartonie (pola z kieszonkami, pionki, kostka);
- do kieszonek wkładamy zadania związane z tematem.

4. **Zagadnienia leksykalne**: *Quel* âge *tu as ?*

Zagadnienia gramatyczne: liczebniki 1-20.

Ćwiczenia i uwagi:

- liczebniki do 20 ćwiczymy za pomocą piłki (najpierw do 10);
- uczniowie tworzą proste zadania z treścią dla kolegów (*il y a 2 chiens et 2 chats…*).

5. **Zagadnienia leksykalne**: przybory szkolne.

Zagadnienia gramatyczne: liczba mnoga rzeczownika, rodzajnik nieokreślony (*j'ai un stylo*), rodzajnik określony wyrażający przynależność (*le stylo de Pierre*).

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel pokazuje uczniom przybory szkolne i wrzuca je do pudełka (*j'ai un livre*, *j'ai un stylo*);
- uczniowie prezentują swoje przybory i wrzucają do pudełka (najlepiej charakterystyczne i różne);
- wyciągają na zmianę z pudełka to, co zapamiętali (*c'est le stylo de Marie*).

6. **Zagadnienia leksykalne:** członkowie rodziny.

Zagadnienia gramatyczne: zaimek dzierżawczy.

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel czyta krótki tekst o rodzinie w 1. osobie;
- wspólnie z uczniami na tablicy rysuje drzewo genealogiczne na podstawie tekstu (zaimki *mon, ma, mes*);
- uczniowie podzieleni na grupy przedstawiają tę samą rodzinę z punktu widzenia różnych osób (*il, elle, nous, vous, ils*).

7. **Zagadnienia leksykalne:** opis mieszkania.

Zagadnienia gramatyczne: konstrukcje: *Il y a/ il n'y a pas de*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie podzieleni na grupy dostają zdjęcia dwóch mieszkań do porównania;
- na ich podstawie układają pytania (*il y a une table dans le salon ?*);
- wymieniają się pytaniami między grupami.

8. **Zagadnienia leksykalne**: formy spędzania czasu wolnego.

Zagadnienia gramatyczne: czasowniki 1. grupy *aimer/adorer/détester/préférer*

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel pokazuje zdjęcia obrazujące czasowniki 1. grupy (ok. 15);
- uczniowie wspólnie uczą się czasowników;
- grają w drużynowe *dobble*.

9. **Zagadnienia leksykalne:** części ciała.

Zagadnienia gramatyczne: liczba pojedyncza i mnoga rzeczowników.

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel wykorzystuje dyktando obrazkowe;
- uczniowie rysują potwora, który ma np. 3 ręce, 5 nóg, 6 oczu itp.

10. **Zagadnienia leksykalne**: przyjaciele – opis osoby.

Zagadnienia gramatyczne: przymiotniki w formie męskiej i żeńskiej, liczba mnoga, stopniowanie przymiotników.

Ćwiczenia i uwagi:

- każdy uczeń przygotowuje dwa zdania o koledze z ławki – prawdziwe i fałszywe, używając przymiotników;
- pozostali uczniowie odgadują, które zdanie jest prawdziwe.

11. **Zagadnienia leksykalne**: zawody.

Zagadnienia gramatyczne: czasownik *vouloir*, rzeczowniki w formie męskiej i żeńskiej.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie w domu przygotowują nazwy czynności: co robi osoba wykonująca dany zawód;
- w grupach tworzą quiz na temat zawodów.

12. **Zagadnienia leksykalne:** ubrania

Zagadnienia gramatyczne: zaimek wskazujący, przymiotniki – uzgodnienia do rodzaju i liczby, kolory

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel pokazuje uczniom zdjęcie kilku osób różnie ubranych;
- uczniowie mają minutę na zapamiętanie jak największej liczby szczegółów;
- nauczyciel zadaje pytania na temat zdjęcia.

13. **Zagadnienia leksykalne**: zakupy w sklepie z ubraniami.

Zagadnienia gramatyczne: zaimek *quel*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie oglądają scenkę w sklepie z ubraniami, bez dźwięku;
- w parach tworzą dialog używając zaimków *quel*, *quelle* (*Quel est le prix ? Quelle taille vous portez ?*).

14. **Zagadnienia leksykalne:** miasto

Zagadnienia gramatyczne: *Aller à, venir de* + rodzajnik ściągnięty

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel wiesza na tablicy karteczki z przyimkami à i *de*;
- uczniowie są podzieleni na dwie równe grupy, losują po kolei czasownik i miejsce w mieście;
- gdy uczeń stworzy poprawne zdanie, ustawia się pod odpowiednim przyimkiem.

15. **Zagadnienia leksykalne:** opis drogi.

Zagadnienia gramatyczne: przyimki określające umiejscowienie w przestrzeni, tryb rozkazujący.

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel nakleja w klasie nazwy budynków w mieście;
- uczniowie w parach losują nazwy z pudełka;
- jedna osoba z zamkniętymi oczami pyta o drogę do konkretnego miejsca, druga jej tłumaczy, jak się tam dostać, używając trybu rozkazującego i kierunków.

16. **Zagadnienia leksykalne:** moja szkoła.

Zagadnienia gramatyczne: pytania: *qu'est-ce que... ? , combien de ?*

Ćwiczenia i uwagi:

- każdy uczeń pisze na kartce pytanie dotyczące szkoły i wrzuca do pudełka;
- nauczyciel losuje pytanie i wskazuje ucznia, który odpowiada, następnie ten uczeń losuje i wskazuje kolegę do odpowiedzi.

17. **Zagadnienia leksykalne**: miesiące, dni tygodnia, pory roku.

Zagadnienia gramatyczne: rodzajniki, przyimki, brak rodzajnika.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie podzieleni na grupy dostają plansze ze zdaniami z brakującymi rodzajnikami lub przyimkami;
- plansze mogą być zalaminowane, uczniowie piszą na nich pisakiem do tablicy suchościeralnej.

18. **Zagadnienia leksykalne:** sport.

Zagadnienia gramatyczne: rodzajnik cząstkowy (*faire du sport, ne pas faire de sport*).

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie podzieleni na drużyny grają w interaktywnego „wisielca" i odgadują nazwy sportów;
- następnie losują czasownik (*faire, aimer, jouer, préférer*) i tworzą zdanie z odpowiednim sportem i rodzajnikiem.

19. **Zagadnienia leksykalne**: zdrowy styl życia.

Zagadnienia gramatyczne: zaimki pytające: *quand, comment, où, combien, avec qui*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie w grupach tworzą ankietę na temat zdrowego trybu życia;
- zadają pytania kilku osobom w klasie;
- w domu opracowują wyniki ankiety w postaci prezentacji z wykresami.

20. **Zagadnienia leksykalne:** mój dzień.

Zagadnienia gramatyczne: czasowniki 2. grupy, czasowniki zwrotne, godziny.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie w grupach układają różne historyjki z obrazków dotyczące dnia codziennego;
- układają pytania do historyjek i zadają je kolegom.

21. **Zagadnienia leksykalne**: czynności wykonywane w domu.

Zagadnienia gramatyczne: tryb rozkazujący – forma twierdząca i przecząca, tryb rozkazujący czasownika zwrotnego.

Ćwiczenia i uwagi:

- po 5 uczniów wciela się w dobrego i złego ducha;
- pozostali losują obrazki z czynnościami wykonywanymi w domu;
- duchy podpowiadają, co należy zrobić (*fais le devoir, ne fais pas le devoir*).

22. **Zagadnienia leksykalne**: zachowanie w miejscach publicznych.

Zagadnienia gramatyczne: czasowniki *pouvoir, vouloir, devoir*, zwrot *il faut*, zwroty zakazu i nakazu.

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel pokazuje zdjęcia prezentujące różne zachowania (np. ktoś wsiada do autobusu, zanim wysiądą inni);
- uczniowie w parach wybierają jedno zdjęcie, omawiają je, używając odpowiednich zwrotów.

23. **Zagadnienia leksykalne**: produkty spożywcze.

Zagadnienia gramatyczne: rodzajnik cząstkowy, wyrażenia ilościowe, czasownik *vouloir* w trybie warunkowym, *conditionnel présent*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie dostają plansze z produktami żywnościowymi i karteczki z rodzajnikiem do dopasowania;
- tworzą zdania twierdzące i przeczące z odpowiednim rodzajnikiem, używając czasownika *vouloir* w odpowiedniej formie;
- nauczyciel pokazuje zdjęcia pojemników typu szklanka, talerz itp., uczniowie tworzą zdania z wyrażeniem ilościowym i uzupełniają nazwy produktów (*un verre de jus, une assiette de fruits*).

24. **Zagadnienia leksykalne:** pogoda.

Zagadnienia gramatyczne: rodzajnik cząstkowy z rzeczownikiem niepoliczalnym: *il y a du vent*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie podzieleni na cztery grupy oglądają prezentacje pogody dla czterech pór roku;
- na podstawie filmu uzupełniają przygotowane przez nauczyciela zadania;
- prezentują pozostałym grupom pogodę na daną porę roku.

25. **Zagadnienia leksykalne**: wyrażanie opinii.

Zagadnienia gramatyczne: *Pourquoi / parce que*.

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel wiesza na tablicy zdjęcia typu góry/morze, dom/mieszkanie, pizza/warzywa;

- uczniowie w parach wybierają jedno zdjęcie z konkretnej pary i argumentują swój wybór bez podawania, co wybrali;
- pozostali zgadują.

26. **Zagadnienia leksykalne**: środki transportu.

Zagadnienia gramatyczne: stopniowanie przymiotnika, przysłówki, przyimki ze środkami transportu.

Ćwiczenia i uwagi:

- na podstawie zdjęć różnych środków transportu, uczniowie tworzą zdania porównujące używając przymiotników, przysłówków i przyimków.

27. **Zagadnienia leksykalne**: podróż pociągiem – plany na wakacje.

Zagadnienia gramatyczne – czas *futur simple*, zaimek *y*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie słuchają piosenki *Le voyage en train (Grand corps malade)* i uzupełniają tekst słowami związanymi z podróżą;
- następnie tworzą zdania w czasie *futur simple* z zaimkiem *y* ze słowami z piosenki.

28. **Zagadnienia leksykalne:** u lekarza.

Zagadnienia gramatyczne: rodzajnik ściągnięty, zdania warunkowe.

Ćwiczenia i uwagi:

- za pomocą ruletki (np. *Wordwall*) uczniowie losują obrazek z problemem zdrowotnym i tworzą zdanie typu *Si j'ai mal aux dents, je vais chez le dentiste.*;
- nauczyciel zapisuje na tablicy początek pierwszego zdania *Si je suis malade…* i końcówkę piątego zdania *j'irai à l'hôpital.* – uczniowie tworzą „wężyk" w taki sposób, by każda końcówka zdania była początkiem następnego.

29. **Zagadnienia leksykalne**: opis krajobrazu.

Zagadnienia gramatyczne: zdania warunkowe (*Si j'ai de l'argent, je visiterai une* île *exotique*).

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie szukają zdjęć z egzotycznych wysp (nauczyciel przygotowuje nazwy);
- prezentują zdjęcia kolegom;
- każda grupa tworzy po trzy zdania warunkowe na temat wybranej wyspy.

30. **Zagadnienia leksykalne:** sklepy.

Zagadnienia gramatyczne: zaimek COD, *en*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie mają przyklejone na plecach różne produkty do kupienia i ich ilość (np. 1 kg pomidorów, 3 książki, telewizor itp.);
- pytają kolegów: *J'en achète au marché ? Je les achète à la librairie ?*

31. **Zagadnienia leksykalne:** zwierzęta.

Zagadnienia gramatyczne: zaimki COD, COI.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie w parach czytają tekst na temat opieki nad zwierzętami;
- następnie tworzą krótkie streszczenie używając zaimków (*Quand on a un chat, il faut lui donner de l'eau.*)

32. **Zagadnienia leksykalne:** rozrywka.

Zagadnienia gramatyczne: czas przeszły *passé composé*, czas przyszły *futur proche*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie układają zdania z rozsypanki (w czasie przeszłym), następnie dopasowują je do obrazków;
- uczniowie oglądają film na temat rozrywek francuskiej młodzieży, następnie układają dialog w czasie przyszłym na temat planów na weekend.

33. **Zagadnienia leksykalne**: samopoczucie, emocje.

Zagadnienia gramatyczne: czas przeszły *imparfait*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie używają kostek do opowiadania historii;
- do wyrzuconego obrazka trzeba ułożyć zdanie w czasie przeszłym wyrażające emocje.

34. **Zagadnienia leksykalne:** bajki.

Zagadnienia gramatyczne: czasy przeszłe*: passé composé, imparfait*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie układają tekst z rozsypanki;
- uzupełniają czasownikami w odpowiednim czasie.

35. **Zagadnienia leksykalne**: nasze życie, życie naszych rodziców.

Zagadnienia gramatyczne: czas przeszły *imparfait*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie losują kartki z sytuacjami ze swojego życia i życia swoich rodziców (kiedyś były tylko dwa programy w telewizji, teraz mamy wszystko na życzenie itp.);
- nauczyciel zadaje uczniom pytania, np. *C'est mieux maintenant ou c'était mieux avant ?*.

36. **Zagadnienia leksykalne**: mieszkanie i dom – porównania.

Zagadnienia gramatyczne: stopień najwyższy przymiotnika, porównanie z rzeczownikiem.

Ćwiczenia i uwagi:

- dzielimy uczniów na takich, co mieszkają w domu i w mieszkaniu (lub chcieliby);
- grupy przygotowują argumenty;
- przeprowadzamy mini debatę.

37. **Zagadnienia leksykalne:** miasto i wieś.

Zagadnienia gramatyczne: zaimki względne: *qui, que, où*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie słuchają piosenki Enfant de la ville (Grand corps malade);
- uzupełniają tekst brakującymi słowami dotyczącymi miasta i wsi;
- następnie tworzą definicję słów, którymi uzupełnili tekst piosenki z zaimkami względnymi (np. la forêt – le lieu où il y a beaucoup d'arbres).

38. **Zagadnienia leksykalne:** praca.

Zagadnienia gramatyczne: zdania przeczące: *ne... plus/ ne... jamais/ ne... rien/ ne... pas encore*.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie w parach przygotowują pytania do rozmowy kwalifikacyjnej;
- zmieniają pary i wcielają się w rolę szefa i osoby poszukującej pracy;
- odpowiadając na pytania, muszą użyć poznanych negacji.

39. **Zagadnienia leksykalne**: rezerwacja pokoju.

Zagadnienia gramatyczne: conditionnel présent.

Ćwiczenia i uwagi:

- uczniowie w parach przygotowują i odgrywają scenki w recepcji hotelu (telefonicznie), używając trybu *conditionnel*.

40. **Zagadnienia leksykalne**: wypadek drogowy.

Zagadnienia gramatyczne: *Participe présent, gérondif.*

Ćwiczenia i uwagi:

- nauczyciel pokazuje uczniom dwa obrazki ilustrujące zdania: Il a vu un accident en passant par le pont./ Il a vu une voiture passant par le pont.;
- uczniowie otrzymują napisane zdania, do których trzeba stworzyć rysunki oraz rysunki, do których trzeba stworzyć zdania.

41. **Zagadnienia leksykalne:** wynalazki.

Zagadnienia gramatyczne: zdania warunkowe *si j'étais un inventeur, j'inventerais.*

Ćwiczenia i uwagi:

- lekcja odwrócona, uczniowie czytają w domu tekst o wynalazkach dostępny pod wskazanym adresem: 10 inventions françaises qui ont révolutionné le monde – Les Petits Frenchies (dostęp: 4.11.2022) lub oglądają film dostępny online po francusku na temat bezużytecznych wynalazków Ces inventions inutiles présentes dans les films de science-fiction (hitek.fr; dostęp: 4.11.2022);
- na lekcji każdy przygotowuje informacje o innym wynalazku (nauczyciel decyduje);
- uczniowie w swojej prezentacji używają trybu warunkowego.

4.2. Kształtowanie umiejętności ponadprzedmiotowych na lekcjach języka francuskiego

Według podstawy programowej umiejętności ponadprzedmiotowe stanowią najistotniejsze umiejętności nabywane przez ucznia podczas kształcenia ogólnego w szkole ponadpodstawowej. Stanowią one fundament wykształcenia, pomagają zdobyć i doskonalić kwalifikacje zawodowe. Należą do nich:

- sprawne komunikowanie się w języku polskim, jak i w językach obcych nowożytnych;
- nauka różnych sposobów myślenia oraz rozumienia, które stanowią podstawę do analizowania sytuacji oraz wyciągania właściwych wniosków, a także do kreatywnego rozwiązywania problemów z różnych dziedzin z wykorzystaniem narzędzi informatycznych oraz programowania;
- czytanie ze zrozumieniem jako podstawa rozwoju osobowego;
- umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami z poszanowaniem praw autorskich oraz świadomość dbania o bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni;
- umiejętność poszukiwania, porządkowanie, selekcjonowania oraz wykorzystania informacji z różnych źródeł;
- umiejętność pracy w zespole oraz pracy indywidualnej;
- świadomość znaczenia zdobywania wiedzy przez całe życie oraz systematycznej nauki.

Na każdej lekcji powinniśmy rozwijać u uczniów umiejętność sprawnej komunikacji w języku ojczystym oraz obcym. Mamy na myśli tutaj odbieranie i przekazywanie komunikatu. Uczeń wcale nie nauczy się lepiej, gdy będziemy dużo mówić, zadawać więcej zadań i przeprowadzać więcej sprawdzianów. Proces uczenia się polega głównie na nabywaniu doświadczeń, obserwacji oraz wykorzystaniu wiedzy i umiejętności w praktyce. Dlatego powinniśmy w szkole organizować uczniom jak najwięcej zajęć warsztatowych, rozwijających logiczne myślenie, a także wycieczek. Nauczyciel nie ma możliwości przekazania wiedzy w całości, każdy indywidualnie buduje ją na podstawie zdobywanych informacji. Wynika to z podejścia konstruktywistycznego, do którego potrzebna jest aktywność ucznia. Nauczyciel powinien jedynie służyć pomocą, zorganizować pracę młodzieży, wyjaśnić, ale głównie obserwować pracę swoich wychowanków.

By zaktywizować uczniów, a jednocześnie dać im poczucie podejmowania decyzji oraz zmotywować do działania, możemy zaproponować im stworzenie ćwiczeń lub kart pracy dla siebie nawzajem. Nauczyciel może określić temat, naprowadzić, ale reszta będzie zależała od pomysłowości młodzieży. Dzielimy uczniów na grupy. Mimo że wszyscy otrzymują ten sam temat zadania, każda grupa stworzy zupełnie inną wersję ćwiczeń. Dzięki takim zadaniom uczniowie powtarzają materiał, uczą się, a dodatkowo rozwijają kreatywność i współpracę, starając się stworzyć coś atrakcyjnego dla kolegów.

Nauka poprzez projekty interdyscyplinarne przynosi również wiele korzyści. Uczniowie uczą się wyszukiwać informacje, selekcjonować je, odpowiednio połączyć. Dodatkowo kształtują umiejętność rozumienia znalezionych informacji oraz wykorzystania ich w swojej pracy. W projektach interdyscyplinarnych zazwyczaj wykorzystywana jest nowoczesna technologia informacyjno-komunikacyjna, co pozwala uczniom na sprawne posługiwanie się nią w przyszłości w wielu sytuacjach codziennego oraz zawodowego życia.

4.3. Rozwój kompetencji kluczowych oraz umiejętności miękkich z uwzględnieniem potrzeb uczniów

Realizując lekcje języka obcego nowożytnego zgodnie z podstawą programową staramy się rozwijać u uczniów kompetencje kluczowe. Jest to jedno z głównych założeń szkoły podstawowej i ponadpodstawowej. Jednak należy się zastanowić, w jakim celu to robimy. Odpowiedź na to pytanie nie jest trudna – od tego, w jaki sposób wykształcimy kolejne pokolenia, będzie niejako zależało nasze życie w przyszłości. Dzisiejszy świat, oparty na technologii i inżynierii, potrzebuje ludzi kreatywnych, potrafiących rozwiązać problem, wymyślić rozwiązanie, a nie jedynie odtwórczo wykonać polecenie.

„Zajęcia z języka obcego nowożytnego, dla których naturalne i pożądane są ćwiczenia bazujące na pracy w parach lub w grupach, dają również doskonałą możliwość rozwijania tzw. umiejętności miękkich, w tym umiejętności współpracy, oceny mocnych i słabych stron własnych oraz kolegów/koleżanek, docenianie wkładu pracy kolegów/koleżanek np. w ramach pracy projektowej" (Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej). Zatem, by spełnić te wymogi, w poprzednim rozdziale zaproponowaliśmy różnorodne ćwiczenia.

Wszystkie zaproponowane w niniejszej publikacji ćwiczenia rozwijają kompetencje kluczowe. Uczniowie, pracując w parach i grupach rozwijają umiejętność współpracy, uczą się przekazywać informacje i na nie reagować. Lekcje języka francuskiego kształtują również kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, gdyż mają głównie na celu rozwinięcie komunikacji w języku obcym. Młodzież wykorzystuje kompetencje matematyczne, opracowując na wykresie wyniki ankiet, a kompetencje cyfrowe –właściwie na każdej lekcji używając komputera, tablicy interaktywnej, telefonu z dostępem do internetu, aplikacji do tworzenia quizów, prezentacji oraz do wykonywania ćwiczeń interaktywnych. Kompetencje wielojęzyczności oraz międzykulturowe kształtujemy, gdy odwołujemy się do materiałów autentycznych, gdy prezentujemy uczniom np. ciekawe miejsca do spędzenia wakacji w krajach francuskojęzycznych lub elementy kultury tych krajów (np. jedzenie, zwyczaje dotyczące świąt itp.). Można wykorzystać tutaj Europejskie Portfolio Językowe dla młodzieży (dostęp online: Europejskie Portfolio Językowe dla młodzieży ponadgimnazjalnej i studentów – Ośrodek Rozwoju Edukacji; dostęp: 4.11.2022), w którym uczniowie gromadzą nabyte doświadczenia językowe i kulturowe. Portfolio ułatwia rozwijanie u młodzieży szacunku dla innych kultur oraz kształtowanie odpowiedzialności za własną naukę (zawiera karty do samooceny).

Oprócz kompetencji kluczowych, które powinniśmy rozwijać przez całe życie, każdy z nas posiada zestaw cech, które nas niejako determinują. Są one często niezależne od zdobywanej wiedzy, zależą od naszego charakteru, jednak mimo to możemy pracować nad ich rozwojem. Do takich cech należy między innymi asertywność, kreatywność, odporność na stres, dobra organizacja pracy itp. Jako nauczyciele powinniśmy zapewnić uczniom jak najlepszy rozwój, a zatem kłaść nacisk również na kształtowanie powyższych cech osobowości. Gdy nauczyciel daje uczniom możliwość samodzielnej pracy, uczą się oni ją organizować, panować nad upływem czasu, wykorzystują własne pomysły. Gdy muszą zaprezentować swoją pracę przed kolegami, wiąże się to ze stresem, który trzeba pokonać, a z którym spotkają się w życiu jeszcze wielokrotnie. We współpracy z kolegami muszą nauczyć się eksponować swoje zdanie, bronić go, ale również iść na kompromis.

Wszystkie te umiejętności będą potrzebne młodemu człowiekowi w dorosłym życiu, w pracy.

Pamiętajmy, by wszystkie ćwiczenia, które wykorzystujemy na lekcji, dopasować do możliwości uczniów zarówno zdolnych, ale także tych z dysfunkcjami. Najlepiej mieć przygotowane ćwiczenia uniwersalne, a zmieniać jedynie formę ich wykonania, np. gdy uczniowie tworzą dialog lub pytania, ich prace mogą się różnić ilością napisanych zdań, gdy muszą dopasowywać słowa do tekstu, uczniowie z trudnościami w nauce, z afazją, z niedosłuchem centralnym mogą wybierać z podanych propozycji, zdolni wymyślać samodzielnie. Przygotowując tekst do czytania lub słuchania, możemy przygotować różne typy ćwiczeń: pytania prawda/fałsz, otwarte, zamknięte, z opcją „nie było powiedziane w tekście". Uczeń zdolny może napisać również, dlaczego zdania są fałszywe. Gdy pracujemy z tekstem piosenki do uzupełnienia na podstawie wysłuchanego nagrania, brakujące elementy mogą odnosić się do różnego stopnia trudności, mogą to być np. pojedyncze słowa lub całe zwroty. Przygotowując ćwiczenia, musimy je przemyśleć pod kątem wszystkich dysfunkcji występujących w klasie. Uczeń niedowidzący lub z dysleksją może mieć trudności z odróżnieniem elementów tekstu. Powinniśmy mu zaznaczyć na kolorowo ważne treści. Dla ucznia niedosłyszącego, zagrożonego niedostosowaniem społecznym lub w spektrum autyzmu należy stworzyć krótki plan pracy na lekcji (uczniowie z powyższymi dysfunkcjami czują się bezpieczniej, gdy wiedzą wcześniej, co będą robić). Uczeń z problemami z motoryką małą może mieć trudności z pisaniem, więc ćwiczenia dla niego powinny być oparte na łączeniu, wstawianiu gotowych elementów, a nie na samodzielnym zapisie.

Starajmy się również przygotowywać niektóre ćwiczenia w formie do kilkukrotnego wykorzystania, tak by po niewielkiej modyfikacji nadawały się do użycia w różnych sytuacjach, np. gra planszowa na dużym formacie z kopertami/kieszeniami, do których można włożyć różne zadania w zależności od potrzeby.

Według podstawy programowej celem kształcenia ogólnego w szkole ponadpodstawowej jest umożliwienie uczniom nabycia zróżnicowanych umiejętności (w tym zawodowych), które pozwolą mu na zdobycie bardziej ukierunkowanego wykształcenia w przyszłości. Uczeń, kończąc liceum lub technikum, jest przygotowany do podjęcia dalszej ścieżki kształcenia w różnych kierunkach, w zależności od własnego wyboru. W szkole ponadpodstawowej każdy powinien nauczyć się świadomego podejmowania decyzji oraz odpowiedzialności za własny rozwój pod względem społecznym, moralnym i emocjonalnym. By tego dokonać, szkoła musi zapewnić swoim wychowankom jak najlepsze warunki do zdobywania wiedzy, ale także do kształtowania umiejętności i postaw. Uczniowie, opuszczając szkołę ponadpodstawową, muszą być świadomi, że nauka będzie im towarzyszyć przez całe dorosłe życie.

ROZDZIAŁ V

Monitorowanie i ocenianie postępów ucznia

Ocenianie jest nieodzownym elementem każdego procesu dydaktycznego. W Polsce od czwartej klasy szkoły podstawowej dominuje system ocen cyfrowych w skali od 1 do 6. Ocena końcoworoczna jest wystawiana na podstawie ocen cząstkowych zdobywanych przez cały rok szkolny. Niektóre szkoły zamiast ocen cyfrowych stosują system procentowy. Na świadectwie także w tym przypadku widnieje ocena tradycyjna.

Nauczyciele są przyzwyczajeni do takiego systemu oceniania, również rodzice i sami uczniowie nie potrafią wyobrazić sobie szkoły bez ocen. Więc czy taka szkoła miałaby szansę zaistnieć i czy spełniałaby swoją rolę?

Musimy zadać również kolejne pytanie – czy oceny rzeczywiście sprawdzają wiedzę? Uczniowie uczą się często tylko dla oceny, zdobywają ją, a kilka dni później już nie pamiętają, czego się uczyli. Celu właściwego nie dostrzegają zazwyczaj już wcześniej, dla nich celem jest jedynie zaliczenie sprawdzianu, semestru, roku nauki. Jeżeli mimo oceny bardzo dobrej uczeń nie pamięta danej partii materiału, czy można mówić o jakimkolwiek odzwierciedleniu jego wiedzy? Jeżeli odwołamy się do założeń kompetencji kluczowych, zrozumiemy, że każdy człowiek powinien uczyć się przez całe życie, powinien być swojej wiedzy świadomy i potrafić ją odpowiednio wykorzystać.

Celem oceniania na każdym etapie edukacyjnym jest sprawdzenie, czy nasz wysiłek (wspólny nauczyciela i ucznia) przyniósł oczekiwany efekt. Monitorując uczniów na bieżąco (niekoniecznie przeprowadzając testy i sprawdziany), widzimy, który z nich opanował dany materiał, a który wymaga jeszcze pracy. Dlatego tak ważne jest indywidualne podejście do ucznia, które ma szczególne znaczenie, gdy mamy w klasie uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

5.1. Sposoby monitorowania i oceniania postępów ucznia na trzecim etapie edukacyjnym z uwzględnieniem specyfiki przedmiotu oraz procesu kształtowania kompetencji kluczowych

Na lekcji języka obcego, tak jak na wszystkich innych lekcjach w liceum lub technikum, wiedza uczniów sprawdzana jest głównie w tradycyjny sposób – uczniowie są odpytywani z danej partii materiału, piszą kartkówki i sprawdziany. Nauczyciele rzadko stosują inne formy sprawdzania wiedzy.

Tak naprawdę kartkówka czy sprawdzian wymagają od nauczyciela dużego wkładu pracy: najpierw trzeba je przygotować, a następnie poświęcić sporo czasu na ich sprawdzenie. Zależy to oczywiście od liczebności klasy, jednak zazwyczaj jest to narzędzie czasochłonne. Jeśli decydujemy się na taką formę weryfikacji wiedzy, pamiętajmy, by sprecyzować uczniom, jakiej części materiału będzie dotyczyć test. Sprawdziany mogą być przygotowane w formie testu jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru, możemy również wybrać sprawdzian wymagający od ucznia większego zaangażowania. Starajmy się w takim teście wykorzystywać ćwiczenia weryfikujące różne kompetencje językowe. Używajmy podobnych ćwiczeń, jakich używamy na lekcji – pomoże to uczniom z trudnościami w nauce otrzymać pozytywną ocenę. Przygotowujemy sprawdziany dla konkretnych uczniów – często, mimo że pracujemy z tym samym podręcznikiem, zakres realizowanego materiału może się różnić w różnych

klasach. Starajmy się przygotowywać ćwiczenia atrakcyjne, różnorodne, by napisanie takiego sprawdzianu było dla uczniów przyjemne i nie kojarzyło się z nadmiernym stresem. Oczywiście nie jesteśmy w stanie wyeliminować stresu całkowicie, jest to sprawa indywidualna. Uczniowie muszą umieć się z nim zmierzyć, tego wymaga od nich dzisiejsza rzeczywistość. Kończąc szkołę ponadpodstawową, przystępując do egzaminu maturalnego, idąc na studia i zdając wiele innych egzaminów w życiu, ze stresem spotkają się jeszcze wielokrotnie.

W liceum i technikum, tak jak w szkole podstawowej, możemy sprawdzać wiedzę na wiele innych, różnorodnych sposobów. Przykładowo możemy zorganizować quizy lub konkursy – to też jest sposób weryfikowania wiadomości. Pamiętajmy, że najlepiej uczymy się w praktyce – możemy więc poprosić uczniów o napisanie quizu dla drugiej grupy. Mogą to zrobić w formie interaktywnej np. za pomocą dostępnych aplikacji internetowych, które dają możliwość natychmiastowego sprawdzenia wyników.

Jeśli zastosujemy metodę lekcji odwróconej, z łatwością dostrzeżemy, który uczeń przygotował się do zajęć, a który nie. Oceny pracy ucznia możemy również dokonać podczas jego pracy w grupie, przez jego udział w projektach lub dzięki przygotowanemu przez niego portfolio z opisem osiągnięć. Niestety, praca zespołowa nie jest dobrym sposobem na sprawdzanie wiedzy indywidualnej. W każdej grupie znajdzie się lider, ale znajdą się również osoby, które będą bazowały na pracy i wiedzy kolegów. Pracując z uczniami na lekcji języka francuskiego, dając im określone zadanie do wykonania, niekoniecznie musimy na początku precyzować, że jest to praca na ocenę. Na koniec lekcji zbieramy zadania, ale możemy ocenić tylko te wykonane poprawnie. Takie ćwiczenie pokazuje nam, jak uczniowie pracowali podczas lekcji, dzięki czemu możemy ocenić ich zaangażowanie, a jednocześnie przekazać informację zwrotną, co należy jeszcze uzupełnić. Co więcej, ocena pracy w grupach pokazuje uczniom, że warto pracować w czasie każdych zajęć i może to być motywujące nawet dla tych, którym zazwyczaj motywacji brakuje. Możemy wykorzystać również wzajemne sprawdzanie prac (zależy to oczywiście od typu zadania, np. zadanie gramatyczne łatwiej jest uczniom sprawdzić, natomiast z opisowym uczniowie mogą mieć trudności, będzie potrzebna pomoc nauczyciela).

Wszystkie nietradycyjne sposoby sprawdzania wiedzy angażują w pewien sposób ucznia w proces weryfikacji. Jest to nic innego, jak rozwijanie kompetencji kluczowych w wielu zakresach, takich jak np. wykorzystanie narzędzi cyfrowych, komunikacji, rozwijanie kreatywności oraz świadomości własnych braków, a także branie odpowiedzialności za proces dydaktyczny. Do niestandardowych sposobów oceniania należy również wspomniane wcześniej Europejskie Portfolio Językowe dla młodzieży [Europejskie Portfolio Językowe dla młodzieży ponadgimnazjalnej i studentów – Ośrodek Rozwoju Edukacji (ore.edu.pl) dostęp: 22.06.2021], w którym uczniowie znajdą rozbudowane karty oceny. Portfolio kształtuje kompetencje kluczowe w zakresie wielojęzyczności, pozwala na uporządkowanie umiejętności językowych i interkulturowych, zatem jest doskonałym narzędziem do monitorowania postępów i oceniania zdobytej wiedzy. Portfolio pomaga w analizie własnych osiągnięć. Program nauczania języka francuskiego autorstwa Katarzyny Sobańskiej proponuje także inne, alternatywne sposoby oceniania. Możemy oceniać pracę projektową czy esej kulturoznawczy, jednak zawsze powinniśmy pamiętać o określeniu czytelnych dla uczniów kryteriów oceny. Metoda projektu rozwija większość kompetencji

kluczowych, zatem ocena pracy tą metodą odnosi się również do ewaluacji procesu ich kształtowania. Uczniowie, przygotowując projekt edukacyjny, rozwijają przede wszystkim umiejętność współpracy, komunikują się między sobą, wyszukują konkretne informacje, wykorzystują urządzenia cyfrowe do prezentacji oraz uczą się słuchać siebie nawzajem. Są to kompetencje bardzo przydatne w dorosłym życiu, w momencie podjęcia pracy.

Poza wiedzą językową na każdym poziomie edukacji powinniśmy również sprawdzać zachowanie i postawy ucznia, szczególnie zwracając uwagę na postępy poczynione w tych dziedzinach. Z założeń podstawy programowej wynika, że uczeń w liceum lub technikum powinien kształtować wrażliwość społeczną i moralną, umiejętność współpracy, akceptowania opinii innych, skutecznej komunikacji z otoczeniem, która stanowi fundament życia społecznego. Podstawa programowa wskazuje również na świadomość systematycznego uczenia się, odpowiedzialność, wytrwałość, rozwój przedsiębiorczości oraz kreatywności. Dodatkowo szkoła ponadpodstawowa powinna kształtować ucznia wrażliwego na poszanowanie tradycji i kultury własnego narodu oraz innych kultur, z którymi będzie miał styczność.

Świadomy nauczyciel musi zdawać sobie sprawę, że zawsze ocenia postępy ucznia, a nie jego braki. Powinien wiedzieć również, że każda weryfikacja wiedzy służy głównie do przeprowadzenia analizy własnej pracy. Jeżeli uczniowie nie są w stanie osiągnąć dobrych ocen w danej dziedzinie, oznacza to, że należy przemyśleć używane przez nas metody – być może należy coś zmienić we własnym podejściu do nauczania. Nauczyciel powinien przeanalizować sprawdzian każdego ucznia indywidualnie, dodatkowo należy porównać odpowiedzi uczniów już na konkretne pytania. Może się zdarzyć, że wszyscy udzielą niepoprawnej odpowiedzi na to samo pytanie. Taka sytuacja jest wskazówką dla nauczyciela, że należy wrócić do danego zagadnienia, powtórzyć je i przećwiczyć ponownie. Przeprowadzając analizę testów, jakościową i ilościową, mamy możliwość wyciągnięcia ważnych dla siebie wniosków.

5.2. Ocenianie bieżące, śródroczne i końcoworoczne

Każda szkoła opracowuje swój własny, wewnątrzszkolny system oceniania. Jest on oczywiście oparty na systemie ogólnym, bazującym najczęściej na sześciostopniowej skali ocen. W ciągu roku szkolnego uczniowie otrzymują oceny cząstkowe (w postaci stopni, punktów lub procentów), następnie wystawiana jest ocena śródroczna w połowie roku, a następnie ocena końcoworoczna. Każdy nauczyciel powinien sprecyzować na pierwszej lekcji kryteria, które uczeń powinien spełnić, aby uzyskać daną ocenę. Kryteria te zostały omówione szczegółowo w programie nauczania Katarzyny Sobańskiej.

Sposoby monitorowania i diagnozowania wiedzy bieżącej omówiliśmy dokładnie w poprzednim rozdziale poradnika, tutaj chcielibyśmy się skupić na ocenie końcoworocznej. Wspomniana ocena śródroczna pełni rolę jedynie informacyjną dla ucznia i jego rodziców. Wystawiając ocenę śródroczną czy końcoworoczną, warto porozmawiać z uczniem na temat jego wiedzy, umiejętności, zaangażowania we własną edukację, postępów, jakie osiągnął przez cały semestr bądź rok. Jeżeli nie mamy możliwości sporządzić uczniom dodatkowo oceny opisowej, wystarczy choćby krótki komentarz. Zdaniem uczniów najlepsza byłaby ocena mieszana – cyfrowa i opisowa (Sijko, Walczak, Wiszejko-Wierzbicka 2011: 80) – pozwoliłaby ona na analizę

i weryfikację nie tylko stanu własnej wiedzy i osiągniętych postępów, ale również zmian w zachowaniu i postawie. Decydując się na sporządzenie spersonalizowanej oceny osiągnięć ucznia, tak naprawdę ułatwiamy sobie pracę. Wystawiając jedynie ocenę cyfrową, po jakimś czasie nie jesteśmy w stanie sobie przypomnieć, dlaczego została wystawiona taka, a nie inna ocena. Proponujemy dla każdej klasy założyć osobny zeszyt i sporządzać w nim notatki o uczniach (jeżeli mamy taką możliwość, możemy je również nagrywać za pomocą dyktafonu). Nie musimy opisywać dokładnie wszystkich sprawdzianów i kartkówek, jednak warto notować informacje istotne dotyczące postępów młodzieży pod względem językowym oraz zmian w postawie i zachowaniu, np. zapisujemy, że uczeń świetnie opanował zasadę tworzenia czasu przeszłego *passé composé*, jednak zapomina uzgadniać w osobie i liczbie czasowniki odmieniane z être. Dodatkowo możemy zanotować, że współpracował w zgodzie z kolegami (jeżeli ma z tym problem), potrafił twórczo rozwiązać problem, nie poddał się w momencie pojawienia się trudności, mimo że wcześniej właśnie tak się zachowywał itp. Proponujemy zatem obserwację formalną i nieformalną, której wnioski możemy zapisywać lub nagrywać za pomocą dyktafonu. Pomoże ona nauczycielowi w przyszłości ocenić długofalowe postępy ucznia oraz ułatwi przekazanie informacji rodzicom o ewentualnych brakach.

W szkole ponadpodstawowej możemy spotykać się z testami sprawdzającymi wiedzę z całego semestru lub nawet całego roku. Nauczyciele decydują się na taką formę weryfikacji wiedzy i umiejętności uczniów z różnych powodów. Po pierwsze taka forma może zostać narzucona odgórnie, przez dyrekcję szkoły. Z drugiej strony nauczyciele sami chcą sprawdzić, w jakim stopniu uczniowie opanowali materiał. Taki sposób pracy może być przydatny dla uczniów i nauczycieli szczególnie w klasach maturalnych. Możemy zastosować powyższą formę weryfikacji bez wystawiania oceny. Informujemy jedynie uczniów, że taki test się odbędzie, nie podając nawet konkretnej daty. Wyeliminujemy wtedy nieobecności spowodowane obawą przed sprawdzianem. Przeprowadzając taki test, oceńmy go opisowo, możemy też wspólnie z całą klasą omówić występujące problemy. Jest to idealne narzędzie do sprawdzenia prawdziwego stanu wiedzy, nie tej wyuczonej na dany moment. Możemy dokładnie przeanalizować prace uczniów, wyciągając przydatne wszystkim wnioski do dalszego działania.

W szkołach ponadpodstawowych występuje również tzw. badanie wyników nauczania. Przeprowadza się je we wszystkich klasach, które kontynuują naukę danego przedmiotu. Gdy uczniowie rozpoczynają naukę języka francuskiego na poziomie liceum lub technikum, na początku klasy pierwszej nie przeprowadzamy badania wyników, możemy je zrobić na koniec roku szkolnego lub na początku klasy drugiej. Możemy je przeprowadzić w formie tradycyjnej, komputerowej lub wymyślić np. grę terenową na boisku szkolnym, podczas której uczniowie będą musieli wykonać konkretne zadania, wykorzystujące różne umiejętności (np. prawidłowy dobór informacji, uzyskiwanie informacji od kogoś, wykorzystanie wiedzy ogólnej o świecie itp.). Następnie wspólnie z nauczycielem zostaną omówione rezultaty. Wyniki uzyskane przez uczniów zazwyczaj nie podlegają ocenie, zależy to jednak od nauczyciela. Musimy wziąć pod uwagę, że weryfikacja polega na analizie problemów, a nie wystawieniu negatywnej oceny. Pamiętajmy, by test na początku i na końcu roku był identyczny, by pytania (jeżeli są w formie tradycyjnej) były ułożone od najłatwiejszego do najtrudniejszego. Pozwoli nam to dokładnie zobaczyć

i przeanalizować przyrost wiedzy i umiejętności danego ucznia, gdyż taki jest właśnie główny cel diagnozy: sprawdzenie, czy uczniowie pamiętają dane zagadnienie, czy potrafią w odpowiedni sposób wykorzystać nabyte umiejętności, czy może należałoby jeszcze wrócić do problematycznych kwestii.

5.3. Funkcje i znaczenie oceniania sumującego i kształtującego

Przyzwyczajeni do oceniania sumującego, nie myślimy w naszej codziennej pracy o ocenianiu kształtującym. Gdy podajemy uczniom oceny, często nie wyjaśniamy, dlaczego są obniżone, uczeń o to nie pyta, a my uznajemy, że zna przyczynę. Jesteśmy zobligowani do używania ocen cyfrowych, jednak mają one sens tylko wtedy, gdy opatrzone są odpowiednim komentarzem. Uczeń w każdym wieku powinien wiedzieć, jaki błąd popełnił i jak należy go poprawić. Jest to informacja zwrotna, która jest podstawą oceniania kształtującego. „Ocena formatywna powinna być dokonywana regularnie i zawsze przedstawiana zgodnie z filozofią oceniania kształtującego" (Sobańska 2019: 36).

Ocenianie kształtujące wiąże się przede wszystkim ze świadomością dotyczącą procesu dydaktycznego. Ważne są w nim takie pojęcia, jak cele, kryteria sukcesu, informacje zwrotne, pytania kluczowe, techniki zadawania pytań, ocena koleżeńska, samoocena, współpraca z rodzicami. Uczeń zna **cele** nauki, które nauczyciel dokładnie precyzuje na początku lekcji. Uczniowie powinni być świadomi również **kryteriów sukcesu** (na co nauczyciel będzie zwracał uwagę), należy je wspólnie ustalić. Cele można przedstawić w formie tabelki na kartce, zapisać na tablicy, zapisać za pomocą symboli. Po skończonej pracy uczniowie sami oceniają, co osiągnęli. Mogą samodzielnie spróbować wykonać ćwiczenie na koniec lekcji, a następnie policzyć zdobyte punkty i przeanalizować ewentualne popełnione błędy. Można zaproponować również gotowe zdania dotyczące celów lekcji, rozpoczynające się od słów *nauczyłem się…/zrozumiałem…/ potrafię…* Uczniowie stawiają odpowiedni symbol przy zdaniu, zgodny z ich odczuciami. Przy konkretnym zagadnieniu mogą narysować smutne lub uśmiechnięte emotikony. Mamy tutaj do czynienia z **samooceną**, którą w szkole ponadpodstawowej możemy zastosować bez problemu, gdyż uczniowie są świadomi własnych możliwości lub braków. Dodatkowo, możemy zadać pytania do dokończenia typu *podobało mi się na lekcji… szkoda, że…* - otrzymujemy wtedy od uczniów opinię na temat przeprowadzonych zajęć.

W liceum lub technikum możemy zastosować również **ocenę koleżeńską**. Musimy jednak przypomnieć uczniom, że oceniają pracę kolegi, a nie samego kolegę, więc sympatia do danej osoby nie ma znaczenia. Temat oceny koleżeńskiej i samooceny zostanie omówiony szerzej w kolejnym podrozdziale.

W ocenianiu kształtującym ważną rolę pełnią **pytania kluczowe**, które skłaniają uczniów do myślenia, do samodzielnego szukania odpowiedzi. Należy się nad nimi dobrze zastanowić, powinny być powiązane z celami lekcji, a dodatkowo zaciekawić uczniów. Przeprowadzając lekcję kulturową na temat tradycyjnych potraw francuskich, możemy zadać pytanie *Tu connais la ratatouille ?* W trakcie lekcji uczeń pozna na nie odpowiedź w dwóch różnych aspektach (potrawa albo film o tym tytule).

By stosować ocenianie kształtujące, musimy być do niego przekonani, a następnie musimy sami znaleźć jego pozytywne cechy i pokazać je uczniom. Powinniśmy

uświadomić im, że pozwala ono na rozwój, zwraca uwagę na proces dydaktyczny i poziom zdobytej wiedzy, jednocześnie pokazując braki i możliwości ich nadrabiania. Ocenianie kształtujące pozwala oceniać ucznia na bieżąco, na każdej lekcji, dostarcza informacji o zdobytej wiedzy i umiejętnościach, jest ukierunkowane na proces uczenia się. Ocena kształtująca może przyjąć różne formy (może być ustna lub w postaci krótkiej notatki) i wskazuje przede wszystkim na postępy, jakie uczeń poczynił. Nauczyciel jest tutaj partnerem dla ucznia, wspiera go w działaniu, pomaga uzupełnić ewentualne zaległości. Ocena kształtująca zachęca do współpracy, stawia na rozwój uczniów, wykorzystując pełną informację zwrotną, którą otrzymują. Pozwala nauczycielowi traktować każdego indywidualnie.

Z kolei ocenianie sumujące weryfikuje jeden element wiedzy w konkretnym momencie. Nie skłania uczniów do refleksji nad własnym procesem nauki. Ocena sumująca pokazuje wcześniejsze osiągnięcia i porażki, mimo że uczeń np. nadrobił już zaległości. Jest również mocno uogólniająca (dwóch uczniów z taką samą oceną może mieć różny poziom wiedzy). Mimo wad ocenianie sumujące ma również kilka zalet. Jest niezbędne do rekrutacji na uczelnie wyższe (wyniki egzaminów podawane są w procentach), pokazuje w bardzo jasny sposób porażki (gdy widzimy ocenę niedostateczną, jest oczywiste, że uczeń nie opanował danej części materiału). Zachęca uczniów do rywalizacji, co jest zjawiskiem pozytywnym, jeśli ta rywalizacja nie przeradza się w tzw. „wyścig szczurów", w którym każdy musi być najlepszy, nie zważając na konsekwencje.

System edukacji w Polsce wymaga od nauczycieli używania ocen cyfrowych, jednak nie stoi to na przeszkodzie, żeby stosować jeden i drugi sposób oceniania. Przy każdej ocenie cyfrowej zamieszczamy krótki komentarz, rozpoczynając od pozytywnych stron pracy, następnie wskazujemy elementy do poprawy z podaniem sposobu jej wykonania.

Bez względu na rodzaj stosowanej oceny powinna ona pełnić trzy podstawowe funkcje: **motywacyjną, rozwojową i informacyjną**. Przede wszystkim ocena (pozytywna bądź negatywna) musi motywować do dalszego działania. Niestety, nie zawsze tak jest. Ocena pozytywna działa motywująco, gdy uczeń włożył wysiłek w jej otrzymanie. Jeśli jest to tylko kolejna ocena obok innych, nie wymagała wiele wysiłku, uczeń nie czuje motywacji. Ta sama sytuacja dotyczy oceny negatywnej – jeden uczeń będzie chciał ją poprawić, inny uzna, że nie warto się wysilać, bo i tak nie osiągnie sukcesu. Ocena, by była motywująca, musi być sprawiedliwa w odczuciu ucznia, powinna oceniać postępy, a nie braki.

Funkcja rozwojowa jest niejako połączona z informacyjną. Obie mają za zadanie poinformować ucznia o jego osiągnięciach i brakach oraz o możliwościach rozwoju. Ocena powinna wyrobić w uczniu świadomość, że będzie się uczył przez całe życie, a jego praca zawsze będzie przez kogoś oceniana.

5.4. Samoocena i ocena koleżeńska

Umiejętność stosowania **samooceny** oraz ustalania celów możliwych do zrealizowania powinny stanowić fundament w nauce języka obcego. Na trzecim etapie edukacyjnym uczniowie powinni brać odpowiedzialność za własną naukę, jednak nie zawsze tak się dzieje, więc to nauczyciel czuwa nad kształtowaniem powyższych sprawności. Samoocena jest jednym z elementów oceniania kształtującego. Pomaga uczniowi w planowaniu i organizacji pracy, a także buduje poczucie własnej wartości.

Można jej używać po każdej lekcji, można przygotować uczniom pytania w dowolnej formie, np. wyświetlone na monitorze, w postaci tabelki na kartce, na kolorowych kartkach pocięte do losowania itp. Pytania powinny być ściśle powiązane z celami lekcji np. Czy umiem wymienić wszystkie poznane produkty żywnościowe? Czy umiem opisać moje preferencje dotyczące jedzenia? Czy rozumiem wszystkie zagadnienia z lekcji? Jeżeli nie, to które zagadnienie stanowi dla mnie problem? itp. Uczniowie mogą napisać odpowiedź słownie, narysować odpowiednią emotikonę, zaznaczyć pytanie odpowiednim kolorem itp. Sposób wyrażenia oceny zależy od naszej pomysłowości. Samoocenę można też wprowadzić na kartach pracy, sprawdzianach, kartkówkach, w których uczeń pod danym ćwiczeniem będzie zaznaczał, czy dane zadanie sprawiło mu trudność.

Sprawdzonym sposobem samooceny jest technika „świateł drogowych". Uczniowie wykonują ćwiczenie, weryfikują odpowiedzi wspólnie z nauczycielem i zaznaczają poprawne jednym kolorem, częściowo prawidłowe innym kolorem oraz błędne jeszcze innym.

Możemy również skorzystać z pomysłu Europejskiego Portfolio Językowego, w którym znajdziemy gotowe karty do samooceny. Są one tak zbudowane, żeby każdy uczeń znalazł dziedzinę, w której udało mu się osiągnąć sukces. Karty mają formę operacyjną (umiem/potrafię/znam), można je użyć kilka razy do ocenienia tego samego zagadnienia językowego, można też ocenić wszystkie sprawności językowe. Zachęcają ucznia do porównania kilku języków, gdyż pytania w nich zawarte są sformułowane w języku polskim, angielskim, niemieckim, francuskim i rosyjskim.

Ocena koleżeńska stanowi również ważną rolę w nauczaniu języka obcego. Obok samooceny jest także elementem oceniania kształtującego. Możemy ją zastosować, gdy dobrze poznamy klasę. Zanim wprowadzimy ten typ oceny, musimy uczniów uprzedzić, że ważna jest tutaj praca wykonana przez drugą osobę, natomiast to, czy darzymy kogoś sympatią, nie ma znaczenia. Musimy również jasno określić kryteria takiej oceny, najlepiej, jeśli ustalimy je wspólnie z młodzieżą. Oceniając się wzajemnie, uczniowie uczą się obiektywizmu oraz wyrażania opinii, a także szacunku do czyjejś pracy i kulturalnego sposobu wyrażania informacji zwrotnej.

By zastosować ocenę koleżeńską, uczniowie mogą wymienić się wykonanymi zadaniami, wzajemnie poprawić swoje błędy, oczywiście w razie wątpliwości konsultując je z nauczycielem. Możemy taką formę oceniania przeprowadzić w parach lub grupach, pamiętajmy jednak, by na końcu wyjaśnić wszystkie pojawiające się wątpliwości. Ocenę koleżeńską możemy wykorzystać przy prezentacji projektów, uczniowie dostają kartki z punktami i na bieżąco oceniają kolegów według wcześniej ustalonych kryteriów. Ocena koleżeńska pełni funkcję motywującą. Skłania do pracy, ponieważ często dla uczniów większe znaczenie mają uwagi kolegów niż nauczyciela.

5.5. Sposoby badania kompetencji kluczowych oraz diagnozowania postępów uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych z uwzględnieniem ich możliwości psychofizycznych

Oceniając uczniów, musimy kierować się ich zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi. Bez względu na etap nauki, powinniśmy brać pod uwagę ich możliwości oraz informacje zawarte w orzeczeniu lub opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, jeżeli uczeń posiada taki dokument. Nauczyciel ma obowiązek zapoznać się z powyższymi

dokumentami i stosować zalecenia w nich zawarte. Dodatkowo powinniśmy uwzględniać predyspozycje oraz zaangażowanie ucznia w wykonywane zadanie, oczywiście na miarę jego możliwości. Orzeczenia lub opinie poradni zawierają również informacje o sposobie oceniania. Tutaj może być przydatna pomoc pedagoga szkolnego, który wyjaśni wątpliwości w razie problemów z interpretacją tekstu.

Informacje dotyczące oceniania uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, znajdujące się w orzeczeniach lub opiniach, powinny się znaleźć również w wewnątrzszkolnym systemie oceniania, a zatem będą tam uwagi o konieczności wydłużenia czasu pracy, o dzieleniu materiału na części, o sprawdzaniu wiadomości ustnie w miarę możliwości, o nie braniu pod uwagę błędów ortograficznych itp. Należy zawsze podawać krótkie i konkretne polecenia uczniom z afazją lub w spektrum autyzmu, polecenia powinny być podane w formie pisemnej dla ucznia niedosłyszącego, natomiast uczeń z zaburzeniami koncentracji uwagi powinien otrzymać polecenia kierowane bezpośrednio do niego. Ponadto, zaleca się sprecyzować dokładnie cele i kryteria oceny. Gdy np. oceniamy wypowiedź ustną lub pisemną, starajmy się oceniać przekaz informacji i komunikatywność – poprawność gramatyczna nie zaburzająca zrozumienia jest w tym przypadku mniej ważna. Oceniając prace zespołowe (np. projekt), bierzmy pod uwagę zaangażowanie i możliwości ucznia. Uczeń pracujący wolniej z powodu swoich dysfunkcji ma szansę w tej formie pracy dostać dobrą ocenę, podczas gdy sprawdziany nie zawsze są oceniane pozytywnie, mimo zastosowanych dostosowań (samego sprawdzianu lub kryteriów oceny). Ocenianie kształtujące (opisane dokładnie w podrozdziale 5.3) ma bardzo duże znaczenie dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Zarówno uczeń zdolny, jak i ten z dysfunkcją, dostaje informację zwrotną dotyczącą swojej pracy, postępów, jakie poczynił, oraz braków i sposobów ich nadrobienia. Ocena kształtująca podnosi poczucie własnej wartości i wzmacnia motywację. U uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego wiara we własne możliwości jest mocno zachwiana, pochwała i docenienie w oczach nauczyciela motywuje do działania.

Pamiętajmy, że uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, to również może być uczeń po traumatycznych przejściach związanych np. ze śmiercią lub chorobą w rodzinie. Dajmy takiemu uczniowi więcej czasu na przygotowanie, ustalmy z nim sposób weryfikacji danej części materiału (może to być np. na zajęciach dodatkowych w innym terminie).

Gdy mamy w grupie młodzież o różnych wymaganiach, przygotowując ćwiczenia na lekcje, różnicujemy ich stopień trudności. Zróbmy to samo na sprawdzianie. Proponując ćwiczenie do uzupełnienia np. słowami lub formami czasu przeszłego, uczeń ze SPE może mieć słowa lub formy do wyboru (tylko potrzebne lub propozycje typu a,b,c), uczeń zdolny może wpisać brakujące formy samodzielnie, pozostali uczniowie wybierają z kilku propozycji. Przygotowując tekst do czytania, możemy podzielić go na różne fragmenty. Uczeń zdolny otrzyma dłuższy (lub trudniejszy) fragment, uczeń tego wymagający – krótszy, w którym można, dla ułatwienia czytania, zaznaczyć ważne słowa. Sprawdzając rozumienie ze słuchu, możemy przygotować różne typy ćwiczeń np. dla ucznia przeciętnie zdolnego pytania typu prawda/fałsz, zdolny będzie musiał uzasadnić, dlaczego zdania są fałszywe, uczeń z trudnościami w nauce może wybierać z dwóch podanych propozycji odpowiedzi. Gdy wiemy, że uczeń ma problemy z komunikacją, nie przygotowujmy dla niego skomplikowanych pytań. Możemy mu zaproponować zdania

do uzupełnienia danym słowem np. *c'est un fruit, il est jaune et long, c'est une...* W taki sposób możemy sprawdzić, czy nauczył się słownictwa z danej dziedziny, a dodatkowo weryfikujemy rozumienie ze słuchu.

Oceniając uczniów, zawsze należy pamiętać, że ocena jest głównie dla nich, że powinna zawierać informacje na temat osiągnięć i braków. Pamiętajmy jednak, że nawet ich najmniejsze osiągnięcie w różnych kompetencjach jest również naszym „zwycięstwem", gdyż zbliża ich do osiągnięcia sukcesu w przyszłości, w dorosłym życiu.

Mimo że nie oceniamy wszystkich uczniów w ten sam sposób, powinniśmy oceniać podobne umiejętności. Zachęcając ich do współpracy, rozwijania kreatywności oraz odpowiedzialności za własną naukę, pokazujemy im, jakie umiejętności powinni zdobyć w szkole ponadpodstawowej, by być przygotowanym do życia we współczesnym świecie. Rozwój kompetencji kluczowych możemy zweryfikować, gdy oceniamy np. projekty interdyscyplinarne. Praca metodą projektu sama w sobie rozwija wspomniane kompetencje, a co za tym idzie, podlegają one również ocenie. Realizując projekt, uczniowie czerpią wiedzę od siebie nawzajem, zdobywają także umiejętności w różnych dziedzinach, zatem jest to metoda, która najbardziej wpływa na holistyczny rozwój ucznia. Do zadań szkoły należy również rozwijanie talentów i uzdolnień. Proponując uczniowi uzdolnionemu muzycznie udział np. w konkursie piosenki obcojęzycznej, dajemy mu możliwość kształtowania nie tylko kompetencji językowych, ale również wykorzystania i doskonalenia umiejętności muzycznych. Nie wszystkie konkursy językowe wiążą się stricte z wiedzą językową, dlatego uczniowie radzący sobie gorzej z nauką języka francuskiego również mają szansę w nich uczestniczyć.

Nie tylko projekty i konkursy wpływają na całościowy rozwój ucznia. Na co dzień na lekcjach nie skupiamy się jedynie na sprawnościach językowych, ale również na innych aspektach. W dokumentach z poradni możemy znaleźć różne informacje na temat młodzieży. Jeżeli uczeń ma problemy z zapamiętywaniem, powinniśmy na lekcji języka francuskiego wykorzystywać ćwiczenia, które pozwolą na rozwój zaburzonej funkcji, np. stosujemy techniki skojarzeniowe: tworzymy śmieszne zdania z trudnymi wyrazami, wizualizujemy słowa za pomocą gestów. Jeżeli informacja dotyczy zaburzeń społecznych, powinniśmy proponować uczniom jak najwięcej zadań w parach, w grupach i czuwać nad tym, by w nich uczestniczyli.

Oceniając uczniów, musimy brać pod uwagę ich rozwój psychofizyczny i emocjonalny w danym wieku. Dlatego przez cały okres edukacji w szkole podstawowej, a następnie w ponadpodstawowej, oceniamy ich rozwój nie tylko pod względem wiedzy, ale również umiejętności, które nabyli. Różnice między uczniami będą wynikały z kilku czynników: cech wrodzonych, ale także wychowania i środowiska życia. Na trzecim etapie edukacyjnym młodzież rozwija się ciągle pod względem społecznym, kształtuje swoją niezależność od rodziców, zaczyna myśleć o karierze zawodowej, a co za tym idzie, podejmuje świadome decyzje dotyczące własnej edukacji. Mimo że w klasie będziemy mieć uczniów w podobnym wieku, nie wszyscy będą się rozwijali w tym samym tempie. Może to wynikać ze zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych. Dlatego istotna jest obserwacja możliwości każdego indywidualnie, by wiedzieć, na jakim jest etapie rozwoju. Gdy wiemy, że uczeń ma trudności w zapamiętywaniu, nie wymagajmy od niego dużej ilości materiału do opanowania naraz, gdy ma problemy z koncentracją, starajmy się wyeliminować bodźce, które mogą rozpraszać uwagę przy sprawdzaniu

wiedzy. Jeśli wiemy, że uczeń nie potrafi działać w grupie z rówieśnikami, oceniajmy wysiłek w tej dziedzinie oraz postępy, jakie robi.

Ocenianie jest obecne w naszym życiu od zawsze. Już w szkole podstawowej zmienia się stosunek ucznia do nauki, w liceum lub technikum młodzież zaczyna rozumieć znaczenie wystawiania ocen. To od nauczyciela zależy, czy uczeń pozna motywującą funkcję oceniania, czy weźmie odpowiedzialność za własną naukę, a ocenę potraktuje jako jej nieodzowny element dający informacje o nabytych umiejętnościach. W polskiej szkole ponadpodstawowej wymagany jest system ocen cyfrowych, jednak dla dobra ucznia, a także dla ułatwienia własnej pracy, dobrze jest wykorzystywać ocenianie kształtujące oparte na ocenie opisowej, dającej informację zwrotną uczniowi na temat osiągniętych sukcesów. Nie ma możliwości całkowitej rezygnacji z ocen cyfrowych, jednak gdy tylko mamy sposobność, starajmy się skłonić ucznia do refleksji nad procesem uczenia się.

ROZDZIAŁ VI

Zadania nauczyciela w kontekście realizacji założeń edukacji włączającej

Na początku roku szkolnego nie znamy naszych uczniów z klas pierwszych. Musimy ich poobserwować w sytuacjach klasowych, by wyciągnąć wnioski i zaplanować pracę na cały rok. Oczywiście podstawa programowa i program nauczania będą tutaj kluczowe, ale wiele będzie zależało od możliwości grupy. W liceum i technikum w szkole powszechnej spotykamy również uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, co wynika z założeń edukacji włączającej. Ma ona na celu umożliwienie uczniom z dysfunkcjami rozwojowymi czy dysharmoniami uczęszczanie do szkół ogólnodostępnych.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym regulują sposób organizacji kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnym. Do tej grupy należą uczniowie:

- niepełnosprawni,
- niedostosowani społecznie,
- zagrożeni niedostosowaniem społecznym,
- szczególnie uzdolnieni,
- ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się,
- z zaburzeniami komunikacji językowej,
- chorzy przewlekle,
- będący w sytuacji kryzysowej lub traumatycznej,
- doświadczający niepowodzeń edukacyjnych,
- zaniedbani środowiskowo,
- z trudnościami adaptacyjnymi związanymi z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanymi z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Nauczyciel odgrywa ważną rolę w integracji klasy podczas lekcji językowej. Integracja ta jest bardzo istotna, by lekcja przebiegała w przyjemnej atmosferze i przynosiła oczekiwane efekty. Gdy nauczyciel stanie się dla uczniów partnerem, przewodnikiem w przyswajaniu wiedzy, nie tylko zyska zaufanie uczniów, ale również wzbudzi w nich motywację do nauki.

Uczniowie powinni czuć się dobrze w grupie rówieśniczej. Dlatego nauczyciel musi zaangażować wszystkich uczniów w lekcję, rozwijając u nich umiejętność współpracy.

6.1. Diagnozowanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów podczas zajęć – szanse i możliwości obserwacji pedagogicznej

Przychodząc do liceum lub technikum, uczniowie w dużej mierze mają już zdiagnozowane potrzeby rozwojowe i edukacyjne. Część z nich ma orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub opinię poradni pedagogiczno-psychologicznej. Nauczyciel

jest zobligowany do zapoznania się z tymi dokumentami, jak również do stosowania się do zaleceń w nich zawartych. Znajdzie tam przede wszystkim diagnozę oraz wszystkie informacje dotyczące problemów ucznia z nauką i/lub zachowaniem oraz wskazówki, jak należy z nim pracować, jak dostosować do jego możliwości sposób prowadzenia zajęć i oceniania. W razie trudności interpretacji tekstu dokumentów powinniśmy poprosić o pomoc pedagoga szkolnego, który odpowie na nasze wątpliwości. Proponujemy również przeprowadzić własną obserwację ucznia i wyciągnąć wnioski do dalszej pracy.

Gdy mamy do czynienia z uczniem, który stwarza problemy pod różnymi względami (np. przeszkadza innym, nie chce współpracować itp.), a nie ma orzeczenia ani opinii, możemy porozmawiać z wychowawcą klasy, a następnie skonsultować problemy z pedagogiem lub psychologiem szkolnym, który sporządzi opinię o uczniu i zasugeruje rodzicom wizytę w poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Diagnozę pozostawiamy zatem w rękach specjalistów, natomiast w czasie zajęć mamy możliwość obserwacji pedagogicznej ucznia, a zatem możemy rozpoznać jego potrzeby edukacyjne. Obserwację taką prowadzimy podczas trwania całego etapu nauczania. Na początku czynimy to w celu dopasowania metod pracy do indywidualnych potrzeb uczniów, zaś później po to, by zaobserwować zmiany. Wnikliwy nauczyciel może zauważyć np. zmiany nastroju u ucznia, zmiany w zachowaniu itp. W momencie dostrzeżenia problemu, należy go zgłosić wychowawcy lub udać się do pedagoga lub psychologa szkolnego. Można również skonsultować nasze obserwacje z rodzicami ucznia. Nauczyciel może udzielić uczniowi pomocy w trakcie pracy bieżącej. Ponadto, mając zgodę organu prowadzącego oraz rodzica, szkoła może udzielić uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej, proponując mu dodatkowe zajęcia (np. logopedyczne, wyrównawcze czy rozwijające kompetencje emocjonalne oraz społeczne). Wychowawca lub pedagog szkolny może zasugerować rodzicom wizytę w poradni psychologiczno-pedagogicznej, gdzie zostanie przeprowadzona diagnoza mająca na celu wskazanie przyczyn problemów z zachowaniem lub nauką. Osoby posiadające właściwe kwalifikacje (pedagog, psycholog, logopeda, neurologopeda) przeprowadzają badanie ucznia, na podstawie którego sporządzą opinię lub orzeczenie. W tym celu wykorzystują obserwację, wywiad oraz wystandaryzowane testy psychologiczne, a następnie ich wyniki porównują z normami dla konkretnej grupy wiekowej. Nauczyciel nie może nakazać rodzicowi lub prawnemu opiekunowi wizyty w poradni, musi to być jego decyzja. Jeśli zdecyduje się na taką wizytę, pedagog szkolny lub wychowawca sporządza opinię dotyczącą zaobserwowanych trudności (na podstawie wywiadu z nauczycielami przedmiotowymi). W przypadku ucznia niepełnosprawnego ruchowo szkoła powinna również współpracować z rehabilitantem, by zgromadzić jak najbardziej rzetelną wiedzę o uczniu.

Trafna diagnoza jest bardzo istotna w odniesieniu do nauki, zachowania, relacji rówieśniczych i rodzinnych. Ma ogromne znaczenie w podejściu nauczyciela do ucznia oraz integracji klasy.

By skutecznie prowadzić obserwacje uczniów, możemy przygotować arkusze obserwacji z uwzględnieniem zagadnień szczególnie dla nas ważnych. Powinny one dotyczyć głównie zaangażowania ucznia w pracę indywidualną i grupową, relacji z rówieśnikami podczas zajęć, ulubionego typu ćwiczeń, tempa pracy, reakcji na niepowodzenia itp. Arkusz w postaci papierowej lub elektronicznej możemy

wykorzystywać kilkukrotnie (w pewnych odstępach czasu), by zaobserwować zmiany zachodzące u ucznia. Gdy taki arkusz jest dobrze przygotowany, stanowi dla nauczyciela doskonałe narzędzie w pracy, a dodatkowo może być pomocny w sporządzeniu opinii dla poradni ze względu na zawarte w nim informacje.

Młodzież w liceum lub technikum ma pozytywne lub negatywne doświadczenia ze szkoły podstawowej. Ma również wyrobione poglądy na temat lekcji języka obcego, najczęściej bardzo różne, gdyż uczniowie nabyli je w różnych sytuacjach, pracując z różnymi nauczycielami. Niejednokrotnie trudno jest zdiagnozować wszystkie potrzeby edukacyjne uczniów ze względu na ich różnorodność, ale również ze względu na liczebność klas. Zauważamy zazwyczaj uczniów problemowych, skupiających na sobie uwagę oraz uczniów bardzo aktywnych, będących liderami grupy. Ci nieśmiali, osiągający przeciętne wyniki w nauce, często pozostają niezauważeni. Starajmy się zwracać uwagę na wszystkich uczniów, aktywizujmy ich indywidualnie, w parach lub grupach, wtedy mamy największą możliwość ich obserwacji i identyfikacji ich potrzeb.

6.2. Specjalistyczne dostosowania dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych

Praca w klasie zróżnicowanej pod względem potrzeb edukacyjnych nie należy do łatwych. Musimy pamiętać o wszystkich uczniach, zwracając uwagę na tych z problemami, ale również na uzdolnionych. Pamiętajmy, że nawet uczniowie, którzy mają podobne orzeczenia, mogą zachowywać się zupełnie inaczej, a co za tym idzie potrzebować zupełnie innych dostosowań. Nie możemy ich dzielić ze względu na deficyty, nie możemy porównywać ich pracy ani między sobą, ani z pracą uczniów bez specjalnych potrzeb edukacyjnych.

By dobrze dostosować wymagania, należałoby poznać trudności związane z konkretnym zaburzeniem, takim jak np. afazja, niedosłuch, zaburzenia ze spektrum autyzmu, niedostosowanie społeczne czy mutyzm wybiórczy (opisany szerzej w dalszej części opracowania).

Według Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, szkoła powinna objąć opieką młodzież z różnego rodzaju zaburzeniami, np. niedostosowaniem społecznym, zaburzeniem komunikacji, specyficznymi trudnościami w uczeniu się (w tym z dysleksją), przewlekłymi chorobami, ale także tych po traumatycznych przeżyciach, powracających z zagranicy oraz również uczniów zdolnych. Z rozporządzenia wynika, że praca w klasie o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych musi być mocno zindywidualizowana.

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (z orzeczeniami lub opiniami) mają często problemy z nauką języka obcego. Język francuski może być trudniejszy niż inne ze względu na różny zapis graficzny i fonetykę (nawet uczniowie bez specjalnych potrzeb edukacyjnych mają trudności w opanowaniu i zastosowaniu zasad fonetycznych). Z językiem francuskim spotykamy się sporadycznie, podczas gdy angielski nas otacza, mamy z nim do czynienia od najmłodszych lat. Jednak czasem zdarzają się uczniowie, którzy mimo swoich problemów mających wpływ na naukę wolą uczyć się francuskiego niż angielskiego.

Gdy mamy w klasie ucznia z dysleksją lub afazją, unikajmy sytuacji, w których miałby on głośno czytać. Taki uczeń ma spore trudności w opanowaniu pisowni w języku ojczystym, więc gdy nie będzie jej potrafił opanować w języku obcym, może zupełnie zniechęcić się do nauki. Starajmy się proponować mu ćwiczenia w formie ustnej, jednak nie możemy całkowicie zrezygnować z pisemnych. Dostosujmy je do jego możliwości, np. zamiast wpisywać francuskie słowa może je dopasować z podanych propozycji, może również uzupełniać pojedyncze litery w nowo poznanych słowach.

Uczeń z zaburzeniami ze spektrum autyzmu potrzebuje przewidywalności. Gdy mamy takiego ucznia w klasie, starajmy się na początku lekcji wyjaśnić mu dokładnie, co będziemy robić. Uczeń z autyzmem może wymagać pomocy nauczyciela wspomagającego, co znacznie ułatwia pracę na lekcji zarówno jemu samemu, jak i nauczycielowi prowadzącemu. Taki uczeń często nie potrafi współpracować w grupie. Mimo to próbujmy takiej formy pracy, gdyż pomaga mu rozwijać kompetencje społeczne, z którymi ma problem. Uczeń z zaburzeniami ze spektrum autyzmu może być bardzo zdolny (tzw. sawantyzm), może uczyć się języka obcego bez większych trudności, ale może skupiać się tylko na tych tematach, które go interesują. W starszych klasach liceum lub technikum jest już raczej świadomy procesu dydaktycznego i potrafi się dopasować do panujących reguł, jednak starajmy się go zawsze zainteresować lekcją. Nie łączmy nigdy dwóch uczniów z zespołem Aspergera w jedną grupę, zazwyczaj takie połączenie skończy się porażką. Komunikat kierowany do ucznia z zespołem Aspergera powinien być wsparty gestem, obrazkiem, zapisem, powinien zawierać jedynie niezbędne słowa i pytania zamknięte, nie może zawierać przenośni i ironii.

Uczniowie z wadą wzroku lub słuchu uczęszczają zazwyczaj do specjalistycznych placówek, jednak w niektórych przypadkach mogą oni uczestniczyć w lekcjach w szkole ogólnodostępnej ponadpodstawowej. Ważne jest, by taki uczeń siedział w niedużej odległości od nauczyciela, gdyż np. osoba niedosłysząca ma możliwość czytania z ruchu warg, zaś osoba niedowidząca będzie lepiej widziała, jeśli nauczyciel używa plansz, zapisuje informacje na tablicy itp. Dodatkowo powinniśmy dostosować czcionkę w ćwiczeniach do potrzeb ucznia niedowidzącego oraz skupić się na zadaniach ze słuchu. Uczeń z wadą słuchu powinien mieć zapisane wszystkie polecenia, może mieć też problem z komunikacją. Nie możemy proponować zadań, w których uczeń musi jednocześnie słuchać i pisać, zawsze musimy stać przodem do ucznia, a także pozwolić mu obserwować kolegów w trakcie wypowiedzi. Podobne zasady stosujemy, gdy mamy w klasie ucznia z centralnym zaburzeniem przetwarzania słuchowego (niedosłuch centralny). Takie osoby mogą mieć trudności z uczeniem się języka obcego. Jest to spowodowane nieprawidłowym przetwarzaniem usłyszanych informacji. Komunikaty kierowane do uczniów z wadą słuchu i wzroku powinny być precyzyjne, bez nadmiernego gestykulowania. Co więcej, mówiąc do ucznia słabosłyszącego nie należy zasłaniać ust ani zbytnio się ruszać.

Nie jest łatwa współpraca z uczniem z ADHD. Taka osoba szybko się nudzi, potrzebuje ciągle nowych, najlepiej zaskakujących bodźców, ma zaburzenia koncentracji. Dodatkowo przeszkadza rówieśnikom, wymaga ciągłej uwagi nauczyciela. Najlepiej, by w klasie siedział z przodu, wtedy można go łatwiej kontrolować. Za każde wykonane zadanie powinniśmy ucznia chwalić. Gdy wykona ćwiczenie, można mu dać „specjalne" zadanie, np. wytarcie tablicy, zapisanie na tablicy słów potrzebnych do zrozumienia tekstu, podlanie roślin itp. Za pomocą gestów możemy pokazywać uczniowi w czasie

lekcji, że akceptujemy jego zachowanie. Komunikat kierowany do ucznia z ADHD powinien być precyzyjny i należy zawsze się upewnić, że został właściwie zrozumiany.

Uczeń z niepełnosprawnością ruchową może potrzebować naszej pomocy w sferze fizycznej. Zawsze należy brać pod uwagę wolniejsze tempo pracy ucznia ze względu na ograniczenia motoryczne (np. niedowład rąk). Nie wolno ucznia wyręczać, trzeba go wspierać i zachęcać do działania, należy ewentualnie zmniejszyć ilość ćwiczeń do wykonania.

Uczniowie niedostosowani społecznie lub zagrożeni niedostosowaniem społecznym są coraz częściej spotykaną grupą w szkole. Jak wynika z teorii Johna Bowlby'ego, przyczyny tego zaburzenia należy szukać w dzieciństwie. Powyższa teoria opiera się na stylach przywiązania dziecka do rodzica, co ma wpływ na dalsze jego funkcjonowanie w społeczeństwie, również w szkole. Według Bowlby'ego istnieją cztery typy przywiązania: bezpieczny, lękowo-ambiwalentny, lękowo-unikający i zdezorientowany. Trzy ostatnie powodują problemy społeczne. Uczeń z takimi zaburzeniami może być lękliwy, czasami agresywnie nastawiony do kolegów lub nauczyciela. Uczeń powinien jak najwięcej pracować samodzielnie, bez pomocy nauczyciela rozwiązywać napotkane problemy. Rola nauczyciela polega tutaj głównie na ciągłym monitorowaniu ucznia, wspieraniu go, by zdobyć jego zaufanie. Uczeń z niedostosowaniem społecznym powinien podejmować próby pracy w grupie pod okiem nauczyciela.

Warto tutaj również wspomnieć o uczniu zdolnym, który również należy do grupy ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Jest to uczeń, który szybciej niż inni przyswaja wiadomości, może być też dwujęzyczny lub mieszkał za granicą. Taki uczeń w liceum lub technikum potrzebuje również zaangażowania z naszej strony. Powinniśmy specjalnie dla niego przygotowywać trudniejsze wersje ćwiczeń, na miarę jego możliwości. Często w czasie lekcji musi on pracować samodzielnie, ze względu na to, że jest po prostu dużo lepszy i szybszy od kolegów. Gdy nie mamy możliwości poświęcić uczniowi zdolnemu dużo czasu podczas lekcji, postarajmy się zorganizować dodatkowe zajęcia (np. kółko zainteresowań), gdzie będziemy mogli pracować z nim indywidualnie lub w małej grupie uczniów o podobnym poziomie językowym. Uczeń zdolny może od czasu do czasu przygotować się do samodzielnego prowadzenia lekcji dla kolegów, przygotować im z pomocą nauczyciela swoje wersje ćwiczeń. Będzie się wtedy rozwijał, gdyż zostanie pobudzona jego motywacja.

W klasie możemy mieć również ucznia z zaburzeniami komunikacji – warto tutaj wspomnieć o mutyzmie wybiórczym. Deficyt ten polega na zaburzeniu mowy przy jednoczesnym jej rozumieniu (więcej informacji na stronie mutyzm.pl; dostęp: 4.11.2022). Uczeń nie odzywa się w konkretnych sytuacjach, do konkretnych osób. Należy wtedy unikać kierowania do niego pytań bezpośrednich na zajęciach oraz używać jedynie form pisemnych do sprawdzania wiedzy. Uczeń z mutyzmem nie unika kontaktów społecznych, więc możemy to śmiało wykorzystać w pracy w parach lub grupach. W komunikacji z takim uczniem kierujmy do niego pytania, ale nie wymagajmy od niego odpowiedzi werbalnych. Tłumaczmy mu, że ma prawo odpowiadać niewerbalnie np. przez kiwnięcie głową, uśmiech itp., zatem pytania i polecenia powinny być odpowiednio sformułowane, np. *Potrafisz samodzielnie wykonać ćwiczenie? Rozumiesz pytania do tekstu? Pokaż, którego nie rozumiesz.* Takie pytania nie budzą lęku u ucznia, czuje się bezpiecznie, gdy jest w stanie nawiązać kontakt w inny sposób niż werbalny.

Wielu uczniów ma zaburzoną koncentrację. Nie potrafią się długo skupić na wykonywanym zadaniu. By pobudzić u nich skupienie, proponujemy wykorzystywać różne sposoby pracy, głównie metody aktywizujące. Nie jest prawdą, że uczniowie w liceum lub technikum nie mogą bawić się na lekcji języka obcego, wręcz przeciwnie, będą bardzo pozytywnie reagować na każdą zaproponowaną zabawę. Dobrym sposobem jest wykorzystanie piłki do sprawdzania słownictwa lub np. odmiany czasowników. Uczniowie koncentrują się na jej łapaniu, jednocześnie odpowiadając na pytania. W programie nauczania omówione są bliżej różne techniki pracy przy zaburzeniach koncentracji. Można np. rozłożyć na podłodze sznurek, uczniowie stają tak, by mieć go między stopami, zamykają oczy. Zadajemy pytania lub formułujemy stwierdzenia dotyczące tematu lekcji i jeżeli uczniowie zgadzają się ze stwierdzeniem, przechodzą na prawo, jeżeli nie, na lewo. Możemy wykorzystać tutaj również spokojną muzykę.

Techniki koncentracji uwagi można wykorzystywać jako przerywnik lekcji, gdy widzimy, że poziom energii uczniów spada. Często jest to dla nich np. ósma godzina lekcyjna. Gdy mamy taką możliwość, planujmy na tę porę lekcje mniej trudne (np. nie te gramatyczne).

W pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych ważne jest odpowiednie dostosowanie przestrzeni klasowej. Jeżeli w klasie mamy ucznia np. na wózku inwalidzkim, powinien on mieć więcej przestrzeni wokół siebie, by mógł swobodnie się przemieszczać, dodatkowo powinien mieć meble dopasowane do swojego wzrostu. Stoliki w sali powinny być ustawione w sposób nieutrudniający pracy nauczycielowi tak, by miał dostęp do wszystkich uczniów, szczególnie tych potrzebujących częściej pomocy.

Dobrze mieć w sali trochę miejsca na gry i zabawy, stanowiące przerywnik w trakcie zajęć, gdy uczniowie się dekoncentrują. Gdy mamy w klasie ucznia z niedostosowaniem społecznym lub nim zagrożonego, powinniśmy przygotować miejsce, w którym mógłby się wyciszyć w razie potrzeby (po tym, gdy np. wpadnie w złość). Można używać muzyki relaksacyjnej (np. przez słuchawki). Pomoce dydaktyczne (plansze, schematy itp.) powinny znajdować się z tyłu sali lub w dużej odległości od ucznia z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, zaburzeniami koncentracji, czy ADHD. Gdy zawiesimy je w widocznym miejscu, będą źródłem rozpraszania uwagi. Idealnie byłoby, żeby na stałe w sali językowej znajdowała się tablica interaktywna lub komputer z dostępem do internetu. Ułatwiłoby to używanie wszelkich pomocy multimedialnych, np. piosenek, ćwiczeń interaktywnych itp.

Bardzo istotnym elementem nauki jest motywacja. Ma ona szczególne znaczenie w przypadku uczniów o szczególnych potrzebach edukacyjnych (przede wszystkim u takich z dysfunkcjami). By pobudzić motywację wewnętrzną uczniów, musimy ich zapewnić, że oprócz efektów pracy będzie oceniana również pracowitość, sumienność, zaangażowanie w realizację zadania. W takiej sytuacji nawet uczeń, który gorzej radzi sobie z nauką, poczuje, że wykonanie ćwiczenia ma sens. System nagród i kar w pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nie ma większego znaczenia w budzeniu motywacji. Inaczej jest w przypadku osiągnięcia sukcesu – nawet niewielki pobudza ochotę na osiągnięcie kolejnego. Uczniowie z dysfunkcjami powinni być motywowani w obszarach, w których funkcjonowanie jest zaburzone. I tak uczeń z zaburzeniami ze spektrum autyzmu powinien kształtować motywację do współpracy w grupie, do utrwalania prawidłowych zachowań wobec innych. Uczeń z ADHD poczuje

się zmotywowany, gdy będzie miał jasno wyznaczone granice swojego działania. Uczeń z niską samooceną powinien być chwalony za elementy zadania, które wykonał dobrze, a zajęciami wyrównawczymi zmotywujemy ucznia z trudnościami w nauce. Dobrze dobrany komunikat typu *jestem z ciebie dumny; widzę, że świetnie sobie radzisz* jest korzystniejszy dla ucznia z dysfunkcjami niż nagroda.

6.3. Rola i zasady współpracy z rodzicami

Współpraca z rodzicami powinna zaistnieć na każdym etapie edukacji. Mimo że kojarzy nam się głównie ze szkołą podstawową, gdzie nauczyciel ma największy kontakt z rodzicami (szczególnie z tymi, którzy mają dzieci problemowe pod względem zachowania bądź nauki), w szkole ponadpodstawowej jest nadal niezwykle ważna.

Nauczyciel powinien rodzicowi umożliwić kontakt w razie potrzeby. Do przekazywania informacji służy głównie dziennik elektroniczny, rodzic najczęściej kontaktuje się z wychowawcą. Z nauczycielami uczącymi w danej klasie rodzice rozmawiają podczas konsultacji i robią to zazwyczaj w przypadku wystąpienia problemów. Sprawa wygląda zupełnie inaczej, jeśli chodzi o uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Rodzice takich uczniów znacznie częściej potrzebują kontaktu z nauczycielami, chcą dowiedzieć się o postępach swojego dziecka, jego osiągnięciach w różnych dziedzinach. Nauczyciel może również się wiele dowiedzieć z takiego spotkania, gdyż to właśnie rodzic najlepiej zna swoje dziecko i może przekazać sporo cennych uwag na jego temat. Według rozporządzenia z 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach, szkoła ma obowiązek stworzyć indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny, pod którym musi widnieć podpis rodzica. To właśnie rodzic musi niejako potwierdzić własnym podpisem, że zgadza się na realizację wspomnianego programu, a co za tym idzie, będzie wspólnie z nauczycielami obserwował rozwój młodego człowieka.

Rodzice uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oczekują od nauczyciela dobrego przygotowania merytorycznego, tego, by respektował zalecenia zawarte w orzeczeniu, akceptował odmienność młodego człowieka i stwarzał mu jak najlepsze warunki do nauki. Dodatkowo oczekują również, że będziemy traktować indywidualnie każdego ucznia, że będziemy się starać rozwijać jego możliwości i zainteresowania. Podczas rozmowy starajmy się zawsze zacząć od pochwały – rodzic łatwiej zaakceptuje negatywne informacje, które ewentualnie chcemy mu przekazać, gdy na początku przedstawimy pozytywne cechy ucznia. Powinniśmy zawsze rozmawiać z rodzicem spokojnie, konkretnie, ale gdy wymaga tego sytuacja, powinniśmy być asertywni.

W kontaktach rodziców ze szkołą aktywniejszą rolę powinien pełnić nauczyciel. To on jest profesjonalistą i właśnie takiego zachowania się od niego wymaga. Współpraca ta wymaga szacunku, życzliwości i chęci komunikacji z obu stron, nauczyciel i rodzic powinni być sprzymierzeńcami, bo przecież łączy ich wspólny cel – przygotowanie młodego człowieka do życia we współczesnym świecie. Nauczyciel musi budzić zaufanie rodzica. Gdy uda mu się to uczynić, nawiąże z nim dobry kontakt, to właśnie rodzic będzie umacniał pozycję szkoły w oczach nastolatka, co wpłynie pozytywnie na jego pracę i relacje z młodzieżą.

6.4. Monitorowanie/ocenianie postępów ucznia ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Mając w klasie uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych, musimy pamiętać, że oprócz dostosowania form pracy, należy również dostosować formy monitorowania i weryfikowania wiedzy. Gdy uczniowie pracują w grupach, łatwo nam zaobserwować, w jaki sposób wykonują zadania, czy współpracują, czy może któryś uczeń liczy na wiadomości kolegów. Praca w grupach (np. wykonanie projektu) jest bardzo wskazana w zróżnicowanej klasie. Uczniowie uczą się od siebie nawzajem, rozwijają kompetencje społeczne. Młodzież zdolna ma szansę się wykazać. Dodatkowo uczniowie utrwalają pozytywne zachowania pomagając sobie wzajemnie. Uczeń niepełnosprawny nie zawsze będzie wymagał pomocy innych, a może będzie umiał takiej pomocy udzielić koledze. Osoby z niewidocznymi na pierwszy rzut oka dysfunkcjami (np. zaburzeniami ze spektrum autyzmu, afazją, niedosłuchem itp.) bez problemu mogą pomóc osobie niepełnosprawnej ruchowo np. spakować książki, otworzyć drzwi. Uczniowie integrują się w ten sposób, wiedzą, że mogą na siebie liczyć, bo są całym zespołem klasowym.

Młodzi ludzie z dysfunkcjami, gdy czują, że są akceptowani w grupie, chętniej udzielają się w akcjach organizowanych przez szkołę na rzecz środowiska lokalnego. Możemy to również wykorzystać, realizując projekt językowy. Uczniowie mogą przygotować np. scenkę teatralną w języku francuskim i przedstawić ją dzieciom w przedszkolu. Młodzież oczywiście zostaje oceniona za wszelkie dodatkowe działania – jeżeli są to działania językowe, ocena będzie z języka francuskiego, w pozostałych przypadkach z innych przedmiotów lub z zachowania.

Monitorowanie postępów to nie weryfikowanie wiedzy. „Należy je rozumieć jako obserwację i kontrolę procesu dydaktycznego" (na podstawie strony pearson.pl; dostęp: 4.11.2022).
Celem takiego monitorowania jest sprawdzenie, jakie braki i trudności uczniowie ciągle napotykają, to jeszcze nie jest moment na ocenianie. Nauczyciel, który dobrze obserwuje uczniów, wie dokładnie, co umieją, a co należy jeszcze powtórzyć. Zanim przystąpimy do oceniania, dobrze jest przygotować arkusz obserwacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Możemy to zrobić w formie tabelki, gdzie na górze umieścimy odpowiednie pytania, a po lewej stronie dysfunkcje występujące w klasie oraz uczniów. Pytania mogą być podobne dla różnych grup, dlatego tabelka będzie najlepszym rozwiązaniem. Najlepiej pogrupować je według dysfunkcji: zaburzenia ze spektrum autyzmu: czy uczeń współpracował zgodnie z rówieśnikami? Czy zadania stanowiły dla niego problem?; ADHD: czy uczeń dokończył zadania? Czy pracował samodzielnie? Czy miał problemy z koncentracją uwagi?; uczeń niedostosowany społecznie: czy współpracował z kolegami? Czy ta współpraca budziła u niego niepokój? Podane przykłady pokazują, jak możemy podejść do monitorowania uczniów. Oczywiście możemy w arkuszu obserwacji umieścić pytania dotyczące języka, jednak pamiętajmy, że oceniamy również umiejętności i postawy, a część młodzieży właśnie z nimi będzie miała największe problemy.

Zawsze powinniśmy mieć przygotowane ćwiczenia uzupełniające lub dodatkowe dla uczniów, którzy potrzebują jeszcze przećwiczyć dane zagadnienie, lub trudniejsze dla chętnych do wykonania w domu bądź na lekcji. Gdy nauczyciel będzie dla ucznia przewodnikiem i od początku będzie uświadamiał mu, że to właśnie on jest

odpowiedzialny za swoją naukę, uczeń sam będzie się do niego zwracał z trudnościami, a w razie potrzeby poprosi o dodatkowe zadania. Program nauczania, na bazie którego powstał niniejszy poradnik, proponuje szeroką gamę technik nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, które można również wykorzystać przy ocenianiu postępów.

Po procesie monitorowania postępów następuje proces sprawdzania wiadomości. Nauczyciel weryfikuje postępy uczniów, sprawdzając głównie ich prace. Oprócz sprawdzianów i kartkówek mogą to być zadania domowe, prace wykonywane na lekcji samodzielnie lub grupowo, zadania dodatkowe, prace projektowe lub prezentacje. Wszystkie te prace stanowią źródło informacji na temat realizacji podstawy programowej. Raz w semestrze uczeń powinien być oceniany również za odpowiedź ustną. Według autora programu nie powinno się oceniać aktywności uczniów – ich zaangażowanie w wykonywanie zadań jest sprawą oczywistą ze względu na stosowanie odpowiednich metod aktywizujących przez nauczyciela. Oceniając postępy uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi, musimy pamiętać o dostosowaniu form sprawdzania wiedzy do możliwości uczniów, biorąc pod uwagę zalecenia zawarte w orzeczeniu, np. wydłużenie czasu pracy (dla większości uczniów z orzeczeniami i opiniami np. dla ucznia niedowidzącego, niedosłyszącego, z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, z afazją, zagrożonego niedostosowaniem społecznym), dzielenie materiału na mniejsze partie (dla ucznia z afazją, niedosłuchem, dostosowanie zadań (dla ucznia niedosłyszącego brak zadań ze słuchu, dla ucznia z dysleksją słowa do wpisania z podanych do wyboru) itp.

Nauczyciel powinien również w czasie pracy z uczniami weryfikować ich sposób uczenia się, pomagać im w procesie samodzielnej nauki, jak najczęściej wykorzystywać zasady oceniania kształtującego będącego doskonałym przykładem monitorowania postępów ucznia. Ocenianie kształtujące jest niezwykle ważne w pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych, gdyż nie budzi tylu negatywnych emocji, co ocena sumująca, ze względu na bardzo istotną informację zwrotną. Uczeń niedostosowany społecznie czuje się bezpieczniej, gdy wie, za co otrzymał ocenę, a w przypadku oceny negatywnej – jak może ją poprawić. Ta sama sytuacja dotyczy ucznia z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, który negatywnie odbiera wszystkie zaskakujące dla niego sytuacje – przy ocenianiu kształtującym wszystkie wątpliwości są od razu wyjaśnione. Ocenianie kształtujące buduje wiarę we własne możliwości – jest to bardzo ważne dla uczniów z każdym rodzajem dysfunkcji.

6.5. Rozwijanie u uczniów kompetencji społecznych

Pracując z uczniami o różnych potrzebach edukacyjnych, nauczyciel powinien zwracać uwagę, by wszyscy czuli się akceptowani w grupie rówieśników. Zależy to oczywiście od młodzieży w danej klasie, nie mamy możliwości zmusić kogoś do lubienia innych, ale zawsze należy podkreślić, jak ważny jest wzajemny szacunek i akceptacja. Uczniowie często nie akceptują „innych" kolegów, dlatego rola nauczyciela jest tutaj niezwykle ważna. Każda klasa jest społecznością charakteryzującą się konkretnymi oczekiwaniami, potrzebami i różnymi możliwościami uczniów. Należy uwzględniać potrzeby wszystkich wychowanków, ponieważ w każdej społeczności jej członkowie wzajemnie na siebie wpływają. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wymagają od nauczyciela więcej uwagi, jednak należy im uświadomić, że w klasie wszyscy są tak samo ważni

i nauczyciel musi ich tak samo traktować. Każdy człowiek musi czuć się akceptowany i bezpieczny w danej sytuacji, wiedzieć, że inni uwzględniają jego potrzeby, a dopiero wtedy czuje się pełnoprawnym członkiem społeczności.

Zawsze należy przypominać uczniom, że są całym zespołem klasowym, że powinni współpracować, stawać w obronie słabszego i wzajemnie się wspierać. Na lekcji języka obcego uczniowie często pracują zespołowo, starajmy się więc odpowiednio łączyć ich w grupy, by wykonanie zadań było satysfakcjonujące dla wszystkich. Zawsze podkreślamy, że każdemu należy okazać szacunek, bez względu na jego cechy psychofizyczne. Uczniowie z dysfunkcjami często sami wymagają pomocy, ale mogą również pomagać potrzebującym kolegom w innej dziedzinie, np. uczeń z zaburzeniami ze spektrum autyzmu lub niedosłyszący może pomóc koledze z niepełnosprawnością fizyczną – podać plecak, otworzyć drzwi, pomóc się ubrać itp. Gdy zachęcamy i angażujemy uczniów do pomocy innym, pokazujemy im, że są jednakowo ważni i mogą wzajemnie się wspierać. Uczniowie, również ci z dysfunkcjami, powinni być odpowiedzialni za wykonanie pewnych zadań na rzecz klasy lub szkoły np. dbanie o rośliny w sali lub całej szkole, pomoc nauczycielowi w przygotowaniu materiałów lub sali do lekcji. Jeżeli osoba z dysfunkcjami dostrzega, że może być komuś potrzebna, zaczyna widzieć własne możliwości. Uczniowie w wieku licealnym powinni mieć już utrwalone prawidłowe zachowania i postawy względem siebie i innych. Nauczyciel powinien zawsze zapewniać swoich podopiecznych, że praca każdego jest równie ważna, że każdy człowiek ma inne mocne strony, a sukcesy kolegów wpływają pozytywnie na cały zespół klasowy.

BIBLIOGRAFIA

Basińska A., 2017, *Teoria w pigułce*, Warszawa: ORE.

Dix P., 2013, *Jak modelować zachowania uczniów i zarządzać klasą*, Warszawa: PWN.

Centrum Terapii mutyzmu, nieśmiałości i lęku, mutyzm.pl (dostęp 12.02.2021).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. 2018, poz. 467 z późn. zm.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, Dz. U. 2017, poz. 1591 z późn. zm.; t.j. Dz. U. 2020, poz. 1280.

Fazlagić J., 2020, *Kompendium wiedzy na temat opracowania programów nauczania i scenariuszy zajęć oraz lekcji wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*, Warszawa: ORE.

Furche E., 2020, *Cenne inspiracje metodyczne*, Gdańsk: Centrum Edukacji Nauczycieli.

Janicka M., 2014, *Pakiet metodyczny dla nauczycieli języków obcych I etapu edukacyjnego*, Warszawa: ORE.

Janicki B., *Lekcja odwrócona*, „Trendy" 2016, bc.ore.edu.pl (PDF, 644kB; dostęp: 4.11.2022).

Jankowski T. 2013, *Taksonomia Blooma, Krathwohla i Simpsona*, jankowskit.pl (dostęp: 4.11.2022).

Jurewicz A., *Kompetencje kluczowe*, ore.edu.pl (PDF, 1132 kB; dostęp: 4.11.2022).

Klus-Stańska D., 2018, *Paradygmaty dydaktyki, myśleć teorią o praktyce*, Warszawa: PWN.

Knopik T., 2018, *Uczeń zdolny jako uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, „Języki Obce w Szkole", nr 3.

Komorowska H., 2005, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa: Fraszka Edukacyjna.

Librus szkoła, 2019, *Jak budzić motywację uczniów?*, portal.librus.pl (dostęp 12.06.2021).

Librus szkoła, 2018, *Odwrócona lekcja w praktyce – skuteczny sposób na poprawę wyników klasy*, librus.pl (dostęp 18.02.2021).

Małek U., 2016, *Narzędzia do ewaluacji i autoewaluacji*, CEO, szkolazklasa.org.pl (dostęp 04.06.2021).

Mikulec I., *Rola i funkcje oceny w procesie kształcenia*, witronik.pl (PDF, 133kB; dostęp: 4.11.2022).

Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2015, Europejskie Portfolio Językowe dla młodzieży ponadgimnazjalnej i studentów (dostęp 15.06.2021).

Retieb K., 2016, *Le dernier verre – 14 niesamowicie intrygujących opowieści po francusku*, Poznań: LektorKlett.

Sijko K., Walczak A., Wiszejko-Wierzbicka D., 2011, *Systemy oceniania w szkole – prawo i praktyka*, Warszawa: IBE.

Sobańska K., 2019, *Nauczyciel bliżej ucznia. Uczeń bliżej świata*, program nauczania języka francuskiego jako drugiego rozpoczynającego się w liceum ogólnokształcącym lub technikum, Warszawa: ORE.

Sobańska K., 2019, *Z każdym się porozumiem*, program nauczania języka angielskiego jako języka obcego drugiego kontynuowanego w 4-letnim liceum lub 5-letnim technikum, Warszawa: ORE.

Sozańska A., 2018, *Rady nie od parady czyli jak uczyć języka obcego dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Warszawa: ORE.

Sterna D., *Poradnik tworzenia konspektów lekcji w programie Aktywna Edukacja*, Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Sterna D., 2014, *Uczę (się) w szkole*, Warszawa: ORE.

Szczepkowska K., 2019, *Współpraca z rodzicami, czyli jak rozmawiać o edukacji włączającej*, Warszawa: ORE.

Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz. Urz. UE 2018, C189/1.

Zioło-Pużuk K., 2019, *Kształtowanie autonomii i umiejętności samooceny uczniów na lekcjach języka obcego wykorzystanie mapy marzeń*, „Języki Obce w Szkole", nr 2.

Żylińska M., 2015, *Budząca się szkoła* budzacasieszkola.pl (dostęp 10.02.2021).

Agnieszka Kilijańska – nauczycielka i lektorka języka francuskiego z 18-letnim stażem pracy. Obecnie pracuje jako nauczyciel języka francuskiego oraz edukacji wczesnoszkolnej w Społecznej Szkole Podstawowej i Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. W. Korfantego w Katowicach. Ukończyła studia podyplomowe terapia pedagogiczna i rewalidacja dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Autorka materiałów dydaktycznych dla nauczycieli języka francuskiego.

Fundusze Europejskie Wiedza Edukacja Rozwój
Rzeczpospolita Polska
Unia Europejska Europejski Fundusz Społeczny